

Залісся
національний природний парк

ФЛОРА

НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІСНЯ»

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СПРАВАМИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Національний природний парк «Залісся»
Ботанічний сад імені акад. О.В. Фоміна
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка
Національний науково-природничий музей
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного

ФЛОРА
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ
«ЗАЛІССЯ»

Київ
2024

УДК 581.9: 502.4 (477.41+477.51)
Ф73

Затверджено до друку
науково-технічною радою НПП «Залісся» (протокол № 6 від 30.11. 2023 р.),
науково-технічною радою Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 3 від 5.12. 2023 р.) та ученою радою Інституту ботаніки
ім. М.Г. Холодного НАН України (протокол № 2 від 27.02. 2024 р.)

Рецензенти:

В.В. Протопопова - доктор біологічних наук, професор
(Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II,
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України)

О.В. Лукаш - доктор біологічних наук, професор
(Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка).

Флора Національного природного парку «Залісся»: монографія /
Ф73 В.П. Коломійчук, О.І. Шиндер, Т.І. Когут, В.О. Смаголь,
М.В. Шевера. Київ: Видавець Бихун В.Ю., 2024. 95 с.
ISBN 978-617-14-0217-1

У монографії представлені результати комплексного дослідження флори судинних рослин Національного природного парку «Залісся» (Київська та Чернігівська області). Наведено огляд фізико-географічних умов території Парку, історії дослідження флори, подано результати структурного (систематичний, біоморфологічний, географічний та екологічний) та фракційного (апофітна та адвентивна) аналізів, виявлені регіональні особливості флори, складено її анотований конспект. Охарактеризовано раритетну складову флори та місце парку в екомережі Полісся. Оцінено стан антропогенної трансформації флори, участь інвазійних видів. Встановлено сучасний видовий склад флори НПП «Залісся», який налічує 778 видів і підвидів судинних рослин, з них 612 належать до аборигенної фракції, що репрезентує понад половину (58,5%) різноманіття всієї регіональної флори. Структурні особливості аборигенної фракції флори відображають її досить добре виражений лісовий характер, у зв'язку з розташуванням у південній смузі Полісся. Серед біоморф переважають гемікриптофіти (65,7%), а частка фанерофітів становить 9,5%, у географічній структурі – широкоареальні таксони (47,5%). Високі позиції мають представники європейського (21,2%), європейсько-субсередземноморського (13,1%) та бореального (10,6%) геоелементів флори. Із 166 видів адвентивної фракції флори найбільше видів мають субсередземноморське (44,6%) та північноамериканське (22,9%) походження. Результати фракційного аналізу вказують, що у синантропізації флори НПП переважає процес адвентизації. Дані структурного аналізу свідчать, що у розподілі провідних родин, життєвих форм та ценотичної приуроченості видів як адвентивної, так і апофітної фракцій у флорі парку загалом проявляються тенденції, типові для такої України.

Для науковців ботаніків та екологів, фахівців з охорони природи, викладачів та студентів природничих спеціальностей вишів, краєзнавців.

© Коломійчук В.П., Шиндер О.І., Когут Т.І., Смаголь В.О., Шевера М.В., 2024
© Національний природний парк «Залісся»,
Ботанічний сад імені акад. О.В. Фоміна
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України,
Національний науково-природничий музей,
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного, 2024

ISBN 978-617-14-0217-1

THE STATE MANAGEMENT OF AFFAIRS
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

«Zalissia» National Nature Park
Acad. O.V. Fomin Botanical Garden
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
M.M. Gryshko National Botanical Garden
The National Museum of Natural History
M.H. Kholodny Institute of Botany

FLORA
OF THE «ZALLISIA»
NATIONAL NATURE PARK

Kyiv
2024

Recommended for publication

by Scientific and Technic Council of the «Zalissia» National Nature Park (report № 15 from 2023 November 30) and Scientific and Technic Council of the acad. O.V. Fomin Botanical Garden of the Taras Shevchenko National University of Kyiv (report № 3 from 2023 December 5), by Scientific Council of the M.H. Kholodny Institute of Botany (report № 2 from 2024 Februar 27)

Reviewers:

Vira V. Protopopova - Prof. Dr. Sc.

(Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, M.G. Kholodny Institute of Botany, NAS of Ukraine)

O.V. Lukash - Prof. Dr. Sc.

(T.H. Shevchenko National university «Chernihiv collegium»).

Flora of the «Zalissia» National Nature Park: the monograph /
V.P. Kolomiichuk, O.I. Shynder, T.I. Kohut, V.O. Smagol,
M.V. Shevera. Kyiv: Publisher Bykhun V.Y. 2024. 95 p.
ISBN 978-617-14-0217-1

The monograph presents the results of a comprehensive study of the flora of vascular plants of the «Zalissia» National Nature Park (Kyiv and Chernihiv oblasts). An overview of the physical and geographical conditions of the park territory, the history of the study of the flora, the results of structural and fractional analyzes are presented. The regional features of the flora were revealed, and an annotated checklist was compiled. The rare composition of the flora and the place of the park in the Polissia Eco-Network are characterized. The state of anthropogenic transformation of the flora and the participation of invasive species were evaluated. The modern species composition of the flora of the Park has been established, which includes 778 species and subspecies of vascular plants. The aboriginal fraction includes 612 species, which makes up more than half (58.5%) of the diversity of the entire regional flora. The structural features of the aboriginal fraction of the flora reflect its rather well-defined forest character, due to its location in the southern strip of Polissia. In the life form spectra, hemicryptophytes predominate (65.7%), and the share of phanerophytes is 9.5%. Wide-area taxa (47.5%) predominate in the geographical structure, but the positions of European (21.2%), European-sub-Mediterranean (13.1%) and Boreal (10.6%) geographical elements of the flora are also significant. Among the 166 species of the flora alien fraction, is the most species of sub-Mediterranean (44.6%) and North American (22.9%) origin. The results of the fractional analysis indicate that the synanthropization of the flora of the Park is dominated by the adventization process. The data of the structural analysis show that the distribution of the leading families, life forms and coenotic timing of species of both alien and apophytic fractions in the flora of the Park as a whole shows trends typical for ones of Ukraine.

For sciences botanists, ecologists, specialist for nature conservation, lectures and students of University of biologist speciality.

© Kolomiichuk V.P., Shynder O.I., Kohut T.I., Smagol V.O., Shevera M.V., 2024
© «Zalissia» National Nature Park, Acad. O.V. Fomin Botanical Garden of the Taras Shevchenko National University of Kyiv,
M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine,
The National Museum of Natural History of the NAS of Ukraine,
M.H. Kholodny Institute of Botany of the NAS of Ukraine, 2024

ISBN 978-617-14-0217-1

З М І С Т

ВСТУП	7
ПОДЯКИ	8
РОЗДІЛ I. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»	9
РОЗДІЛ II. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ТА БОТАНІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»	12
РОЗДІЛ III. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ».	21
РОЗДІЛ IV. МАТЕРІАЛ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	28
РОЗДІЛ V. АНАЛІЗ ФЛОРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»	30
РОЗДІЛ VI. ОСОБЛИВОСТІ СІНАНТРОПІЗАЦІЇ ФЛОРИ НПП «ЗАЛІССЯ»	38
РОЗДІЛ VII. РІДКІСНІ ВИДИ ФЛОРИ НПП «ЗАЛІССЯ»	44
РОЗДІЛ VIII. МІСЦЕ НПП «ЗАЛІССЯ» У ПРИРОДООХОРОННІЙ МЕРЕЖІ ПОЛІССЯ	58
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	66
ДОДАТОК. КОНСПЕКТ ФЛОРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»	73

CONTENS

INTRODUCTION	7
ACKNOWLEDGMENT	8
CHAPTER I. HISTORY OF THE FORMATION OF THE «ZALISSIA» NATIONAL NATURE PARK	9
CHAPTER II. BRIEF PHYSICAL AND GEOGRAPHICAL AND BOTANICAL CHARACTERISTICS OF THE TERRITORY OF THE «ZALISSIA» NATIONAL NATURE PARK	12
CHAPTER III. BRIEF HISTORY OF RESEARCH OF PLANT COVER OF THE NATIONAL «ZALISSIA» NATIONAL NATURE PARK	21
CHAPTER IV. MATERIALS AND METHODS	28
CHAPTER V. FLORA OF THE «ZALISSIA» NATIONAL NATURAL PARK	30
CHAPTER VI. PECULIARITY OF SYNANTHROPIZATION OF THE «ZALISSIA» NATIONAL NATURE PARK	38
CHAPTER VII RARE SPECIES OF THE «ZALISSIA» NATIONAL NATURE PARK	44
CHAPTER VIII. THE PLACE OF THE «ZALISSIA» NATIONAL NATURE PARK IN THE POLISSIA NATURE CONSERVATION NETWORK	58
CONCLUSIONS	64
REFERENCES	66
ADDITION. ANNOTATION CKECKLIST OF THE “ZALISSIA” NATIONAL NATURE PARK	73

ВСТУП

Для з'ясування сучасного стану рослинного покриву об'єктів Природно-заповідного фонду України, розробки заходів із його збереження й раціонального використання і відтворення першочерговим є проведення інвентаризаційних досліджень біоти (флори зокрема), передусім раритетної та адвентивної компонент. Цей процес є однією з умов виконання міжнародних зобов'язань України.

У сучасній структурі природно-заповідного фонду Київської області існують два поліфункціональні об'єкти охорони біоти Київського Полісся – Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник і Національний природний парк «Залісся» (далі – НПП), останній один із наймолодших в Україні. НПП «Залісся» був створений відповідно до Указу Президента України № 1049 «Про створення Національного природного парку «Залісся» від 11.12.2009 р. з метою вдосконалення управління збереженням, відтворенням і рекреаційним використанням типових та унікальних природних комплексів Центрального Полісся, що мають важливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення, на площі 14836,0 га. Розташований в межах двох областей (також Чернігівської).

До створення НПП вивчення його території було фрагментарним і стосувалося переважно лісовпорядкувальних і фауністичних досліджень, зокрема менеджменту мисливського господарства. Поворотним моментом у дослідженнях фітобіоти Парку стало проведення пошукових робіт у 2021 р. з метою розроблення «Проекту організації території НПП «Залісся», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів» (Проект..., 2022), наслідком якого стали перші узагальнення структури флори та рослинності Парку, розробки заходів щодо їх охорони, відновлення та раціонального використання.

Протягом 2021-2023 рр. проводилось поглиблене вивчення рослинного покриву Парку, зокрема флори судинних рослин науковцями

Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка та Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, також розпочаті дослідження мікобіоти та бріофлори. Результати флористичних досліджень, наведені у цій книзі, розпочинають серію узагальнень щодо біоти НПП «Залісся».

ПОДЯКИ

Автори щиро вдячні рецензентам – доктору біологічних наук, професору В.В. Протопоповій (Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України) та доктору біологічних наук, професорці О.В. Лукашу (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка) за цінні поради, висловлені при підготовці рукопису; кандидату біологічних наук, старшому науковому співробітнику О.Р. Баранському (Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України) за спільні польові дослідження у 2021 р.; кандидату біологічних наук, доценту В.М. Смаголю (Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України) за надані фотографії, докторці філософії О.В. Міської (Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України) за технічну допомогу при підготовці рукопису.

Розділ 1.

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»

Частина території сучасного Національного природного парку «Залісся» здавна належала до лісового фонду (державних лісництв), зокрема Літківське та Семиполківське лісництва у ХІХ та на початку ХХ ст. були підпорядковані Управлінню хліборобства та державного майна у колишній Чернігівській губернії (Черниговская губерния, 1865).

У радянський час на цих територіях також функціонували господарства різноманітного спрямування.

9 серпня 1957 р. на базі Семиполківського та Літківського лісництв Київського механізованого лісгоспу було створено Заліське державне лісомисливське господарство.

У 1965 р. з метою відновлення, охорони та раціонального використання мисливської фауни на території підприємства було встановлено режим, близький до заповідного, що зумовило його реорганізацію в Заліське державне заповідне лісомисливське господарство. В цьому статусі підприємство проіснувало практично до середини 90-х рр. ХХ століття. У цей період на території господарства формуються перші заповідні ділянки, що отримують статус заказників місцевого значення, наприклад, «Заліське» (1979) та «Великівське болото» (1994).

Розпорядженням Президента України від 9 січня 1995 р. на базі Заліського державного заповідного лісомисливського господарства було створено Державне підприємство «Державна резиденція «Залісся»», а згідно з розпорядженням керівника Державного управління справами від 10 серпня 2005 р. підприємство реорганізовано в Державну організацію – «Резиденція «Залісся».

11 грудня 2009 р. підписано Указ Президента України за № 1049 «Про створення національного природного парку «Залісся», проте правові колізії зумовили функціонування об'єкту природно-заповідного фонду лише на «папері». Впродовж

наступного десятиліття основним землекористувачем території парку залишалася ДП «Резиденція «Залісся» з відповідною нормативною базою та напрямками господарювання.

Активна позиція колективу організації, за сприяння вітчизняної екологічної спільноти, сприяла остаточному оформленню юридичного статусу національного природного парку 29 грудня 2021 р., що підтверджено відповідними юридичними документами.

Розташування. Національний природний парк «Залісся» розташований на території Броварського району Київської області та Чернігівського району Чернігівської області. Його площа становить 14836,0 га державної власності, які передані йому в постійне користування. У природно-заповідному фонді Київщини він займає ключове місце, як єдиний НПП на Лівобережжі області (Василюк та ін., 2012).

Територія Парку складається із трьох роз'єднаних ділянок (рис. 1.1). Основна – урочище «Залісся» – прилягає до автостради Київ–Чернігів і включає лісові ділянки чотирьох природоохоронних-науково-дослідних відділень (колишніх лісництв): Деснянського, Заліського, Рожнянського та Літківського, переважно у межах Броварського району Київської області (91,3%), але частина Літківського лісництва (відділення) знаходиться у Чернігівському районі Чернігівської області (8,7%). Друга ділянка Парку – урочище «Гоголівські гаї» розташована поблизу сіл Підлісся, Вільне, Жердова Жердівської сільської ради та входить до складу Заліського відділення. Також, один квартал (№30) колишнього Рожнянського лісництва, що входить до території Парку, знаходиться на правому березі р. Десна поблизу с. Нижня Дубечня Вижгородського району Київської області (Проект..., 2022).

Згідно функціонального зонування на території НПП «Залісся» (табл. 1.1.) виділено наступні зони: **заповідна** (2511,5 га або 16,9% від загальної площі), призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників; **регульованої рекреації** (1521,5 га або 10,3%); **стаціонарної рекреації** (250,4 га, або 1,7%) та **господарська** (10552,6 га або 71,1%).

Таблиця 1.1.

Розподіл площі НПП за функціональними зонами

Назви структурних підрозділів природоохоронних науково-дослідних відділень (ПНДВ) НПП «Залісся»	Загальна площа, га	Заповідна		Регульованої рекреації		Стаціонарної рекреації		Господарська	
		га	%	га	%	га	%	га	%
Землі, які безпосередньо підпорядковані адміністрації НПП									
ПНДВ «Деснянське»	3506	351,7	10,0	490,1	14,0	74,4	2,1	2589,8	73,9
ПНДВ «Заліське»	3530	-	-	247,4	7,0	68,1	1,9	3214,5	91,1
ПНДВ «Літківське»	4382	2159,8	49,3	784,0	17,9	107,9	2,5	1330,3	30,4
ПНДВ «Рожнянське»	3418	-	-	-	-	-	-	3418,0	100,0
Разом	14836	2511,5	16,9	1521,5	10,3	250,4	1,7	10552,6	71,1

Слід відмітити той факт, що основні природні комплекси НПП «Залісся» завдяки створенню тут у 50-х роках ХХ ст. мисливського господарства залишились у малозміненому стані, зі збереженою флорою, яка до останнього часу, внаслідок режимності цієї території залишалась дослідженою фрагментарно.

Розділ 2.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ТА БОТАНІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»

Згідно з фізико-географічним районуванням України територія НПП «Залісся» розташована в межах Дніпровсько-Нижньодеснянського району фізико-географічної області Чернігівського Полісся зони мішаних (хвойно-широколистяних лісів) Східноєвропейської рівнини, а урочище «Гоголівські гаї» розташоване в Бориспільсько-Баришівському районі Лівобережнодніпровського краю лісостепової зони Східноєвропейської рівнини (Національний атлас..., 2007). Власне територія Парку розташована в межах північно-східного схилу Українського кристалічного щита. Ця територія характеризується тим, що кристалічні породи знаходяться тут на порівняно незначній глибині. У геологічному відношенні поверхня вкрита палеогеновими відкладами, на яких залягають четвертинні відклади, представлені алювієм перших-других надзаплавних терас. Для Заліської частини території Парку характерний загальний похил поверхні з південного сходу на північний захід у відповідності до загального похилу лівобережжя р. Десна у напрямі до її русла. У сучасних фізико-географічних процесах безпосередню участь беруть палеогенові та антропогенові відклади, які залягають вище місцевого базису ерозії. Серед четвертинних відкладів поширені водно-льодовикові та алювіальні відклади річкових терас (Проект..., 2022). Абсолютні висоти території Парку змінюються з максимальною амплітудою у близько 39-40 метрів. Найбільші висоти характерні для південної (близько 152...155 м н.р.м.) та південно-західної частини частин Парку (155-156 м н.р.м.). Найменші абсолютні висоти характерні для північної (101...105 м н.р.м.), західної та південно-західної (112...115 м н.р.м.) частин паркової території.

За характером рельєфу та за розташуванням територія НПП лежить у межах першої та другої надзаплавних терас лівого схилу річкової долини Десни.

В умовах незначних коливань абсолютних висот рельєф поверхні Парку характеризується значним різноманіттям мезоформ (Рельєф України, 2010).

Гідрографічна мережа Парку розвинена слабо і представлена озерами – Верхнім Великим і Нижнім Малим, а також дренажними каналами. Найбільшою річкою, прилеглою до території Парку, є р. Десна, але безпосередньо до складу Парку вона не входить. По території лісового урочища «Гоголівські гаї» протікає мала річка Крива Рудка. Озера Парку – антропогенного походження. Вони утворені на місці колишніх торфових розробок. Болота на території Парку у класичному розумінні відсутні, проте заболочені безлісі території займають площу 866 га. Перезволожені лісові землі займають площу 897,8 га. Заболочені території приурочені в основному до узбережжя озер (Проект..., 2022).

Клімат території Парку помірно-континентальний. Він формується при взаємодії вологих і теплих зимою та прохолодних літом атлантичних повітряних мас західного переносу (Ісландський циклонічний центр) та сухих, холодних взимку і жарких влітку континентальних повітряних мас Азії (Сибірський антициклонічний центр). Згідно усереднених багаторічних даних для території Парку характерна менша тривалість вегетаційного (на 10-12 днів), тобто в межах 175-205 днів і безморозного періодів, менша повторюваність відлиг у порівнянні з більш західними регіонами. Середня тривалість безморозного періоду складає 150-160 діб. Останні заморозки весною проявляються у період 15-20 квітня, а перші заморозки восени – 15-20 жовтня. Середня кількість опадів становить близько 600 мм (Клімат України, 2003). В останні десятиліття відбувається поступове потепління і ксерофітизація клімату (Boychenko et al., 2016), що є одним із головних факторів впливу на зміни в структурі рослинного покриву Парку.

Ґрунти НПП є досить різноманітними, а на стику різних типів місцевостей – строкато-мозаїчними. Тут поширені алювіальні і моренно-зандрові рівнини, переважно з малопотужними антропогеновими відкладами. На більшій частині території поширені флювіогляціальні відклади, які виступають ґрунтотвірними породами. Основною групою ґрунтів Парку є дерново-підзолисті піщані. У заболочених пониженнях рельєфу малими ділянками поширені гідроморфні ґрунти – лучно-болотні, болотні, торф'яні.

Згідно з геоботанічним районуванням України, Парк знаходиться у Лівобережному окрузі дубово-соснових, дубових, соснових лісів, заплавних лук та евтрофних боліт Поліської підпровінції хвойно-широколистяних лісів, Східноєвропейської провінції Європейської широколистянолісової області (Дідух, Шеляг-Сосонко, 2003).

Територія НПП цінна у зв'язку з поширенням тут осередків природних соснових, сосново-дубових, дубово-грабових, вільхових лісів, піщаних степів та заплавних лук і боліт. Основною особливістю лісів району, як і Українського Полісся в цілому, є їхня едафічна обумовленість. Переважання піщаних ґрунтів у НПП, пов'язане із впливом льодовика, призвело до панування у районі серед лісоутворюючих порід сосни звичайної. Інші лісові породи – листяні (насамперед – дуб, граб, береза і вільха) мають тут обмежене поширення і домінують на багатших ґрунтах, які формуються на лесах або карбонатній морені. Наявність піщаних степів з рідкісними домінантами та заплавних лук є особливістю території Парку (Фіторізноманіття, 2006; Дідух та ін., 2011). Територія Парку характеризується домінуванням високобонітетного соснового лісу, меншу площу займають масиви вільхового лісу в північно-західній частині Парку, локально на схилах трапляються середньовікові дубові, грабово-дубові ліси, фрагментарно на зниженнях трапляються невеликі осередки березових і осикових лісів (рис. 2.1).

Окремий лісовий масив – урочище «Гоголівські гаї», – навпаки, характеризується домінуванням середньовікових дубово-грабових, дубово-соснових лісів, значні площі тут займають ясеневі-в'язові, ялинові та вільхові ліси.

У межах озерно-болотного масиву Парку на місці колишньої стариці річки Десни трапляються заплавні та суходільні луки, псамофітні угруповання.

Рослинність урочища «Залісся». Лісова рослинність основної частини Парку представлена переважно середньовіковим сосновим лісом, який займає значні площі в південній центральній і північно-східній частинах урочища Залісся. Основною асоціацією тут є сосновий ліс кунічниковий, рідше зустрічається сосновий ліс зеленомоховий (рис. 2.2).

У верхньому ярусі соснового лісу панує сосна звичайна (*Pinus sylvestris*). Підлісок місцями повністю відсутній через суттєвий вплив поголів'я ратичних тварин, які об'їдають молоді пагони дерев і чагарників. На більш знижених ділянках у вологіших місцях з'являється підлісок у вигляді розрідженого другого ярусу широколистяних дерев і кущів. Його деревостан представлений поодинокими деревами дуба звичайного (*Quercus robur*), берези повислої (*Betula pendula*), в'язів шорсткого (*Ulmus glabra*) і голого (*U. laevis*), клену гостролистого (*Acer platanoides*), липи серцелистої (*Tilia cordata*), ясена звичайного (*Fraxinus excelsior*) та кущами бруслин європейської (*Euonymus europaeus*) і бородавчастої (*E. verrucosus*), дроку красильного (*Genista tinctoria*), горобини звичайної (*Sorbus aucuparia*), ліщини звичайної (*Corylus avellana*), рокитнику руського (*Chamaecytisus ruthenicus*), черемхи (*Prunus padus*). У складі насадження та в місцях підгодівлі тварин, а також вздовж доріг трапляються занесені види кущів: аморфа кушова (*Amorpha fruticosa*), карагана дерев'яниста (*Caragana arborescens*), черемха пізня (*Prunus serotina*), серед них аморфа і черемха є агресивними інвазійними видами, які інтенсивно проникають в соснові ліси Полісся та становлять значну загрозу біорізноманіттю (Коломійчук, Баранський, 2021).

Оскільки, соснові ліси (субори) південних районів Полісся сформувалися переважно на місці колишніх дубово-соснових лісів для них характерне значне різноманіття трав'яного покриву через поєднання бореальних і неморальних видів. Домінантом трав'янистого покриву в сосновому лісі урочища «Залісся» є кунічник наземний (*Calamagrostis epigeios*) проективне покриття якого сягає 60%, співдомінують типові бореальні види: вероніка лікарська (*Veronica officinalis*), орляк сосновий (*Pteridium pinetorum*), смілка поникла (*Silene nutans*), смовдь гірська (*Peucedanum oreoselinum*), спорадично трапляються буквиця лікарська (*Betonica officinalis*) і віхалка гілляста (*Anthericum ramosum*). Серед неморальних видів, характерних для широколистяних лісів, досить часто тут трапляються конвалія травнева (*Convallaria majalis*), купина багатоквіткова (*Polygonatum multiflorum*), перлівка поникла (*Melica nutans*), перестріч гайовий (*Melampyrum nemorosum*).

У складі соснового лісу виявлено чисельні популяції регіонально-рідкісних для Полісся видів дзвоників персиколістих (*Campanula persicifolia*) і ломиносу прямого (*Clematis recta*), які поодинокі і невеликими групами ростуть на значних площах лісового масиву. Зрідка тут трапляються рідкісні види роду сон-трава (*Pulsatilla patens*, *P. pratensis*). З поширенням у північному напрямку популяції цих видів стають все більш рідкісними.

Уздовж доріг, які перетинають лісовий масив, трапляються звичайні синантропні види: злинка однорічна (*Erigeron annuus*), грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris*), енотера дворічна (*Oenothera biennis*), пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare*), смілка широколиста (*Silene latifolia*), чистотіл великий (*Chelidonium majus*), чорнокорінь лікарський (*Cynoglossum officinale*), а також інвазійні види, які в майбутньому можуть становити значну загрозу природному біорізноманіттю Парку – ваточник сирійський (*Asclepias syriaca*), розрив-трава дрібноквіткова (*Impatiens parviflora*) та ін.

Найбільш цінними для НПП у межах урочища «Залісся» є фрагменти дубового і дубово-грабового лісу, що розташовані на схилах правої надзаплавної тераси болотно-озерного масиву колишньої стариці Десни. В їхньому деревостані переважає дуб звичайний, трапляється граб звичайний, в розрідженому чагарниковому ярусі росте ліщина звичайна. Оскільки дубовий ліс займає незначну площу й безпосередньо межує з сосновим лісом, у складі його трав'яного покриву ростуть як види широколистяних лісів: веснівка дволиста (*Maianthemum bifolium*), хвилівник звичайний (*Aristolochia clematidis*), шавлія лучна (*Salvia pratensis*), так і види більш характерні для соснових лісів: журавець кривавий (*Geranium sanguineum*), салатник лісовий (*Lactuca muralis*) тощо. Особливо цінними для цього лісу є місцезнаходження ряду рідкісних для України видів флори. Зокрема, виявлено поодинокі особини рідкісного виду звіробою гірського (*Hypericum montanum*), а також занесених до Червоної книги України лілії лісової (*Lilium martagon*), велику популяцію орхідеї – коручки чемерникоподібної (*Epipactis helleborine*). Тут також вперше виявлено популяції регіонально рідкісних видів: дзвоників персиколістих, ломиносу прямого, півників угорських (*Iris aphylla* subsp. *hungarica*), скорзонери пурпурової (*Scorzonera purpurea*). На крутих схилах знайдено

чисельну популяцію дуже рідкісного для флори Полісся виду папороті — міхурниці ламкої (*Cystopteris fragilis*).

Цікавим у флористичному плані є лісові масиви широколистяних гаїв, які вузькою смугою простягаються вздовж пересохлого русла лісового струмка в центрально-західній частині НПП. Залежно від градієнта зволоженості, ці гаї змінюються від вільшняків до березняків з домінуванням берези пухнастої, і далі до дібров (рис. 2.3).

Їхній флористичний склад, через строкатість рослинного покриву і достатнє зволоження є досить багатим. У трав'яному ярусі тут виявлено комплекс неморально-бореальних лісо-лучних видів: барбарис звичайний (*Berberis vulgaris*), безщитник жіночий (*Athyrium filix-femina*), журавець смердючий (*Geranium robertianum*), зірочник злакоподібний (*Stellaria graminea*), мерингія трижилкова (*Moehringia trinervia*), осока бліда (*Carex pallescens*), о. колосиста (*C. spicata*), перестріч гайовий (*Melampyrum nemorosum*), перлівка поникла, ситник розлогий (*Juncus effusus*), ранник вузлуватий (*Scrophularia nodosa*), тонконіг лучний (*Poa pratensis*), фіалка триколірна (*Viola tricolor*) та багато інших видів.

Лучні ценози у НПП простягаються у межах болотно-озерного масиву колишньої стариці Десни. Безпосередньо до водно-болотних угідь прилягають вологі заплавні луки. Багатий флористичний склад цих лук представлений лучно-болотним різнотрав'ям у складі якого знайдено рідкісний вид родини зозулинцеві — зозульки м'ясо-червоні (*Dactylorhiza incarnata*). Особливо цікавими у фітосозологічному плані виявилися суходільні луки припіднятої алювіальної частини заплави, яка безпосередньо примикає до лісового масиву. Тут сформувалась унікальна псамофітно-лучна рослинність у складі якої нами виявлено значні площі рідкісного угруповання ковила дніпровської (*Stipa borysthena*), а також рідкісні псамофільні види флори України: жовтушниця сиза (*Erysimum canum*), козельці українські (*Tragopogon ucrainicus*) та ін.

Водно-болотна рослинність території НПП представлена комплексом заболочених вільхових лісів у північно-західній частині Парку, болотною та прибережно-водною рослинністю навколо двох озер і каналу, що їх сполучає. Прибережно-водна рослинність озер Парку

представлена значними заростями очерету звичайного (*Phragmites australis*), які в береговій частині доповнюються папороттю болотяною (*Thelypteris palustris*). Також тут ростуть вовконіг європейський (*Lycopus europaeus*), паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara*), місцями трапляються лепешняк великий (*Glyceria maxima*), омег водяний (*Oenanthe aquatica*), рогіз широколистий (*Typha latifolia*), стрілиця звичайна (*Sagittaria sagittifolia*), щавель прибережний (*Rumex hydrolapathum*) та інші види. В товщі води домінує кушир занурений (*Ceratophyllum demersum*), а ближче до поверхні поширена ряска триборозниста (*Lemna trisulca*), на поверхні водойм досить часто трапляються жабурник звичайний (*Hydrocharis morsus-ranae*), завитка ряснокоренева (*Spirodela polyrhiza*), рдесник плаваючий (*Potamogeton natans*) і ряска мала (*Lemna minor*).

У верхньому ярусі заболоченого вільшняка домінує вільха клейка (*Alnus glutinosa*) (рис. 2.4). Підріст утворюють береза пухнаста (*Betula pubescens*), калина звичайна (*Viburnum opulus*), крушина ламка (*Frangula alnus*).

У щільному трав'янистому покриві домінують кропиви дводомна (*Urtica dioica*) і жабрієлиста (*U. galeopsifolia*), комиш лісовий (*Scirpus sylvaticus*), підмаренник чіпкий (*Galium aparine*), досить часто трапляються типові болотні види: валеріана лікарська (*Valeriana officinalis*), вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris*), в. лучне (*L. nummularia*), лепеха звичайна (*Acorus calamus*), півники болотні (*Iris pseudacorus*), чемериця зеленоцвіта (*Veratrum lobelianum*) та інші рослини.

Рослинність Придеснянської частини НПП. Рослинність цієї частини Парку (Рожнянське л-во, кв. 30) є комплексною і включає ділянки розрідженого соснового лісу куничникового на підвищеннях заплави р. Десни в комплексі з шелюжниками (*Salicetum acutifoliae*) (рис. 2.5).

Сосняки характеризуються розрідженим деревостаном та щільним трав'яним ярусом де переважає куничник наземний, покриття якого сягає 50-60%. Загальне проєктивне покриття цих угруповань – 90-95 %. Окрім сосни у деревному ярусі трапляються поодинокі екземпляри верби ламкої, тополі чорної, осики. У підліску відмічені клен ясенolistий, аморфа кушова, ожина, крушина ламка.

З інших видів у цих угрупованнях з високим ступенем постійності відмічені костриця овеча (*Festuca ovina*), мітлиця тонка (*Agrostis tenuis*), осока волосиста (*Carex hirta*), перстач сріблястий (*Potentilla argentea*), пирій повзучий (*Elytrigia repens*), полин Маршалів (*Artemisia marschalliana*). Шелюжники також мають високе проективне покриття (80-90%), де частка шелюги становить 15-25%. Це двоярусні ценози, які характеризуються домінуванням у трав'яному ярусі осоки ранньої (*Carex praecox*). На галявинах між цими угрупованнями набули поширення лучні фітоценози з домінуванням лисохвосту лучного (*Alopecurus pratense*), осоки волосистої (*Carex hirta*), пирію повзучого (*Elytrigia repens*) і тонконогу вузьколистого (*Poa angustifolia*). Вони характеризуються середнім проективним покриттям – 60-70 % та доволі високим видовим різноманіттям (25-30 видів на 100 м²). У цих угрупованнях з високою постійністю трапляються лучні (авран лікарський, лядвенець рогатий, види родів горошок, люцерна, підмаренник та ін.) псамофітні (келерія сиза, шавель горобиний, перстач сріблястий, холодок лікарський) та синантропні (грицики звичайні, енотера дворічна, куколиця біла, пижмо звичайне та ін.) види.

Рослинність лісового масиву урочища «Гоголівські гаї». Урочище «Гологівські гаї» – окремий лісовий масив, розташований на південний схід від основної частини НПП в околицях сіл Вільне, Жердова і Підлісся Броварського району Київської області (рис. 1.1). Він представлений добре збереженими, середньовіковими широколистяними лісами: дубовими, дубово-грабовими, дубово-липовими, ясенево-в'язовими та чорновільховими, а також мішаними дубово-сосновими та фрагментами ялинових лісів. У західній частині урочища наявні ділянки справжніх та болотистих лук, а у північній – остепнених (Коломійчук, Баранський, 2021).

Північну й центральну частину лісового масиву урочища займають дубові й дубово-грабові ліси з багатою неморальною флорою характерною для південних районів Полісся (рис. 2.6). Також тут наявні дубово-кленові і дубово-липові ліси. У чагарниковому ярусі характерними є бузина чорна (*Sambucus nigra*), бруслина європейська (*Euonymus europaeus*) та ожина сиза (*Rubus caesius*).

У трав'яному ярусі подекуди домінують чистотіл великий (*Chelidonium majus*), яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria*) та чужорідна розрив-трава дрібноквіткова (*Impatiens parviflora*). Звичайними лісовими рослинами тут є герань Роберта (*Geranium robertianum*), гравілат міський (*Geum urbanum*), конвалія травнева (*Convallaria majalis*), копитняк європейський (*Asarum europaeum*), тонконіг дібровний (*Poa nemoralis*), кропива дводомна (*Urtica dioica*), фіалка приємна (*Viola odorata*), жіноча та чоловіча папороті (*Athyrium filix-femina*, *Dryopteris filix-mas*).

В лісовому масиві урочища трапляються популяції низки рідкісних видів судинних рослин. Зокрема у дубових і дубово-грабових лісах (квартали 40 і 42) наявні популяції гніздівки звичайної (*Neottia nidus-avis*), лілії лісової (*Lilium martagon*), півників угорських (*Iris aphylla* subsp. *hungarica*) та коручки чемерникоподібної (*Eryactis helleborine*).

У південно-західній частині лісового масиву значну площу займають вологі заплавні луки з фрагментами угруповань чагарникових верб (*Salix caprea*, *S. cinerea*, *S. triandra*). Домінантами лук виступають осоки (*Carex acuta*, *C. hirta*, *C. riparia*) та злаки – костриця лучна (*Lolium pratense*), лисохвіст лучний (*Alopecurus pratensis*), очеретянка звичайна (*Phalaris arundinacea*), трясучка середня (*Briza media*). В екотоні цих лук і дубово-грабового лісу (кв. 51) наявні популяції півників сибірських (*Iris sibirica*). Власне на ділянках болотистих лук трапляються півники болотяні (*Iris pseudacorus*) та дуже рідко зозульки м'ясо-червоні (*Dactylorhiza incarnata*). На перезволожених ділянках урочища наявні очеретяно-рогозові угруповання (рис. 2.7).

Отже урочище «Гоголівські гаї» є цінним лісовим масивом, де представлені переважно листяні ліси, які потребують охорони і подальшого вивчення.

У цілому, завдяки включенню до території Парку різних типів біотопів (зональних (лісових) та азоняльних (лучних, болотних, водних)), їхнє різноманіття досить значне, що якісно впливає також на рівень фіторізноманіття.

Розділ 3.

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»

Спеціальних досліджень рослинного покриву території, котра увійшла до складу сучасного Національного природного парку «Залісся», до цього часу не проводилося, тому й відомості про його флору значно обмежені.

У публікаціях XIX століття інформація про флору, що стосується безпосередньо території НПП, майже відсутня. Найбільш ранні флористичні відомості про види судинних рослин околиць Парку зазначені у праці професора Київського університету Св. Володимира О. Роговича «Обозрение сосудистых и полусосудистых растений, входящих в состав флоры губерний Киевской, Черниговской и Полтавской» (1855) та монографічному виданні «Обозрение семенных и высших споровых растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа...» (1869). Для містечка Семиполки колишнього Остерського повіту Черніговської губернії (нині – с. Семиполки Броварського району Київської області) автор вказав, наприклад, *Artemisia annua*: «...изредка встречается на сорных местах и при изгородях ...», *Hieracium bifurcum* M. Bieb. (= *Pilosella* × *bifurca* (M. Bieb.) F.W. Schultz & Sch. Bip.): «на лугах и между кустарниками...», *H. pratense* Tausch. (= *Pilosella caespitosa*) «на лесистых лугах ...» та *H. praealtum* Koch. var. *bauhini* Koch. (= *Pilosella bauhini*), – але зразки цих рослин у іменній колекції О. Роговича в гербарії KW відсутні. Натомість, у цій колекції зберігається зразок *P. onegensis* із околиць Семиполків (рис. 3.1), який не має авторського визначення, але був ідентифікований монографом роду М.І. Котовим (як *Hieracium onegense* Norrl.) (Флора..., 1965). Зважаючи на приуроченість цього виду до лісових лук та узлісь, є підстави вважати, що цитований зразок О. Рогович зібрав на сучасній території Парку.

Для багатьох видів рослин, особливо широко поширених або бур'янів, найближче їхнє місцезростання вказано із сіл Пухівка (*Circaea intermedia* L. і *Rubus fastigiatus* Weich. (= *R. polonicus*)) та Требухів (*Sicyos angulatus* L.)

Остерського повіту Чернігівської губернії та м. Бровари Київської губернії Показовим у цьому огляді є інформація про поширення *Pinus sylvestris*, яку відмічено на «песчаных местах по обеим сторонам Днепра...», або «...составляет обширные леса в Киевской, Черниговской ... губ.», - або інколи зазначено «обыкновенно ... в Киевской, Черниговской ... губ.»; «обычное растение...», «во всех губерниях Киевского учебного округа» чи «разводится в садах и огородах» (Рогович, 1855, 1869; Шмальгаузен, 1886 та ін.).

Перші фактичні, хоча й дуже фрагментарні відомості про флору з частини території, котру нині займає Парк, зафіксовані у публікації лісівника І. Сележинського «О некоторых растениях, собранных в южной части Остерского уезда Черниговской губернии» (1905) (рис. 3.2), який навів список із 65 видів судинних рослин. Автор вважає ці види рослин для

О некоторых растениях, собранных в южной части Остерского уезда Черниговской губ.

І. Сележинский (Х. Залъсье, Черниговской губ.).

Указываемая ниже растения собраны в районе Лѣтковского казеннаго лѣсничества, близъ м. Семиполотъ им. Лѣтотъ, главнымъ образомъ в Лѣтковско-Дымерской (около хут. Залъсья) и отчасти в Крихаевской дачахъ.

Первая изъ названныхъ дачъ расположена в долину р. Десны (въ вер. 6 отъ послѣдней) по возвышеннымъ в общемъ мѣстамъ и представляетъ собою площадь в 3685 дес. сплошнаго лѣса (бора), состоящаго, главнымъ образомъ, изъ сосны (3206 дес.). — Сосна растетъ какъ в чистыхъ насажденияхъ, такъ и в смѣси съ дубомъ, осиною и березой, составляющими подчиненную примѣсь в хвойныхъ насажденияхъ, чаще всего подлѣсокъ.

Лиственные насаждения названныхъ породъ, общей площадью около 423 дес., вкраплены небольшими куртинами среди сосноваго лѣса. — Почва в дачъ — глубокой наносный песокъ, съ небольшимъ содержаниемъ глины и наезда (сѣроватая супесь — подъ лиственными насаждениями), хорошо отѣненная лѣсомъ и свѣжая по преимуществу; на болѣе открытыхъ мѣстахъ и на буграхъ — почва сухая, в низинахъ сырая и изрѣдка заболоченная. Поверхность дачи довольно ровная, равномерно всхолмленная, мѣстами лишь попадаются холмистыя и грядовыя возвышенія, саж. до 8 высотой.

Крихаевская дача, площадью около 204 дес., расположена в вер. 10 отъ Лѣтковско-Дымерской, в низменной и болотистой мѣстности, и состоитъ изъ густыхъ насаждений дуба, береста, осины, граба, орѣшника и другихъ лиственныхъ породъ. О нахождении растений в этой дачѣ отмѣчается всякій разъ отдѣльно. Кромѣ

Рис. 3.2. Перша сторінка статті І. Сележинського

досліджуваної місцевості більш або менш рідкісними чи цікавими. Рослини, зібрані ним переважно на території Літківського казенного лісництва біля с. Семиполки, переважно у Літківсько-Димерській (біля хутору Залісся) та Крихаївській лісових дачах. Усі вони підтверджені зборами, що зберігаються у гербаріях КWi і KWHU. Переважаюча більшість місць збору цих рослин перебуває на сучасній території НПП «Залісся».

З цього списку І. Сележинського досить цікавими є знахідки низки рідкісних рослин, таких як:

Anemone patens L. var. *ochroleuca* Sims. (= *Pulsatilla patens*) – з білими та золотавими квітами, які «... ростуть вездє в лесу близ х. Залєсьє и в большом количестве». Нині популяція виду з території НПП майже зникла;

Astragalus arenarius – лише у кв. 20, рясно. Ймовірно, цей вид зник із території Парку;

Carlina cirsioides (= *C. acaulis*) - у кв. 39. «на вырубленной лесосеке, в кустарниках, куртиной», як, *C. caulescens*. Ймовірно, це місцезростання втрачене.

Orchis sambucina L. (= *Dactylorhiza sambucina*) – лише у кв. 39. «в кустарниках, на лесосеках 3 екз.». Ймовірно, це місцезростання на сьогодні втрачене та найближчі місцезнаходження цього виду – на Чернігівщині та околицях м. Київ (Охорона, 2016; Червона..., 2009). Слід зазначити, що це єдина орхідея, котра була наведена І. Сележинським, і є підстави припустити щодо її помилкового визначення;

Iris furcata auct. (= *Iris aphylla* subsp. *hungarica*) – «в кварталах 35 и 39, на лесосеках, не редко». Нині цей вид у межах Парку трапляється дуже рідко (урочище «Гоголівські гаї»);

Allium fallax Schult (= *A. angulosum*) – досить часто. Нині популяції цього виду у межах НПП малочисельні;

Stipa pennata auct. (= *S. borysthena*) – «в кварталах 33, 36, 39 и др., на открытых песчаных местах (лесосеках), единичными дерновинами, изредка». Нині на окремих ділянках Заліської частини Парку вид утворює угруповання (урочище «Курилів млинок»).

Результати дослідження флори та рослинності Остерського повіту Чернігівської губернії у різних природних районах наведені у серії статей В. Вершковського (1915–1917) і частина відомостей стосується сучасної

території НПП. Наприклад, у публікації «О некоторых растениях, собранных в области песков и области леса Остерского уезда Черниговской губернии» (Вершковский, 1915) автор навів такі цікаві для регіону досліджень види рослин з території Літківсько-Димерської дачі Літківського лісництва:

Stipa pennata auct. (= *S. borysthena*) – у бору, на піску, кв. 5;

Berberis vulgaris – окремі кущі, кв. 30;

Linum flavum – по борових пісках, кв. 35;

Peucedanum alsaticum, *P. cervaria* (на вирубках), *Inula ensifolia* – кв. 39;

Echium rubrum – по лісосіках, на борових пісках, квартали 22, 35, 39;

Thalictrum minus, *Prunus fruticosa* – кв. 29;

Prunus spinosa – кв. 15, 30;

Salix repens auct. (= *S. rosmarinifolia*) – сосновий ліс, у 3-х верстах від с. Літки;

Elatine hydropiper – у маленьких болотцях через шосе проти будинку лісничого в Літківському лісництві, на 6 версті від с. Семиполки до Києва.

В узагальнюючій роботі «Флора Остерского уезда Черниговской губернии» (Вершковский, 1917) (рис. 3.3.) охарактеризовано видовий склад окремих рослинних угруповань та особливості поширення багатьох рослин. Наприклад, автор відмітив, що південна межа поширення *Betula pendula* як домішки до соснових лісів на пісках проходить в північній частині Літківського лісництва. Також він навів описи дубових і сосново-дубових лісів Літківського лісництва. З території цього лісництва наведені *Stipa pennata* auct. і лісові бур'яни *Berteroa incana* та *Brassica campsetris*. Зауважимо, що окремі види рослин, наприклад: *Elatine hydropiper*, *Peucedanum alsaticum*, *Salix rosmarinifolia*, *Thalictrum minus*, – долучені до конспекту флори Парку саме за даними В. Вершковського, та в сучасній флорі НПП потребують підтвердження.

Окремі відомості про види флори Остерського повіту Чернігівської губернії, зокрема й опосередковані дані про борові рослини з території сучасного НПП, але без конкретних місцезростань, знаходимо в публікації Б. Полинова (1906).

В. Н. ВЕРШКОВСКИЙ.

1917

ФЛОРА ОСТЕРСКАГО УЪЗДА

Черниговской губ.

Отдельный оттиск изъ „Варшавскихъ Университетскихъ Извѣстй“ 1917 г.

ХАРЬКОВЪ.
Типографія Т-ва Потребительныхъ Обществъ Юга Россіи.
Дзвинья ульцъ, № 14.
1917.

Рис. 3.3. Титульна сторінка публікації В. Вершковського

У радянський період ботанічні дослідження на території створеного Заліського державного заповідного лісомисливського господарства мали епізодичний характер у зв'язку з режимністю території. Окремі відомості про поширення деяких видів судинних рослин із території господарства у середині ХХ століття подані у зведенні «Флора УРСР» (1936–1966), наприклад, *Neottia nidus-avis*: «Київська обл., Броварський р-н., Літківське л-во., ок. х. Залісся» (Флора ..., 1950), але більшість із них наведені з посиланням на дані І. Сележинського. Також зазначимо, що О. Лоначевський на основі зразка берези, зібраної І. Сележинським у

Літківському лісництві в околиці с. Богданівка Броварського району Київської обл., намітив до опису новий для науки таксон *Betula verrucosa* Ehrh. var. *subuniserrata* Lonacz. (Флора ..., 1952). У гербарії KW зберігається зразок *B. pendula* (= *B. verrucosa*), зібраний І. Сележинським також у цій місцевості, але з дещо іншою хорологічною характеристикою – «Броварское лесничество, Остерского уезда, в сосновом лесу, Пуховская дача, 20.04.1905» (рис. 3.4).

За даними гербарію KW також відомо про декілька зразків, зібраних з території сучасного Парку, наприклад, *Potentilla alba* (Київська обл., Броварський р-н, околиці с. Залісся, сосновий ліс, 1953 р. Є. Бордзіловський), *Stipa pennata* L. subsp. *joannis* Celak. (Літківське лісництво, Чернігівської губ., Остерського повіту, в сосновому лісі на піщаному ґрунті, 2/3 мая 1905 г. Евг. Бордзіловський) (рис. 3.5) та інші.

У публікації С. Слободяна «Нотатки про природне поширення деяких видів вищих рослин на Чернігівському Поліссі» (1963) на картосхемі розповсюдження видів є вказівка про ялівець (*Juniperus communis*), хоча в тексті територія господарства не згадується.

Після утворення Заліського державного заповідного лісомисливського господарства на його території оголошено створення перших заповідних об'єктів – заказників місцевого значення «Заліське» (1979 р.) і «Великівське болото» (1994 р.), для яких було розроблено наукове обґрунтування та положення.

Рис. 3.5. Зразок *Stipa borysthenica* з території Літківського лісництва

У 2021 р. в рамках підготовки Проекту організації території Парку (2021) було розпочато спеціальне вивчення його флори, за результатами якого фіторізноманіття було попередньо оцінено у 470 видів судинних рослин (Баранський, Коломійчук, 2021). У зв'язку з цим розпочалося дослідження сучасного стану раритетної компоненти флори парку. Встановлено видовий склад (38) і з'ясовано стан рідкісних видів рослин (Баранський, Коломійчук, 2021). За попередніми матеріалами один вид із флори Парку занесений до Європейського Червоного списку, два – до Додатку I Бернської конвенції, 10 – до Червоної книги України та 25 – до переліків регіонально рідкісних, зникаючих видів рослин і грибів, які потребують охорони у Київській та Чернігівській областях.

За результатами досліджень 2021 р. у загальних рисах встановлено різноманіття рослинності Парку, охарактеризовано її основні типи, включаючи характеристику рідкісних синтаксонів (Коломійчук, Баранський, 2021).

У 2022–2023 рр. ці дослідження були продовжені з використанням як оригінальних польових досліджень, так і даних критичного опрацювання колекцій гербаріїв KW, KWNA та KWHU, що дозволило значно розширити список флори, який за найновішими оцінками налічує 778 видів і підвидів судинних рослин (Коломійчук та ін., 2024, у друці).

У цей же період співробітниками Парку разом з науковцями Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України розпочато створення гербарію судинних рослин НПП «Залісся».

З другої половини 2022 р. проводяться дослідження та оцінка наслідків військового впливу на фіторізноманіття Парку (Зав'ялова та ін., 2022; Zavalova et al., 2023).

Отже, наукові дослідження і, зокрема ботанічні, на території НПП донедавна носили епізодичний характер. Узагальнень та аналізу фітобіоти цієї території дотепер не було зроблено, тож підготовка монографії про флору Залісся покликана заповнити цю прогалину.

Розділ 4. МАТЕРІАЛ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основним матеріалом послужили результати оригінальних польових досліджень, проведених маршрутним способом упродовж 2021–2023 рр. в межах Парку. На дослідженій території автори заклали мережу постійних пробних площ у різних типах рослинності.

Під час маршрутних обстежень окремих урочищ Парку велися польові записи флори і рослинності, здійснювався збір зразків для гербарію. Ідентифікація більшості видів проводилася у камеральних умовах класичним методом (Флора..., 1936-1965; Прокудин и др., 1977; Определитель..., 1987). Основну частину гербарних зборів передано до гербарію НПП “Залісся”, дублети – до Національного гербарію України (KW), гербарію Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (KWHU). Окрім власних флористичних досліджень, були використані матеріали гербаріїв, зокрема – Національного Гербарію України Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW), гербаріїв Київського національного університету імені Тараса Шевченка (KWU) та Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна (KWHU), Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (KWHU). Акроніми гербаріїв наведено за В. Thiers (2023).

Робота проводилася з одночасним наповненням та використанням інформації з електронної бази даних ресурсів GBIF та iNaturalist (Baransky, 2021; <https://www.gbif.org>, <https://www.inaturalist.org>).

Кольорові картосхеми та фотоілюстрації наведені окремо у вставці зі збереженням загального порядку нумерації рисунків.

Номенклатура судинних рослин у роботі наведена згідно World Checklist of Vascular Plants (Govaerts, 2023), опрацьованої з використанням ресурсу Plants of the World Online (<https://powo.science.kew.org/>). Родини папоротей подані у традиційному обсязі, відповідно до даних ресурсу Euro+Med (<https://europlusmed.org>).

Структурний аналіз флори Парку проведено за загальноприйнятими методами порівняльної флористики (Raunkaer, 1934; Толмачев, 1974; Клеопов, 1990; та ін.), фракційний аналіз – згідно підходів J. Kornaś (1968); в основу виділення групи видів інвазійних рослин покладено класифікацію D. Richardson et al. (2000).

До списку рідкісних видів у флорі Парку включені такі охоронювані із офіційних із Червоних списків: МСОП (Коротченко, Мосякін, 2014; <https://www.iucnredlist.org/>), Європейського червоного списку (Bilz et al., 2011), Додатку II CITES (<http://www.cites.org/eng/app/appendices.php>), оновленого додатку I Бернської конвенції (Verne..., 2011; Судинні..., 2017), Червоної книги України (Наказ ..., 2021), офіційних Переліків регіонально рідкісних видів Київської та Чернігівської областей (Про затвердження списку ..., 2012; Рішення ..., 2018). Види, які у міжнародних охоронюваних списках мали категорію «LC» («види, що мають найменше занепокоєння») до розгляду не брались.

Аналіз флори НПП здійснено станом на кінець вегетаційного сезону 2023 р. (Коломійчук та ін., 2024, в друці), але при підготовці рукопису монографії до друку автори додали ще сім видів рослин до конспекту флори (Додаток), за матеріалами публікацій XIX–XX ст. Ці види нині є, імовірно, зниклими, як і ряд інших, наведених у ранніх літературних джерелах (Рогович, 1855, 1869; Сележинский, 1905; Вершковский, 1915–1917). Спеціальні пошуки місцезростань таких рослин залишаються актуальним завданням і будуть продовжені на наступних етапах досліджень рослинного покриву Парку.

Розділ 5. АНАЛІЗ ФЛОРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЗАЛІССЯ»

У результаті проведеного дослідження на території НПП «Залісся» станом на кінець вегетаційного сезону 2023 р. зафіксовано 778 видів і підвидів судинних рослин, із яких 612 належать до аборигенної та 166 – адвентивної фракції. Територія Парку повністю зосереджена в межах природного регіону

Таблиця 5.1.

Порівняння видового багатства флори НПП «Залісся» із флорами інших природоохоронних територій Полісся та Середнього Придніпров'я

Природоохоронна територія	Площа, га	Загальна кількість видів, джерело
Західне Полісся		
НПП «Прип'ять-Стохід»	39315,5	понад 600 (Андрієнко та ін., 2009)
Рівненський ПЗ	42288,7	627 (Данилик та ін., 2019)
КНПП «Цуманська пуша»	33475,34	860 (Безсмертна та ін., 2023)
Черемський ПЗ	2975,7	760 (Конішук, 2006)
Шацький НПП	48976,6	868 (Фішайло, Пашкевич, 2013)
Мале Полісся		
Дермансько-Острозький НПП	5448,3	650 (Лісюк та ін., 2017)
НПП «Мале Полісся»	8762,7	801 (Цибуля, 2021)
Правобережне Полісся		
Древлянський ПЗ	30872,84	837 (Древлянський, 2021)
Поліський ПЗ	20104	754 (Орлов та ін., 2015)
Чорнобильський РЕБЗ	226964,7	1290 (Коломійчук, 2022)
Лівобережне Полісся		
Деснянсько-Старогутський НПП	16215,1	853 (Панченко, 2014)
НПП «Залісся»	14836	778*
Мезинський НПП	31035,2	772 (Судинні..., 2016)
Середнє Придніпров'я		
Білозерський НПП	7014,44	512 (Ярова, Федорончук, 2013)
НПП Голосіївський	10988,14	752 (Онищенко та ін., 2016)
Канівський ПЗ	2027	995 видів (Шевчик, 2012)
Нижньосульський НПП	18635,11	понад 600 (Гальченко, 2012)
НПП «Холодний яр»	6 833,5071	428 (Шиндер та ін., 2023)

** На момент підготовки рукопису монографії до друку у Конспекті флори НПП нараховувалося 785 видів і підвидів рослин*

Лівобережного (Східного) Полісся, тому його флора є природною східнополіською флорою. У її складі представлено більше половини (58,5%) аборигенних таксонів від всієї регіональної флори – 1047 видів (Лукаш, 2008, 2009), тож вона є багатою і репрезентативною. Порівняння таксономічного багатства флори НПП із іншими великими природоохоронними установами Полісся та Середнього Придніпров'я (табл. 5.1) показує її середні за кількістю позиції. Але, зважаючи на відносно велику площу Парку та низький рівень її флористичної дослідженості, є перспективи очікувати певного зростання числа виявлених тут видів рослин.

У систематичній структурі флори Парку традиційно для флор помірної смуги найбільшою кількістю видів представлена група дводольних рослин (у сучасному розумінні клада *Eudicots* разом із кількома видами з групи *Basal Angiosperms*), особливо у складі адвентивної фракції, а інші – значно менш чисельні (табл. 5.2).

Таблиця 5.2.

Систематична структура флори НПП «Залісся»

Вищий таксон	Аборигенна фракція		Адвентивна фракція	
	Кількість видів	%	Кількість видів	%
<i>Lycophyte (плауноподібні)</i>	3	0,5	-	-
<i>Horsetails (хвоці)</i>	5	0,8	-	-
<i>Ferns (папороті)</i>	12	2,0	-	-
<i>Gymnosperms (голонасінні)</i>	2	0,3	2	1,2
<i>Angiosperms (покритонасінні)</i>	590	96,4	164	98,8
зокрема: <i>Monocots</i>	123	20,1	22	13,3
<i>Eudicots s.l.</i>	467	76,3	142	85,5
Всього:	612	100,0	166	100,0

У дослідженій флорі добре представлені представники нижчих відділів судинних рослин, які є характерними у складі рослинного

покриву бореальних регіонів, а в Україні – Полісся. Так, у флорі Парку представлені три види плауноподібних (*Lycopodiophyta*) із семи, які наявні у флорі Східного Полісся, п'ять видів хвощів (*Equisetophyta*) із семи, 12 видів папоротей (*Polypodiophyta*) із 21, та два аборигенні види голонасінних (*Pinophyta*) із трьох, що природно ростуть у досліджуваному регіоні (Лукаш, 2008).

Частка видів адвентивних рослин у флорі Парку становить 21,3% і є досить значною, порівняно з іншими великими за площею природоохоронними територіями рівнинної України (Бурда та ін., 2015), при цьому добре збережене ядро природної флори є перешкодою для активного вкорінення чужорідних видів рослин.

Головні пропорції обох фракцій флори Парку є досить типовими для континентальних локальних флор України: у аборигенній фракції (1:3,6:7,1) переважають роди із кількома видами та досить наповнені родини, а у адвентивній фракції (1:2,7:3,7) переважають моновидові роди і велика частка моновидових родин. Головні пропорції флори НПП близькі до таких для аборигенної фракції флори Східного Полісся – 1:3,6:8,5 (Лукаш, 2009), що вказує на їхню подібність. Внаслідок адвентизації у досліджену флору проникли представники 74 нових родів і семи нових родин.

Розподіл провідних родин цілком типовий для регіональних флор Палеарктики, в яких майже завжди перші позиції мають *Asteraceae* і *Rosaceae*. Високі позиції має родина *Rosaceae*, яка високо стоїть і у флорах, наближених до Центральної Європи. Одночасно, низька позиція родини *Superaceae*, яка зазвичай у північних регіонах характеризується великим різноманіттям, тому, у перспективі слід звернути увагу на нові знахідки з цієї групи рослин.

У розподілі провідних родин адвентивної фракції флори Парку проявляються тенденції, типові для адвентивної флори всієї України (Протопопова, 1991). Високі позиції родин *Asteraceae* і *Rosaceae* спричинені важливою господарською роллю представників родин і наявністю багатьох натуралізованих інтродуцентів у їхньому складі – переважно північноамериканського та західно- й південноєвропейського походження відповідно. Високий ранг родин *Amaranthaceae*, *Brassicaceae*,

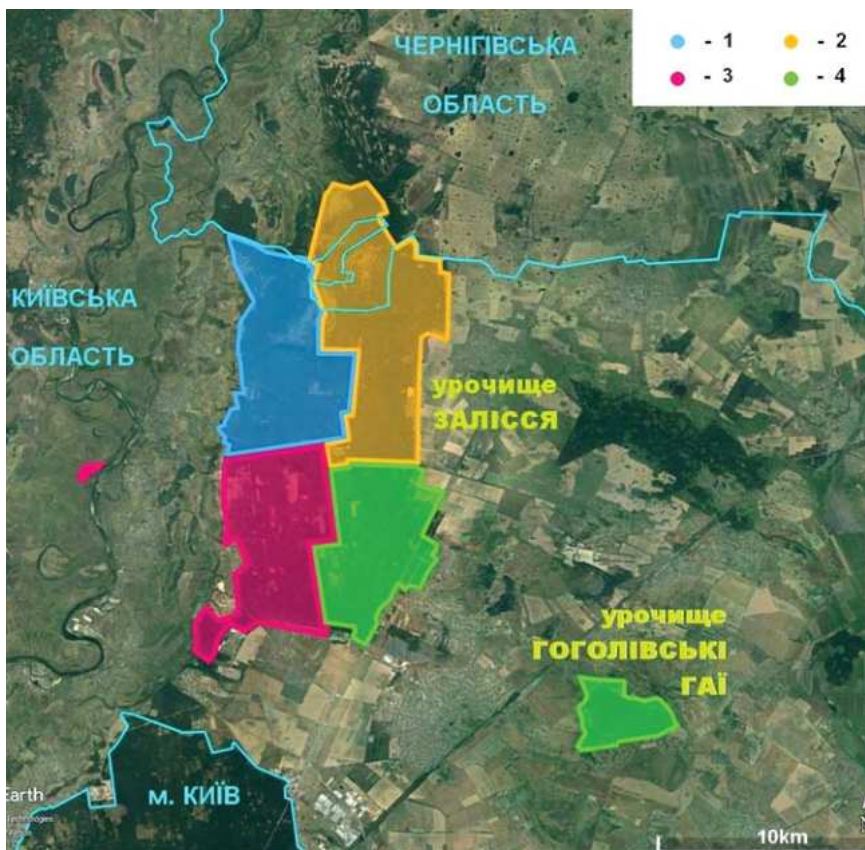

Рис. 1.1. Карта території Національного природного парку "Залісся"

Умовні позначення:

1 - Деснянське природоохоронно-науково-дослідне відділення,
 2 - Літківське відділення, 3 - Рожнянське відділення, 4 - Заліське відділення

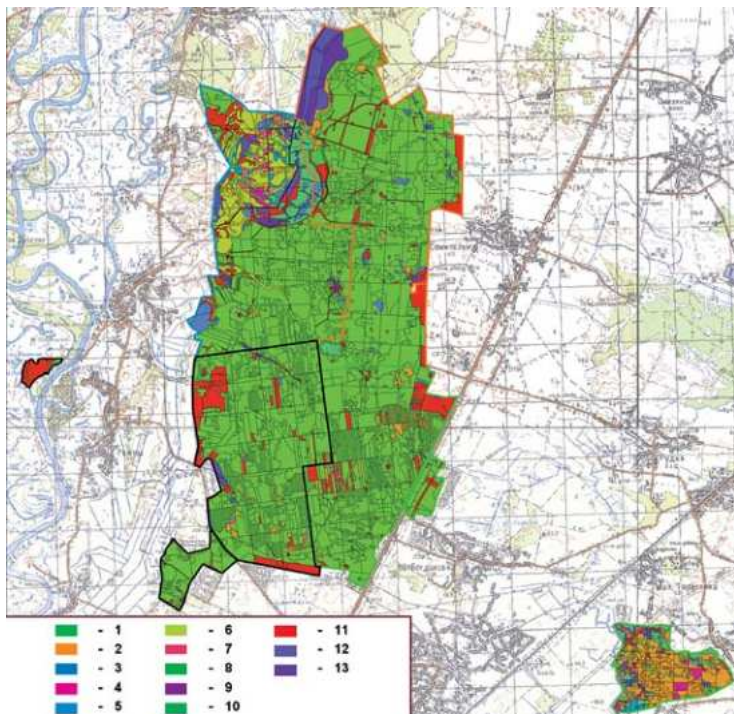

Рис. 2.1. Картохема рослинності НПП "Залісся"

1 - Соснові ліси лишайникові та зеленомохові; 2 - Соснові, Дубово-соснові, Березово-соснові мілінієво-зеленомохові та чорнично-зеленомохові ліси; 3 - Пухнастоберезово-соснові молінієво-сфагнові ліси; 4 - Дубово-кленово-липові та Дубово-ясеневі ліси; 5 - Дубово-грабові та Грабові ліси; 6 - Вільхово-осокові та Вільхово-сфагнові ліси; 7 - Вербові ліси; 8 - Лісові культури; 9 - Заплавні чагарники; 10 - Болотна рослинність; 11 - Синантропна рослинність; 12 - Лучна рослинність; 13 - Водна рослинність.

Рис. 2.2. Сосновий ліс злаковий в Заліському ПНДВ

2.3 Водно-болотна рослинність Парку

Рис. 2.4. Вільховий ліс в урочищі "Городище" (Деснянське ПНДВ)

Рис. 2.5. Шелюзжник на березі р. Десна

Рис. 2.6. Ліси урочища "Тоголівські гаї"

Рис. 2.7. Лучна рослинність урочищі "Тоголівські гаї"

Рис. 3.1. Гербарний зразок *Pilosella onegensis*, зібраний О. Роговичем неподалік с. Семиполки

Рис. 3.4. Гербарний зразок *Betula verrucosa*, зібраний І. Сележинським на території НПП "Залісся"

Рис. 6.1. Експансія *Amorpha fruticosa* у соснових лісах Заліського ПНДВ

Рис. 6.2. Експансія *Solidago canadensis* на луках в урочищі "Тоголівські гаї"

6.3. *Phragmites altissimus* на території Парку

Рис. 7.1. *Pulsatilla patens* та *Iris aphylla* subsp. *hungarica*
на території НПП "Залісся"

Рис. 7.2. *Dactylorhiza incarnata*
та *Neottia nidus-avis* у
екосистемах НПП "Залісся"

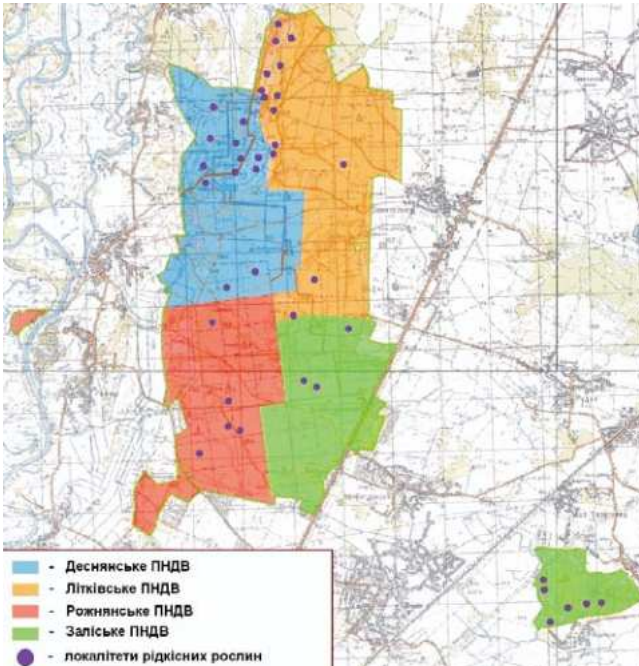

Рис. 7.3.
Картосхема
поширення
рідкісних видів
флори НПП
"Залісся"
з Червоної
книги України

Рис. 7.4. *Stipa borysthenica* та *Polemonium caeruleum*
у трав'яних ценозах НПП "Залісся"

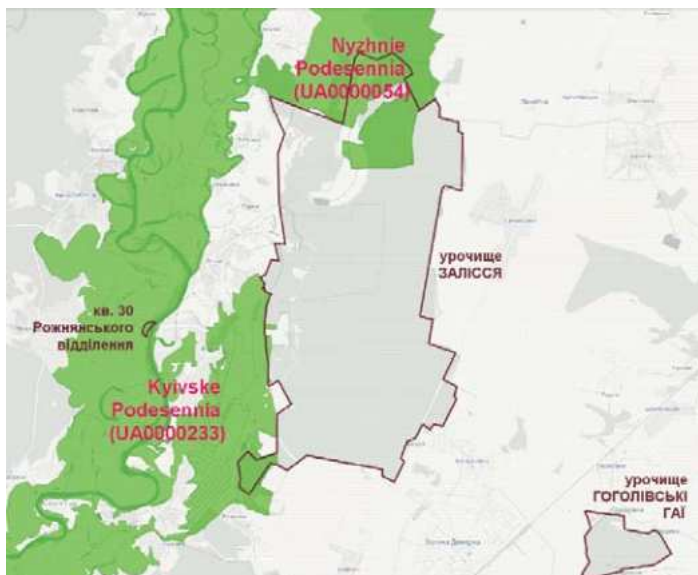

Рис. 8.1. Смарагдова мережа на території НПП "Залісся" та його
околицях, за даними ресурсу Emerald Network - General Viewer
(<https://emerald.eea.europa.eu/>)

Lilium martagon в урочіщі "Євминська дача"

Parthenocissus vitacea

Термофільна діброва на схилах до урочища "Болото Велике"

Археологічна пам'ятка "Городище"

Ptelea trifoliata

Sisyrrinchium montanum

Заплавні луки в урочіщі "Оврут"

Рідкісні лучно-степові угруповання ковили дніпровської

Озеро “Мале”

Науковці під час досліджень флори Парку (2023)

Дослідження заростання вирв, спричинених військовими діями (2023)

Наслідки військових дій (2022)

Fabaceae і *Poaceae* зумовлений наявністю у їхньому складі великої кількості занесених малорічних видів субсередземноморського походження. Спектр провідних родин неповний, уже з п'ятого рангу й далі наступні місця займають по декілька родин, що загалом характерно для невеликих територій (табл. 5.3).

Таблиця 5.3.

Родинні спектри флори НПП «Залісся»

Аборигенна фракція			Адвентивна фракція		
№	Родина	Кількість видів	№	Родина	Кількість видів
1	<i>Asteraceae</i>	64	1	<i>Asteraceae</i>	29
2	<i>Poaceae</i>	45	2	<i>Poaceae</i>	17
3	<i>Rosaceae</i>	37	3	<i>Fabaceae</i>	11
4	<i>Caryophyllaceae</i>	32	4	<i>Amaranthaceae</i>	13
5	<i>Fabaceae</i>	28	5	<i>Brassicaceae</i>	10
6	<i>Lamiaceae</i>	28	6	<i>Rosaceae</i>	10

Ще більш невизначений родовий спектр адвентивної фракції флори Парку. Перше місце займає рід *Bromus* (6 видів), друге – *Vicia* (4), а починаючи з третього рангу й далі наступні місця займають по декілька родів, наприклад, *Atriplex*, *Erigeron*, *Lamium*, *Prunus*, *Setaria*, *Veronica* (по 3), наступні мають у своєму складі по одному-два види.

Природна біоморфологічна структура флори Парку сформувалася під впливом факторів, які визначили помірно-континентальний лісовий характер регіону (табл. 5.4). У біоморфологічній структурі флори всього Східного Полісся переважають однорічні та багаторічні трави (Лукаш, 2008, 2009). Загальна частка деревних рослин у флорі Парку становить 11,6 % і цей показник дещо вищий або співмірний, порівняно із деякими географічно близькими флорами Лісостепу та Полісся. Так, у природній флорі Києва частка деревних рослин становить 9,51 % (Гречишкіна, 2010),

Таблиця 5.4.

Біоморфологічна структура флори НПП «Залісся»

Біоморфа	Аборигенна фракція		Адвентивна фракція	
	Кількість видів	%	Кількість видів	%
Фанерофіти	58	9,5	33	19,9
Хамефіти	24	3,9	1	0,6
Гемікриптофіти	402	65,7	50	30,1
Криптофіти	63	10,3	4	2,4
Терофіти	65	10,6	78	47,0
Всього	612	100,0	166	100,0

в аборигенній флорі Ржищівської об'єднаної територіальної громади – 9,4 % (Шиндер та ін., 2021). Натомість, у всій флорі Київського Полісся частка дерев'янистих рослин становила 7,2 % (Мосякин, 1990). У спектрі дослідженої флори Парку частки дерев і кущів у паритеті, що характерно для лісової та лісостепової зон. Переважаюча частка багаторічних трав у загальній структурі дослідженої флори характерна для флор помірно-континентальних регіонів Голарктики.

В адвентивній фракції флори Парку переважаючою біоморфологічною групою є терофіти (або ярі однорічні трави), що властиво для адвентивної фракції флори України (Протопопова, 1991). Внаслідок адвентизації до складу флори проникли 2 дерев'яністі ліани (представники родини *Vitaceae*) і зайняли практично вільну еконішу ліаноподібних рослин, в якій були представлені лише трав'яні рослини та напівкущ *Solanum dulcamara*.

Географічний спектр дослідженої флори, побудований за класичною для східноєвропейської ботанічної географії схемою, досить різномірний (табл. 5.5), але в ньому якісно переважають широкоареальні таксони (плюрирегіональний, голарктичний, євразійський і палеоарктичний геоелементи – разом 291 таксон або 47,5%) та порівняно

висока частка таксонів «північного» характеру: бореального і європейсько-сибіського геоелементів.

Таблиця 5.5.

Географічна структура аборигенної фракції флори НПП «Залісся»

Геоелемент	Кількість таксонів	%
Бореальний	65	10,6
зокрема європейськобореальний	14	2,3
палеобореальний	28	4,6
панбореальний	23	3,8
Плюрирегіональний	24	3,9
Голарктичний	47	7,7
Євразійський	151	24,7
Палеоарктичний	69	11,3
Європейський	130	21,2
зокрема східноєвропейський	14	2,3
центрально- і західноєвропейський	19	3,1
європейсько-кавказький	39	6,4
Європейсько-сибірський	20	3,3
Європейсько-субсередземноморський	80	13,1
Субсередземноморський	10	1,6
Євразійський північностеповий	11	1,8
Євразійський степовий	5	0,8
Всього	612	100,0

Отримані в результаті аналізу дані щодо географічної структури природної флори Парку відображають її розташування у південній смузі Східного Полісся, у зв'язку із чим у дослідженій флорі відсутні арктичні та аркто-бореальні види, які і в Східному Поліссі загалом трапляються рідко, перебуваючи тут на південних межах поширення (Лукаш, 2008).

Досить помітно у флорі Парку представлені геоелементи «південного» характеру – північностеповий (лісостеповий), степовий, субсередземноморський та європейсько-субсередземноморський (разом 17,3%). Це відображає певні зв'язки і вплив на формування рослинного покриву цієї території більш південних флор. Але оскільки в НПП практично відсутні умови для формування степової рослинності, то і види рослин степового і північностепового геоелементів, які тут відмічені, не

завжди є типовими представниками степової флори, мають переважно широкі ареали та часто приурочені до піщаних субстратів: *Allium paniculatum*, *Cirsium canum*, *Corispermum canescens*, *Festuca beckeri*, *Hypericum elegans*, *Linaria odora*, *Linum flavum*, *Polygonum novoascanicum*, *Prunus fruticosa*, *Stipa borysthenaica*. Частка субсередземноморських видів у флорі Парку досить невисока, вони переважно перебувають на північних межах поширення: *Anchusa procera*, *Chondrilla juncea*, *Melica transsilvanica*, *Pentanema ensifolium*, *Ranunculus illyricus*. Значно більше представлений у флорі Парку європейсько-субсередземноморський геоелемент. Це досить добре узгоджується із географічним спектром Київського Полісся, де частка видів європейсько-малоазійської та європейсько-кавказької груп становила 7,2% (Мосякин, 1990).

У складі адвентивної фракції флори Парку переважають види «південного» походження – із регіонів Давнього Середземномор'я та Азії, разом – 65,1% (табл. 5.6). Ця тенденція узагалі характерна для видів адвентивних рослин (Протопопова, 1991; Mosyakin, Yavorska, 2002), а нині значно інтенсифікувалася внаслідок глобального потепління (Конякін та ін., 2023; Стійкість..., 2022; Boychenko et al., 2016).

Таблиця 5.6.

Географічна структура адвентивної фракції флори НПП «Залісся»

Походження	Кількість таксонів	%
Субсередземноморське (разом із ірано-туранським елементом)	74	44,6
Американське	38	22,9
Азійське	34	20,5
Європейське	10	6,0
Антропогенне	6	3,6
Євразійське	3	1,8
Африканське	1	0,6
Всього	166	100,0

Принагідно зазначимо, що приналежність деяких видів (наприклад, *Bromus inermis*, *Corispermum hyssopifolium*, *Chenopodium al-*

bum, *Holosteum umbellatum*, *Vinca minor* та ін.) до природної або адвентивної фракції флори в регіоні дослідження (а часто і в Україні загалом) та їхній статус, зокрема щодо мігрохроноелементів (археофіт/неофіт), є дискусійним і потребує подальшого спеціального вивчення, як із залученням палеоботанічних й молекулярно-генетичних, так і сучасних фітогеографічних даних та переосмислення. Наприклад, *C. hyssopifolium* згідно даних В.В. Протопопової (1991) є кенофітом середземноморського походження, але за сучасними відомостями цей вид узагалі в Середземномор'ї не зустрічається і є природним принаймні у Центральному Придніпров'ї, вказаний, як занесений на захід від Дніпра (Мосякін, 1988; Мосякин, 1996; Uotila, 2011+). Згідно бази даних iNaturalist (<https://www.inaturalist.org>), ареал виду – типовий східноєвропейський, приурочений до піщаних алювіальних нашарувань. Подібна ситуація і з *C. album*, який в Україні вважався еуапофітом (Протопопова, 1991) або видом адвентивних рослин, гібридогенним агрегатом s. str., що виник, ймовірно, на Близькому Сході із зародженням землеробства, в контактній зоні ймовірних предкових форм *C. opulifolium* і *C. strictum* (Мосякін, 2003); дискусійний є його статус у адвентивній флорі Словаччини, де він віднесений до категорії «види з невизначеним статусом, або чужі чи місцеві» (Medvecká et al., 2012).

Розділ 6. ОСОБЛИВОСТІ СІНАНТРОПІЗАЦІЇ ФЛОРИ НПП «ЗАЛІССЯ»

Основу синантропної фракції флори НПП «Залісся» становлять чужорідні (адвентивні) таксони, яких за результатами дослідження зафіксовано 166, що складає понад 21,3% від усієї флори Парку. У цій групі за часом занесення відмічено 59 (35,5%) видів археофітів та 107 (64,5%) неофітів. Такий показник пов'язаний з добре збереженим природним рослинним покривом території, його площі, часом існування як об'єкта природно-заповідного фонду тощо. Одночасно нині чітко спостерігається прискорення процесу адвентизації флори Парку, зокрема неофітизації, що пов'язано із збільшенням антропогенного впливу на рослинний покрив досліджуваної території та наявності антропогенно трансформованих типів біотопів. Сприяє адвентизації і негативний вплив глобального потепління на природний рослинний покрив (Boychenko et al., 2016). Нині майже усі флорокомплекси значно синантропізовані, насамперед за рахунок вкорінення у лісові та лучні природні біотопи видів адвентивних рослин.

Дослідженнями встановлено, що за способом занесення видів адвентивної фракції флори парку суттєво переважають ксенофіти 102 (61,4 %) разом із ергазіо-ксенофітами; частка ергазіофітофітів 64 (38,6 %) також достатньо висока, що є переважно наслідком цілеспрямованої інтродукції чужорідних видів для потреб парку у минулому.

За ступенем натуралізації у досліджуваній фракції флори парку суттєво домінують епекофіти, тобто види рудеральних місцезростань; агріо-епекофітів, тобто видів, які поширені у рудеральних, але виявляють тенденцію до вкорінення у трансформовані природні угруповання суттєво менше.

За походженням у складі адвентивної фракції флори парку найбільше видів північноамериканського, дещо менше середземноморських та середземноморсько-ірано-туранських, що загалом характерно й для адвентивної фракції флори України (Протопопова, 1991). Склад інших груп за походженням дуже різноманітний, але кількісно вони незначні.

Зазначимо, що найбільшу загрозу для фіторізноманіття, як і для біорізноманіття Парку загалом, становлять найвищі за ступенем натуралізації види адвентивних рослин, які, вкорінюючись у природні чи напівприродні рослинні угруповання, відіграють в ньому роль едифікатора та можуть змінюють деякі показники середовища, наприклад режими зволоженості, освітлення, вологості повітря, багатство ґрунту тощо. Прикладами високо інвазійних видів у Парку, зокрема у його лісовій частині, є *Acer negundo*, *Amelanchier ×spicata*, *Amorpha fruticosa*, *Cytisus scoparius*, *Phragmites altissimus*, *Prunus serotina*, *Solidago canadensis*, більшість із яких тривалий час культивувалися на його території, згодом здичавіли та зараз спонтанно поширюються, витісняючи аборигенні види рослин та трансформуючи рослинний покрив. Подаємо узагальнену інформацію про ці види нижче.

Acer negundo – вид північноамериканського походження (Gleason, Cronquist, 1993). Невибагливість рослин виду до умов середовища стала причиною його широкого використання для створення фітомеліоративних насаджень, лісосмуг, озеленення населених пунктів тощо. Ці первинні осередки спричиняють його повсюдне спонтанне поширення й нині по всій Україні (Протопопова та ін., 2014). Висока ефективність анемохорії, а також зоохорії, здатність до гідрохорії сприяють вкоріненню рослин виду у лісах, зокрема й заплавах. Раннє плодоношення (у віці 6–7 років) та зміна поколінь у районах його поширення на території вторинного ареалу у нього відбувається швидше, ніж у багатьох інших видів дерев. Добре переносить зиму та посухи. Характеризується швидким приростом вегетативної маси, стійкий до забруднення повітря; недовговічний (80–100 років), у міських культурфітоценозах – не більше 30 років (Протопопова та ін., 2009, 2014). Завдяки цим властивостям вид швидко стає домінантом, пригнічує низький підріст та сходи інших деревних видів, особливо поновлення видів *Salix* і *Populus*, а також видів трав'яного ярусу, що проявляється у суттєвих змінах видового складу й структури передусім заплавах лісів. Ймовірно, на території Парку рослини виду не культивувалися, занесений спонтанно, дата первинної фіксації не встановлена. Поширений на різних типах антропогенних

екотопів, а також у складі лісових та синантропних угруповань Заліського природоохоронно-науково-дослідного відділення.

Amelanchier × *spicata* також північноамериканського походження (Gleason, Cronquist, 1993), але не виключено, що має гібридну природу. Негативний вплив від його поширення, завдяки інтенсивному розростанню та активному розмноженню, виявляється у легкому вкоріненні у лісові та лучні рослинні угруповання та призводить до випадання багатьох природних видів рослин, а за сприятливих умов швидко утворює монодомінантні чагарникові угруповання у лісах – зімкнутий ярус підліску і навіть другий ярус деревостою, при цьому різко знижується різноманітність лісових фітоценозів. На території НПП (на той час мисливського господарства), ймовірно, набув поширення, із 60-х років ХХ століття, зараз активно розповсюджується у Заліському, Рожнянському та Деснянському ПНДВ.

Amorpha fruticosa здавна відома як декоративна культура та закріплювач пісків. Походить із Північної Америки (Gleason, Cronquist, 1993). Негативний вплив виду виявляється у зміні ґрунтових умов (збагачуючи їх азотом) та світлового режиму, активній ценотичній ролі, особливо в прибережних ценозах, формуючи угруповання прируслової деревно-чагарникової рослинності, що розглядаються на рівні окремих синтаксонів, які витримують коливання рівня води та підтоплення (Протопопова та ін., 2014). Точної дати первинного культивування (ймовірно, початок або середина ХХ ст.) та фіксації перших здичавілих рослин виду в Парку наразі невідомо. Поширений переважно на пісках, вкорінюється у рудеральних ценозах. Зараз найбільші його осередки в Парку зосереджені у Заліському та Деснянському ПНДВ.

Cytisus scoparius є субатлантичним елементом флори Європи (Walter, Straka, 1970), раніше вважався рідкісним для флори Східної Європи, але нині розглядається як адвентивний у цій частині ареалу (Клеопов, 1990; Мельник, Баранський, 2017). Інвазійний вид у Литві (Gudžinskas, Žalneravicius, 2017) та Латвії. При масовому розмноженні негативний вплив виду виявляється у формуванні монодомінантних рослинних угруповань, витісняючи природні види, головним чином псамофіти. Часто та легко дичавіє з місць культивування (при розтріскуванні плодів

насіння розселяється на відстань до 7 м). Світлолюбна та засухостійка рослина, при сильному затіненні здатна рости у вегетативному стані, у холодні зими може підмерзати, але швидко відновлюється. Із середини—кінця XIX ст. у різних регіонах країни, зокрема й на Київщині рослини виду культивували як корм для тварин, рідше як медоносну, лікарську та декоративну рослину. Один із перших зразків рослин з культури, ймовірно, належить А. Анджейовському, зібраному з околиць м. Рокитне на Київщині. З початку XX ст. його висаджували у багатьох лісництвах Полісся (KW). Перші здичавілі рослини в Київській області зафіксовані у кінці 70-х років XX ст. На території парку, ймовірно, рослини виду висаджували у середині 50-х років XX ст., зараз поширений спорадично. Розмножується порослю та насінням, формують щільні колонії, розповсюджується як механохор, ендозоохор, мірмекохор. Найбільші колонії виду зафіксовані в Заліському, Рожнянському та Деснянському ПНДВ.

Prunus serotina — ще один вид північноамериканського походження (Gleason, Cronquist, 1993), входить до складу 100 найбільш небезпечних інвазійних видів Європи та одночасно є декоративною рослиною (відомі численні форми), що активно використовується в озелененні населених пунктів та парків, створенні алей та лісонасаджень. Медонос і перганос. Деревина високо ціниться за червоне забарвлення та широко використовується для виготовлення меблів. Ягоди їстівні, використовують для ароматизації у харчовій промисловості. У лісах швидко формує ярус підліска, майже повністю витісняючи природні види. Холодостійка, засухо- та солестійка рослина. Віддає перевагу сирим та багатим ґрунтам. Світлолюбна рослина, але витримує затінення. На території Парку культивувалася, ймовірно, із середини 50-х років XX ст. Найбільші спонтанні осередки виду приурочені до окремих кварталів Заліського, Рожнянського та Деснянського ПНДВ.

Solidago canadensis — північноамериканський вид (Gleason, Cronquist, 1993), який швидко захоплює трансформовані ділянки, формуючи щільні популяції. Один із найбільш небезпечних чужорідних інвазійних видів рослин Європи, включений до «Списку інвазійних видів ЕРРО». Загрози від поширення рослин виду виявляються у конкуренції

із природними видами, їхньому домінуванні протягом тривалого часу завдяки багаточисленним пагонам відновлення та розвитку могутньої кореневої системи. Агресивний колонізатор напівприродних екотопів, на яких відновлюється рослинний покрив. Висока адаптаційна здатність виду до структури та трофності ґрунтів, інтенсивне вегетативне розмноження, раннє плодоношення, тривале існування клонів призводять від його поширення до повної трансформації видового складу і структури вихідних ценозів, які не поновлюються (Протопопова та ін., 2014). Поширюється на рудеральних місцях і луках, найбільші колонії виду зафіксовані у Заліському (урочище «Гоголівські гаї») та Деснянському ПНДВ (рис. 6.2.).

Серед негативних прикладів інвазій на території парку відмітимо й розповсюдження субсередземноморського виду *Phragmites altissimus*, який формує колонії на водно-болотних угіддях в урочищі «Озеро Велике». Розмножується вегетативним і генеративним способом, насіння розповсюджуються водою та вітром. Зимостійка, холодостійка рослина, добре витримує засоленість води. У спільних місцезростаннях витісняє природний вид *P. australis* (рис. 6.3.).

Поряд із адвентизацією флори парку спостерігається і посилення процесу апофітизації. Апофіти – одна із цікавих і динамічних груп місцевої флори певного регіону чи певної території. Вона об'єднує у своєму складі у різній ступені антропоотолерантні види рослин природної фракції флори, які освоюють антропогенно трансформовані ділянки та самостійно відновлюють на них свої популяції. Види з високою антропоотолерантністю небезпечні передусім тим, що серед них є багато бур'янів, які вкорінюються або можуть вкорінюватися у порушені рослинні угруповання, наприклад, *Bromus inermis*, *Elymus repens* та ін.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що група апофітів у флорі парку представлена 122 видами судинних рослин, що складає близько 16 %. Певну перевагу у структурі синантропної фракції флори мають геміапофіти, яких зафіксовано 49 видів, дещо менше інші групи – евапофіти (34) та евентапофіти (39). Загалом, це складає близько 26 % від такої ж фракції флори України (Протопопова, 1991). Згідно ценотичної приуроченості видів апофітної фракції флори Парку,

найбільше зафіксовано видів ксеротермних угруповань (30) та лучних (29), дещо менше піщаних, прибережних, лісових та степових. Інші групи – нечисленні (по кілька видів). Загалом на території Парку переважають види відкритих місцезростань, що відповідає такому розподілу у апофітній фракції флори України (Протопопова, 1991).

Особливістю спектру провідних родин апофітної фракції флори парку є співпадіння з таким у флорі України (Протопопова, 1991) лише перших двох позицій родин (*Asteraceae* і *Fabaceae*); наступні – суттєво відрізняються, наприклад третю позицію у флорі Парку займає *Sagrophyllaceae*, яка у флорі України – шоста, четверта у флорі Парку *Ariaceae*, яка у флорі України – десята та ін., що вказує на підвищену роль родин, пов'язаних із Середземноморською областю, а починаючи з шостого та далі місця у спектрі займають по кілька родин, але видова насиченість незначна. Спектр провідних родів цієї групи у дослідженій флорі дуже не чіткий та взагалі не відповідає такому у апофітній фракції флори України (Протопопова, 1991), що пов'язано із регіональною специфікою та екотонним ефектом розташування парку у межах двох зон (лісової та лісостепової).

Важливою особливістю синантропної флори є співвідношення між видами аборигенної (апофітної) та адвентивної фракцій, що склалися в процесі історичного розвитку. У синантропній флорі України таке співвідношення складає 1:1,3 на користь чужорідних видів (Протопопова, 1991), у дослідженій флорі цей показник – 1:1,24, також з незначною перевагою видів адвентивних рослин, що для цієї території є досить високим.

Таким чином, види синантропної фракції Парку є стабільним компонентом регіональної флори (Протопопова та ін., 2014), а поширення передусім чужорідних видів веде до зниження видової та ценотичної різноманітності й продуктивності природних, зокрема лісових та лучних біотопів.

Інвазійні, а також потенційно інвазійні види рослин на території Парку повинні стати об'єктом постійного моніторингу. Важливим є також розробка заходів контролю за їхнім поширенням, фітоценотичною активністю та негативним впливом.

Розділ 7. РІДКІСНІ ВИДИ ФЛОРИ НПП «ЗАЛІССЯ»

Збереження та охорона фіторізноманіття на національному і регіональному рівні належить до одного з пріоритетних завдань державної політики, а інвентаризація видового складу є початковим етапом досліджень. Особлива увага приділяється охороні цінних для науки видів, насамперед тих, які мають охоронний статус. Інвентаризація флори НПП «Залісся» дозволила оцінити видовий склад цієї групи рослин. Були складені картосхеми поширення найбільш цінних рідкісних видів (рис. 7.1), зокрема, занесених до Червоної книги України (Наказ..., 2021), подано їхню загальну характеристику. Це є передумовою розробки ефективних заходів їх охорони.

У складі флори Парку виявлено загалом 79 таксонів судинних рослин із 40 родин, які мають охоронний статус (без видів, які у міжнародних охоронних списках мають категорію LC) (табл. 7.1). Із таких рослин два види занесено до Червоного списку МСОП (Коротченко, Мосякін, 2014; <https://www.iucnredlist.org/>), два – до Європейського Червоного списку (Bilz et al., 2011), 10 – до додатку II СІТЕС (<http://www.cites.org/eng/app/appendices.php>), п'ять – до Додатку I Бернської конвенції (Berne..., 2011; Судинні..., 2017), 20 – до Червоної книги України (Наказ..., 2021), 55 – до Переліків регіонально-рідкісних видів у Київській і Чернігівській областях (Баранський, Коломійчук, 2021; Про затвердження..., 2012; Рішення..., 2018).

Нижче подаємо узагальнюючу інформацію про стан рідкісних видів НПП «Залісся» згідно їхньої категоризації.

7.1. Види, занесені до Червоного списку МСОП

Із всього розмаїття флори НПП «Залісся» в її складі таксонів із критичними категоріями рідкісності у списку МСОП (Коротченко, Мосякін, 2014; <https://www.iucnredlist.org/>) виявлено два. Один вид, *Hemipilia cucullata*, має категорію «EN» (зникаючий) і ще один вид, *Glechoma hirsuta*, має категорію «DD» (недостатньо даних), і, крім того, у складі флори Парку є види, які у списку МСОП мають некритичну категорію «LC» (види, що викликають найменше занепокоєння), зокрема: *Corylus avellana*, *Juncus*

inflexus, *Juniperus communis*, *Picea abies*, *Poa annua* та ін. Ці рослини не є рідкісними, а тому не потребують спеціальних заходів охорони.

Hemipilia cucullata – євразійський хвойно-лісовий вид на південній межі поширення. В Україні відомий переважно з лісової зони, а в Лісостепу наводився із Черкаського бору (Зеров, 1924; Флора..., 1950; Червона..., 2009). Більшість локалітетів на Київському Поліссі нині вважаються зниклими. У Парку був виявлений І. Сележинським в околицях хуторів Залісся та Семиполки, але нині цей вид, імовірно, зник. У списку МСОП вид внесений під назвою *Neottianthe cucullata*, а до Червоної книги України (Наказ..., 2021) – *Ponerorchis cucullata*.

Glechoma hirsuta – центрально-східноєвропейський неморальний вид на північній межі основного ареалу. В Україні поширений переважно у Лісостепу та Карпатах, рідше на півдні Полісся і півночі степової зони (Флора..., 1960). Судячи з наявних хорологічних вказівок, *G. hirsuta* не є рідкісним видом флори України та не потребує спеціальних заходів для охорони. У межах парку трапляється спорадично, на лісових галявинах урочища «Залісся».

7.2. Види, занесені до Європейського Червоного списку

Два види зі складу флори Парку перебувають у Європейському Червоному списку (Bilz et al., 2011) мають категорію «DD», крім того, у цьому списку наявні багато широко поширених видів, які за результатами оцінки мають категорію «LC», наприклад: *Carex riparia*, *Daucus carota*, *Glyceria maxima*, *Lactuca serriola*, *Lemna minor*, *Nuphar lutea*, *Persicaria hydropiper*, *Trifolium repens*, *Typha latifolia*, *Urtica dioica* та ін. Таку ж категорію у цьому виданні має і менш поширений *Jurinea cyanoides*. Тому ми не розглядаємо тут види з категорією LC.

Iris aphylla* subsp. *hungarica – центральноєвропейський маргінатний підвид на північній межі основного ареалу (Флора..., 1950; Молдованова, 1995; Судинні..., 2017), із категорією «DD» (недостатньо відомостей). Також, занесений до Додатку Бернської конвенції (Verne..., 2011). Нині самостійність паннонсько-понтійського підвиду subsp. *hungarica* не визнається, але ми його тут розглядаємо, зважаючи на міжнародний охоронний статус (Verne..., 2011; Bilz et al., 2011). Імовірно, в оновлених Червоних списках цей таксон не буде фігурувати під наведеним епітетом.

У Парку популяції півників угорських відмічені у дубових лісах урочища «Євминська дача» та липово-дубових лісах урочища «Гоголівські гаї» (рис. 7.1), де вони трапляються досить рідко (Баранський, Коломійчук, 2021).

Pulsatilla patens – євразійський бореальний вид, з категорією «DD» (недостатньо відомостей). Також цей вид занесений до Додатку Бернської конвенції (Verne..., 2011) та Червоної книги України, як «неоцінений» (Наказ..., 2021). В Україні поширений на Поліссі, у Лісостепу, Північному Степу (Екофлора..., 2004; Вініченко, 2006; Червона..., 2009). На території Парку виявлено декілька місцезнаходжень виду у соснових лісах Заліського, Літківського та Деснянського ПНДВ (рис. 7.1). Популяції виду представлені компактними куртинами та поодинокими особинами (Баранський, Коломійчук, 2021).

III. Види, що занесені до додатку II СІТЕС

Зі складу флори НПП «Залісся» дія додатку II СІТЕС (<http://www.cites.org/eng/app/appendices.php>) поширюється на всі 10 таксонів орхідних: *Anacamptis palustris*, *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata*, *D. sambucina*, *Epipactis helleborine*, *E. palustris*, *Hemipilia cucullata*, *Neottia nidus-avis*, *N. ovata* і *Platanthera bifolia*. Ці рослини занесені до Червоної книги України і їхнє поширення буде розглянуте нижче.

IV. Види, що занесені до Додатку I Бернської конвенції

До оновленого Додатку I Бернської конвенції (Verne..., 2011) занесено п'ять таксонів зі складу флори Парку, а саме: *Echium russicum*, *Jurinea cyanoides*, *Iris aphylla* subsp. *hungarica*, *Pulsatilla patens* і *Thesium ebracteatum*. Із цих видів два – занесені ще до Європейського Червоного списку, де мають критичні категорії, і були розглянуті вище, а *P. patens*, крім того, ще занесений до Червоної книги України.

Echium russicum (= *Pontechium maculatum*) – східносубсередземноморський вид на північній межі поширення. В Україні був зафіксований у більшості регіонів (Флора..., 1957), але нині його поширення значно скоротилося і вид розсіяно трапляється на Західному Поділлі, південній смузі Лісостепу, Степу, та Гірському Криму (Судинні..., 2017). У Парку був зібраний І. Сележинським у Літківському лісництві – в сосновому лісі, на вирубці (КВНУ). Нині це місцезростання, імовірно, не збереглося.

Jurinea cyanooides – західноєвразійський диз'юнктивно-ареальний вид, ареал якого представлений трьома фрагментами: центральноевропейським, східно-європейським (основний) і південносибірським. На території України частіше трапляється на Поліссі, Лісостепу та Степу лівобережної частини країни та значно рідше на Правобережжі, де вид перебуває на межі східноєвропейської частини ареалу (Вініченко, 2006). На території Парку виявлено близько 10 місцезнаходжень виду у соснових лісах та галявинах Деснянського та Літківського ПНДВ, зокрема найбільші його популяції наявні у лучно-степових угрупованнях урочища «Курилів млинок» (Баранський, Коломійчук, 2021).

Thesium ebracteatum – європейський лучно-узлісний вид. В Україні розсіяно поширений переважно на півночі країни (Вініченко, 2006; Флора..., 1952). На території Парку був відмічений у кв. 39 колишньої казенної дачі біля хут. Залісся, на вирубках (Сележинский, 1905). Нині необхідним є підтвердження його наявності в екосистемах Парку.

V. Види, занесені до Червоної книги України

Зі складу флори НПП «Залісся» до 4-го видання Червоної книги України (Наказ..., 2021) занесено 20 таксонів, у т. ч. 1 має категорією «зникаючий вид», 8 видів віднесено до категорії «вразливий вид», 1 – до «рідкісний вид» і 10 – до «неоцінений вид» (рис. 7.3.). Вище було охарактеризовано *Hemipilia cucullata* і *Pulsatilla patens*, які охороняються, також, на міжнародному рівні (Verne..., 2011; Bilz et al., 2011).

Allium ursinum – європейсько-кавказький неморальний вид. В Україні поширений у лісовій та лісостеповій зонах, переважно в західних і правобережних регіонах, але на Лівобережному Поліссі це досить рідкісний вид, відомий із невеликої кількості локалітетів (Рак, 2012; Флора..., 1950; Червона..., 2009). Нині наявні популяції цього виду у дубово-соснових лісах урочищ «Залісся» та «Гоголівські гаї».

Anacamptis palustris subsp. elegans – європейсько-середземноморський підвид, на північно-західній межі східноєвропейської частини ареалу. В Україні поширений переважно у Лівобережному Лісостепу та пониззі Дніпра, де і зараз відомо багато існуючих локалітетів. У той же час у Карпатах, Прикарпатті, Волинському Поліссі, Лівобережному Степу, південно-західній частині Правобережного Степу, Правобережному

Лісостепу і Криму більшість локалітетів не підтверджуються до нашого часу (Флора..., 1950; Червона..., 2009). Дуже рідкісний компонент заплавних болотистих луків Парку, де трапляється північніше від озера Велике.

Botrychium multifidum—голарктичний диз'юнктивно-ареальний вид. В Україні поширений у лісовій зоні, дуже рідко у Лісостепу (Флора..., 1936; Червона..., 2009). Наведений І. Сележинським із кв. 35 колишньої казенної дачі біля хут. Залісся (Флора..., 1936). Потребує підтвердження.

Carlina cirsioides – центральноєвропейсько-сарматський субендемичний вид на східній межі ареалу. В Україні поширений на Подільській височині та центральній частині Полісся (Флора..., 1965; Червона..., 2009). Для території Парку був наведений І. Сележинським із кв. 39 колишньої казенної дачі біля хут. Залісся, одна куртина (Сележинский, 1905). Нині вид, імовірно, зник.

Dactylorhiza fuchsii – євразійський лісовий вид на південній межі ареалу. В Україні поширений у Карпатах, Передкарпатті, лісовій, лісостеповій і степовій (дуже рідко) зонах (Флора..., 1950; Червона..., 2009). На території Парку виявлено одне місцезнаходження виду в Заліському ПНДВ. Рослини виду ростуть в екотоні вологої луки та широколистяного лісу. У межах компактної ценопопуляції виявлено шість генеративних особин на площі 30 м² (Баранський, Коломійчук, 2021).

Dactylorhiza incarnata – євразійський лучний вид. В Україні поширений у Карпатах, на Поліссі, в Лісостепу, та Гірському Криму, а зі Степу відомо кілька одиничних локалітетів (Флора..., 1950; Червона..., 2009). На території Парку виявлено ценопопуляцію виду в межах болотно-лучного масиву Заліського ПНДВ (урочище «Гоголівські гаї»), де представлені як окремі особини, так і невеликі куртини по 3-10 особин на площі понад 1 га (Баранський, Коломійчук, 2021).

Dactylorhiza sambucina – європейсько-середземноморський лучний вид на східній межі поширення. В Україні зустрічається переважно в Карпатах, а на рівнині відомі одиничні локалітети на Поліссі (Флора..., 1950; Червона..., 2009). Для території, на якій нині створено НПП був наведений І. Сележинським із кв. 39 колишньої казенної дачі біля хут. Залісся. Всього було виявлено 3 екз. рослини в чагарниках на вирубках (Сележинский, 1905). З того часу цей вид не відмічався у досліджуваній місцевості.

Epipactis helleborine – голарктичний вид з широкою еколого-ценотичною амплітудою, але зустрічається частіше в широколистяних лісах різних типів. В Україні поширений у Карпатах, лісовій, лісостеповій, степовій (по долинах великих річок) зонах, Гірському Криму (Флора..., 1950; Червона..., 2009). На території Парку виявлено дві популяції виду: перша – в дубовому лісі на схилах правої надзапlavної тераси болотно-озерного масиву колишньої стариці Десни (урочище «Євминська дача»); друга – на території урочища «Гоголівські гаї», представлена окремими ценопопуляціями в межах дубово-грабового, дубово-кленового та ялиново-дубового виділів лісового масиву (Баранський, Коломійчук, 2021).

Epipactis palustris – євразійський лучно-болотний вид. В Україні широко поширений у лісовій зоні, рідше Лісостепу та Гірському Криму, дуже рідко у Степу. На Лівобережному Поліссі досить поширений вид. (Рак, 2012; Флора..., 1950; Червона..., 2009). Поодинокі екземпляри відмічені нами у лучно-болотних екотопах в межах Деснянського ПНДВ.

Gladiolus imbricatus – європейський лучний вид на південній межі поширення. В Україні найбільш поширений у західних регіонах, рідше у Правобережному Лісостепу та Гірському Криму. На Правобережному Поліссі та Лівобережній Україні відомі поодинокі локалітети (Флора..., 1950; Червона..., 2009). У межах Парку поодинокі відмічений на лучно-степових ділянках урочища «Гоголівські гаї».

Iris sibirica – голарктичний, лучний вид на південній межі ареалу. В Україні росте на луках, у заплавах річок на Поліссі, у Лісостепу, Карпатах, зрідка у північній частині степової зони та Гірському Криму (Подорожний, 2013; Червона..., 2009). На території Парку виявлено місцезнаходження виду в урочищі «Гоголівські гаї» (на північ від. с. Підлісне Броварського району), в розрідженому дубовому заплавному лісі. Ценопопуляція виду представлена окремою куртиною (Баранський, Коломійчук, 2021).

Lilium martagon – євразійський лісовий вид на південній межі ареалу. В Україні поширений в Карпатах, Закарпатті, Передкарпатті, Розточчі, Опіллі, на Поліссі, в Лісостепу (Флора..., 1950; Червона..., 2009). На території Парку виявлено компактну ценопопуляцію виду – в урочищі «Євминська дача» (дубовий ліс на схилах до озера Верхнього Великого)

та велику ценопопуляцію (декілька сотень особин) у лісовому масиві урочище «Гоголівські гаї» на північ від с. Підлісне у ялиново-дубовому та дубово-кленовому лісі у кв. 40, 61-62 (Баранський, Коломійчук, 2021).

Lycopodium annotinum – панбореальний вид на південній межі поширення. В Україні звичайний у Карпатах і досить часто трапляється на Поліссі, дуже рідко у Лісостепу (Зеров, 1924; Флора..., 1936; Червона..., 2009). У Парку був виявлений І. Сележинським у кв. 39 колишньої казенної дачі, в старому сосновому лісі на пересохлому болоті (Сележинський, 1905). Донині місцезростання, імовірно, не збереглося.

Neottia nidus-avis – європейсько-південносибірський неморальний вид. Суцільна частина його ареалу охоплює лісові райони Європи, окремі ексклави та острівні локалітети на Кавказі та Західному Сибіру. В Україні вид спорадично поширений у Карпатах, на Поліссі, у Лісостепу, в широколистяних і мішаних лісах (Флора..., 1950; Червона..., 2009). На території Парку виявлено ценопопуляцію виду в 40-му кварталі урочища «Гоголівські гаї», де вид росте в екотоні дубово-грабового лісу та вологої луки лісового струмка (рис. 7.2.). У межах ценопопуляції відмічено 15 генеративних особин на площі 50 м² (Баранський, Коломійчук, 2021).

Neottia ovata – євразійський лісовий вид. В Україні поширений у Карпатах, Розточчі, Поліссі, Лісостепу, Гірському Криму (спорадично), Степу (дуже рідко) (Флора..., 1950; Червона..., 2009). На території Парку виявлено одне місцезнаходження виду в межах Рожнянського лісництва в угрупованні дубово-грабового лісу. У межах ценопопуляції на площі 20 м² знайдено три особини виду (Баранський, Коломійчук, 2021).

Platanthera bifolia – євразійський вид на південній межі ареалу. В Україні поширений у Карпатах, Розточчі, Опіллі, Поліссі, Лісостепу, а також дуже рідко у Степу та Гірському Криму (Флора..., 1950; Червона..., 2009). На території Парку виявлено 1 місцезнаходження виду в Рожнянському лісництві. Компактна ценопопуляція виду приурочена до екотону соснового та широколистяного лісу, що вузькою смугою простягається вздовж пересохлого русла лісового струмка. На площі 10 м² знайдено лише три генеративні особини (Баранський, Коломійчук, 2021).

Pulsatilla pratensis – європейський диз'юнктивно-ареальний вид на північно-західній межі ареалу. В Україні його ареал охоплює лісову, лісостепову

та степову (спорадично) зони, окрім крайніх західних районів і Криму (Флора..., 1953; Червона..., 2009). На території Парку наразі виявлено декілька місцезнаходжень цього виду у соснових лісах мохово-лишайникових у межах Рожнянського та Заліського ПНДВ (Баранський, Коломійчук, 2021).

Stipa borysthenica – паннонсько-східноєвропейсько-західносибірський північностеповий псамофітний вид на північній межі ареалу. В Україні поширений у Середньому Придніпров'ї, сході Лівобережного Лісостепу, Лівобережному Степу, а також наведений із Керченського п-ва в Криму (Злаки..., 1977; Червона..., 2009). На території Парку відомий із початку ХХ ст. за зборами Є. Бордзіловського. І. Сележинський навів *S. pennata* із кількох кварталів колишньої казенної дачі, де пірчаста ковила зростала на відкритих піщаних ділянках (вирубках), у вигляді поодиноких куртин (Сележинський, 1905). Очевидно, що малась на увазі саме *S. borysthenica*. У 2021 р., при обстеженні території Парку було виявлено велику ценопопуляцію виду в урочищі «Курилів млинок», на площі понад 0,3 га. Ценопопуляція виду приурочена до припіднятої алювіальної частини заплави колишньої стариці Десни. Тут *S. borysthenica* сформувала псамофільні угруповання, занесені до «Зеленої книги України» (Зелена..., 2009). У межах ценопопуляції рослини виду утворили декілька локусів, в яких вони домінують із проєктивним покриттям до 80–90 % (рис. 7.4). Також, окрему компактну ценопопуляцію виду, у вигляді куртини, виявлено на лісовій галявині в Рожнянському ПНДВ (Баранський, Коломійчук, 2021).

VI. Регіонально-рідкісні види

Значну цінність раритетній компоненті флори Парку надають регіонально-рідкісні види рослин. Більша частина місцезнаходжень таких рослин у Парку перебувають у межах Київської області та охороняються Списком регіонально рідкісних, зникаючих видів рослин і грибів, які потребують охорони у Київській області (Про затвердження..., 2012), а значно менш чисельні місцезнаходження рослин на невеликій частині Парку у межах Чернігівської області охороняються Переліком видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Чернігівської області (Рішення..., 2018). У цілому, нами виявлено 55 регіонально-рідкісних рослин Парку, з яких 27 видів охороняються у Київській області, а 46 – у Чернігівській. Такі рослини за ступенем раритетності у

Таблиця 7.1.

Рідкісні види судинних рослин НПП «Залісся»

Родина, вид	ЧКУ	РЧС	Б К	М С О П (вище LC)	С І Т Е С, дола ток II	Є Ч С (вище LC)
Родина Плаунові (Lycopodiaceae)						
Плаун річний (<i>Lycopodium annotinum</i>)	неоц.	-	-	-	-	-
Плаун булавовидний (<i>Lycopodium clavatum</i>)	-	Кв	-	-	-	-
Родина Вужачкові (Ophioglossaceae)						
Гронянка багатороздільна (<i>Botrychium multifidum</i>)	«рідк.»	-	-	-	-	-
Родина Хвоцеві (Equisetaceae)						
Хвощ зимуючий (<i>Equisetum hyemale</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Міхурницеві (Cystopteridaceae)						
Міхурниця ламка (<i>Cystopteris fragilis</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Голокучник дубовий (<i>Gymnocarpium dryopteris</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Деннштедтієві (Dennstaedtiaceae)						
Орляк звичайний (<i>Pteridium aquilinum</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Багатоніжкові (Polypodiaceae)						
Багатоніжка звичайна (<i>Polypodium vulgare</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Родина Щитникові (Dryopteridaceae)						
Щитник кучерявий (<i>Dryopteris cristata</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Родина Кипарисові (Cupressaceae)						
Яловець звичайний (<i>Juniperus communis</i>)	-	Кв	-	-	-	-
Родина Соснові (Pinaceae)						
Ялина європейська (<i>Picea abies</i>)	-	Кв	-	-	-	-
Родина Цибулеві (Alliaceae)						
Цибуля ведмежа (<i>Allium ursinum</i>)	неоц.	-	-	-	-	-
Родина Зонтичні (Ariaceae)						
Смодвь оленяча (<i>Peucedanum cervaria</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Ластовневі (Arosinaceae)						
Барвінок малий (<i>Vinca minor</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Айстрові (Asteraceae)						
Котячі лапки дводомні (<i>Antennaria dioica</i>)	-	Кв	-	-	-	-
Відкасок осотоподібний (<i>Carlina cirsioides</i>)	враз.	-	-	-	-	-
Юринея волошкоподібна (<i>Jurinea cyanooides</i>)	-	-	+	-	-	-
Оман високий (<i>Inula helenium</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Волошка сумська (<i>Psephellus sumensis</i> , syn. <i>Centaurea sumensis</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Скорзонера пурпурова (<i>Scorzonera purpurea</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Козельці українські (<i>Tragopogon ucrainicus</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Шоретколисті (Boraginaceae)						
Медунка вузьколиста (<i>Pulmonaria angustifolia</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Синяк плямистий (<i>Pontechium maculatum</i> , syn. <i>Echium russicum</i>)	-	-	+	-	-	-

Родина Капустяні (Brassicaceae)							
Зубниця бульбиста (<i>Cardamine bulbifera</i> , syn. <i>Dentaria bulbifera</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Дзвоникові (Campanulaceae)							
Дзвоники болонські (<i>Campanula bononiensis</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Дзвоники оленячі (<i>Campanula cervicaria</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Дзвоники перисколісті (<i>Campanula persicifolia</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Фітеума колосиста (<i>Phyteuma spicatum</i>)	-	Кв	-	-	-	-	-
Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)							
Еремогоне скельна (<i>Eremogone saxatilis</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Гвоздика несправжньо-розчепірена (<i>Dianthus arenarius</i> subsp. <i>pseudosquarrosus</i> , syn. <i>D. pseudosquarrosus</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Товстолисті (Crassulaceae)							
Молодило руське (<i>Sempervivum ruthenicum</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Осокові (Cyperaceae)							
Осока трясуцковидна (<i>Carex brizoides</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Родина Вересові (Ericaceae)							
Одноквітка звичайна (<i>Moneses uniflora</i>)	-	Кв	-	-	-	-	-
Грушанка зеленоцвіта (<i>Pyrola chlorantha</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Грушанка мала (<i>Pyrola minor</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Тирличеві (Gentianaceae)							
Тирлич звичайний (<i>Gentiana pneumonanthe</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Золототисячник звичайний (<i>Centaureum erythraea</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Звіробійні (Hypericaceae)							
Звіробій гірський (<i>Hypericum montanum</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Півникові (Iridaceae)							
Косарики черепитчасті (<i>Gladiolus imbricatus</i>)	враз.	-	-	-	-	-	-
Півники сибірські (<i>Iris sibirica</i>)	враз.	-	-	-	-	-	-
Півники угорські (<i>Iris aphylla</i> subsp. <i>hungarica</i>)	-	Чрг	+	-	-	-	+
Родина Губоцвіті (Lamiaceae)							
Розхідник волосистий (<i>Glechoma hirsuta</i>)	-	-	-	+	-	-	-
Суховершки великоквіткові (<i>Prunella grandiflora</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Пухирникові (Lentibulariaceae)							
Пухирник звичайний (<i>Utricularia vulgaris</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Лілійні (Liliaceae)							
Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i>)	неоц.	-	-	-	-	-	-
Родина Льонові (Linaceae)							
Льон жовтий (<i>Linum flavum</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Родина Мелантієві (Melanthiaceae)							
Чемериця Лобелієва (<i>Veratrum lobelianum</i>)	-	Кв	-	-	-	-	-
Родина Бобівникові (Menianthaceae)							
Бобівник трилистий (<i>Menyanthes trifoliata</i>)	-	Чрг	-	-	-	-	-
Родина Лататтєві (Nymphaeaceae)							
Латаття біле (<i>Nymphaea alba</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Латаття сніжно-біле (<i>Nymphaea candida</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-	-
Родина Орхідні (Orchidaceae)							
Плодоріжка болотна (<i>Anacamptis palustris</i> , syn. <i>Orchis palustris</i>)	враз.	-	-	-	+	-	-
Зозульки (пальчатокорінник) Фукса (<i>Dactylorhiza fuchsii</i>)	неоц.	-	-	-	+	-	-

Зозульки м'ясо-червоні (<i>Dactylorhiza incarnata</i>)	враз.	-	-	-	+	-
Зозульки бузинові (<i>Dactylorhiza sambucina</i>)	враз.	-	-	-	+	-
Коручка болотна (<i>Epipactis palustris</i>)	враз.	-	-	-	+	-
Коручка чемерникоподібна (<i>Epipactis helleborine</i>)	неоц.	-	-	-	+	-
Неотіанта каптурувата (<i>Hemipilia cucullata</i> , syn. <i>Ponerorchis cucullata</i>)	зникаюч.	-	+	+	+	-
Гніздівка звичайна (<i>Neottia nidus-avis</i>)	неоц.	-	-	-	+	-
Зозулині сльози яйцелисті (<i>Neottia ovata</i> , syn. <i>Listera ovata</i>)	неоц.	-	-	-	+	-
Любка дволиста (<i>Platanthera bifolia</i>)	неоц.	-	-	-	+	-
Родина Парнасцеві (Parnassiaceae)						
Білозір болотний (<i>Parnassia palustris</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Родина Злакові (Poaceae)						
Костриця найвища (<i>Festuca altissima</i>)	-	Кв	-	-	-	-
Перлівка трансильванська (<i>Melica transsilvanica</i>)	-	Кв	-	-	-	-
Ковила дніпровська (<i>Stipa borysthena</i>)	враз.	-	-	-	-	-
Родина Синюхові (Polemoniaceae)						
Синюха голуба (<i>Polemonium caeruleum</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Родина Первоцвіті (Primulaceae)						
Первоцвіт весняний (<i>Primula veris</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)						
Анемона дібровна (<i>Anemonoides nemorosa</i> , syn. <i>Anemone nemorosa</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Анемона лісова (<i>Anemonoides sylvestris</i> , syn. <i>Anemone sylvestris</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Орлики звичайні (<i>Aquilegia vulgaris</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Сон розкритий (<i>Pulsatilla patens</i>)	неоц.	-	+	-	-	+
Сон лучний (<i>Pulsatilla pratensis</i>)	неоц.	-	-	-	-	-
Родина Розові (Rosaceae)						
Перстач білий (<i>Potentilla alba</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Вишня степова (<i>Prunus cerasus</i> , syn. <i>Cerasus fruticosa</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Терен (<i>Prunus spinosa</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Вербові (Salicaceae)						
Верба мирзинолиста (<i>Salix myrsinifolia</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Санталові (Santalaceae)						
Льонолісник безприцвітниковий (<i>Thesium ebracteatum</i>)	-	-	+	-	-	-
Льонолісник льонолісний (<i>Thesium linophyllum</i>)	-	Чрг	-	-	-	-
Родина Ранникові (Scrophulariaceae)						
Наперстянка великоцвіта (<i>Digitalis grandiflora</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-
Родина Фіалкові (Violaceae)						
Фіалка багнова (<i>Viola uliginosa</i>)	-	Кв, Чрг	-	-	-	-

Примітка: категорія виду за ЧКУ: «неоц.» – неоцінений; «враз.» – вразливий, «зн.» – зникаючий, «рідк.» – рідкісний; офіційні переліки регіонально-рідкісних рослин: «Кв» – Київської області, «Чрг» – Чернігівської області.

межах НПП «Залісся» поділяються на три групи видів: дуже рідкісні – відомі з одного-двох місцезнаходжень; рідкісні – відомі з трьох-шести

місцезнаходжень; відносно рідкісні – відомі більше ніж із шести місцезнаходжень (Баранський, Коломійчук, 2021).

Дуже рідкісні види: прикладами є *Cystopteris fragilis* і *Hypericum montanum*. Популяції цих видів виявлені в дубовому лісі на схилах правої надзаплавної тераси болотно-озерного масиву колишньої стариці Десни (урочище «Євминська дача»).

Рідкісні види: такими є *Gentiana pneumonanthe*, *Scorzonera purpurea*, *Urticularia vulgaris* тощо. Малочисельні популяції тирлича звичайного відмічені на сінокісних луках північніше озера Велике. Малочисельні популяції скорзонери пурпурової трапляються на сінокісних луках урочища «Гоголівські гаї» (південні околиці с. Вільне).

Відносно рідкісні види: наприклад: *Campanula persicifolia*, *Cardamine bulbifera*, *Centaureum erythraea*, *Dianthus arenarius* subsp. *pseudosquarrosus*, *Digitalis grandiflora*, *Eremogone saxatilis*, *Inula helenium*, *Nymphaea alba*, *N. candida*, *Potentilla alba*, *Psephellus sumensis*, *Sempervivum ruthenicum* тощо. Стан популяцій цих видів у межах НПП викликає найменшу занепокоєність, а подекуди вони трапляються досить часто (Баранський, Коломійчук, 2021).

Слід відзначити, що у флорі НПП «Залісся» представлені ще деякі малопоширені або гранично-ареальні види, які не мають офіційного охоронного статусу, як-от: *Erysimum canum*, *Polygonum novoascanicum*, *Tragopogon ucrainicus* та деякі інші.

Жовтушник сивий (*Erysimum canum*) – паннонсько-східноєвропейський диз'юнктивно-ареальний псамофільно-степовий вид на північній межі поширення (Екофлора..., 2007; Флора..., 1953). У Парку місцезростання *E. canum* виявлене в урочищі «Курилів млинок» на піщаному степу, у складі дніпровськоковилового псамофільного угруповання (Баранський, Коломійчук, 2021).

Спориш новоасканійський (*Polygonum novoascanicum*) – понтичний диз'юнктивно-ареальний псамофільний вид на північній межі поширення. В Україні розповсюджений на піщаних терасах Дніпра, Південного Бугу і Сіверського Дінця (Войтюк, 1986; Флора..., 1952). На території Парку було виявлено у тому ж псамофільному оселищі в урочищі «Курилів млинок», що і попередній вид. Раніше для території

колишньої казеної дачі І. Сележинський навів *P. bellardi* All. — зрідка на піщаних ділянках у лісі. Також, автор відмітив і наявність його гібридів із *P. aviculare* (Сележинський, 1905). Припускаємо, що автор зібрав ті самі рослини, що були виявлені і авторами цієї книги. Для флори Східного Полісся *P. bellardi* був наведений нещодавно (Лукаш, 2008), але характер наведених (переважно рудеральних) місцезростань відповідає, імовірно, іншому виду.

Козельці українські (*Tragopogon ucrainicus*) — східноєвропейський, субендемичний, псамофільний вид на північній межі поширення. Ареал його сконцентрований переважно в Україні, де вид зустрічається на Поліссі, Середньому Придніпров'ї, Лівобережному Лісостепу та в північній частині Лівобережного Степу (Рогович, 1855; Флора..., 1965; Войтюк, 1986; Собко та ін., 2002). На території Парку виявлено місцезнаходження виду на незаліснених пісках в урочищі «Курилів млинок» Літківського ПНДВ у складі дніпровськоковилового угруповання на площі близько 0,3 га (Баранський, Коломійчук, 2021).

Ще одним цікавим таксоном, який був виявлений в урочищі «Курилів млинок» у складі псамофітного степу, є волошка південна (*Centaurea stoebe subsp. australis*). Цей тетраплоїдний підвид має природний субсередземноморський ареал та інвазійний у Північній Америці, але відомості про його первинний ареал продовжують уточнюватися (Мосякін, 2014; Metz et al. 2011). В Україні ареал цього таксону ще остаточно не вивчений, але попередньо він охоплює Закарпаття, Прикарпаття, Подільську височину і Середнє Придніпров'я (Шиндер, 2021). Цілком імовірно, що ця волошка у флорі Парку є аборигенним компонентом піщаного флорокомплексу. Тож концентрація цілого ряду гранично-ареальних псамофільних рослин в урочищі «Курилів млинок» свідчить, що тут наявний цікавий рефугіум псамофітної флори і він є однією із цінних ботанічних територій Парку. Видовий склад і структура цього біотопу дуже відрізняється від типових відкритих піщаних ділянок Полісся на різних стадіях заростання (Андрієнко, 1994), отже, це стійкий фітоценоз із давньою історією формування. У майбутньому необхідні моніторингові дослідження цього цікавого «Заліського» куточку природи.

Отже, Парк, завдяки запровадженню суворого охоронного режиму в середині ХХ ст. нині характеризується високим флористичним і фітоценотичним різноманіттям. На його території збереглися популяції значної кількості рідкісних видів флори Лівобережного Полісся (зокрема 2 таксони занесено до Європейського Червоного списку, 5 таксонів – до оновленого Додатку I Бернської конвенції, 19 видів – до Червоної книги України). Подальші дослідження дозволять глибше розкрити процеси змін у популяціях цих видів внаслідок цілої низки чинників, а також запропонувати ефективні заходи для їх охорони.

Слід відзначити загальний негативний вплив глобального потепління на рослинний покрив Парку, що проявляється у значному зниженні фітоценотичних позицій мезо- та гігрофітних видів, які ростуть на перезволожених і заболочених біотопах; втраті стійкості окремих лучних, лісових та болотних угруповань від вторгнення інвазійних видів рослин. Зокрема, нами зафіксовано зменшення популяцій рідкісних лучних видів, наприклад, *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata*, *Gentiana pneumonanthe*, *Polemonium caeruleum* тощо, внаслідок зміни гідрологічних і кліматичних умов. В умовах ксерофітизації кліматичних умов підвищується активність чужорідних видів «південного характеру», зокрема, нині великі площі на водно-болотних угіддях Парку уже займає *Phragmites altissimus* та складає конкуренцію місцевому виду *P. australis*.

Розділ 8. МІСЦЕ НПП «ЗАЛІССЯ» У ПРИРОДООХОРОННІЙ МЕРЕЖІ ПОЛІССЯ

У екомережі Полісся (та її Київської частини) НПП «Залісся» входить до складу Дніпровсько-Деснянської ключової території загальнодержавного значення. Ключова територія репрезентує заплавні комплекси Подесіння та екосистеми Українського Полісся (Василюк та ін., 2012).

Ця ключова територія розміщена на лівобережжі Київського водосховища на півночі Київщини і включає прибережні комплекси лівого берега Київського водосховища, межиріччя Дніпра та Десни, заплаву р. Десна та притерасні ліси Подесіння. Вона частково входить до Дніпровського екологічного коридору європейського значення та Деснянського екологічного коридору міжрегіонального та міждержавного значення. На півночі з цією ключовою територією межує регіональний природний парк «Міжрічинський» (проектований НПП «Дніпровсько-Деснянський»), який є ключовою територією у схемі екомережі у Чернігівській області (Фіторізноманіття, 2006; Василюк та ін., 2012). Саме в межах Дніпровсько-Деснянської ключової території відбувається розділення Дніпровського та Деснянського екокоридорів на два окремі рукави. Таким чином, у широкому розумінні вона має міжрегіональний характер у межах Східного Полісся.

Ця ключова територія належить до Чернігівсько-Новгородсіверського (Східнополіського) геоботанічного округу, який займає територію Українського Полісся на схід від Дніпра до кордону із російською федерацією. Він відзначається значною залісненістю (35–40%), а також значною участю у формуванні рослинного покриву заплавних лук. Ліси у складі округу переважно дубово-соснові та соснові. Найбільші площі займають справжні, торф'яністі і болотисті луки та осокові евтрофні болота. У складі округу виділяють вісім геоботанічних районів (Фіторізноманіття..., 2006). Рослинність округу має яскраві риси впливу Лісостепу, межа між лісовою та лісостеповою зонами у межах лівобережної частини Київського Полісся є нечіткою.

Рослинність Дніпровсько-Деснянської ключової території представлена чергуванням лісової рослинності у зональних умовах та болотистих ділянок з прибережно-водною та болотною рослинністю у інтразональних. Болота цієї території – переважно низинного типу з домінуванням угруповань очерету звичайного, осоки гострої, о. омської. Значне місце займають чагарникові болота з вербою попелястою та гідрофільними видами: вехом широколистим, живокостом лікарським, жовтецем повзучим, незабудкою болотяною, чистецем болотяним (Мулярчук, 1970).

Лісова рослинність представлена флористично-багатими листяними лісами з дуба звичайного, за участі граба звичайного, липи серцелистої, ясена звичайного, клена гостролистого, берези повислої та осики. У травостой переважають неморальні види: зірочник лісовий (*Stellaria holostea*), копитняк європейський (*Asarum europaeum*), просянка розлога (*Milium effusum*), фіалка дивовижна (*Viola mirabilis*), яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria*) та ін. Найвні також дубово-соснові ліси, в травостоях яких поширені як бореальні так і неморальні види. Значну роль відіграють вільхові ліси з домішкою берези повислої. У травостой цих лісів переважають болотяна папороть (*Thelypteris palustris*) та осока гостроподібна (*Carex acutiformis*).

У межах ключової території наявні фрагменти водної та прибережної рослинності уздовж русел заплав Дніпра, Десни та менших водотоків.

До рідкісних рослинних угруповань, які трапляються у межах Парку належать формації глечиків жовтих (*Nupharetta luteae*), ковили дніпровської (*Stipeta borysthénicae*), латаття білого (*Nymphaeeta albae*), латаття сніжно-білого (*Nymphaeeta candidae*), асоціації липово-дубових та кленово-липово-дубових лісів волосистоосокових (*Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) caricosum (pilosae)*), *Acereto (platanoidis)-Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) caricosum (pilosae)*), а також група асоціацій дубово-соснових лісів ліщинових – *Querceto-Pineta corylosa*. Також у межах Дніпровсько-Деснянської ключової території трапляються рідкісні угруповання куширу підводного (*Ceratophylleta submersi*).

Асоціації дубових лісів із дуба звичайного ліщиново-трясучковидноосокових – *Quercetum (roboris) coryloso-caricosum (brizoidis)* і дубових лісів із дуба звичайного крушиново-трясучковидноосокових – *Quercetum (roboris) franguloso-caricosum (brizoidis)* є типовими для регіону, але рідкісними для України.

Целісові угруповання в трав'яному покриві яких домінує середньоєвропейський вид осока трясучковидна (*Carex brizoides*). В Україні вони знаходяться на східній та південній межі ареалу і поширені в Закарпатській низовині, Прикарпатті, Опіллі, Малому Поліссі, а також на Західному та Правобережному Поліссі (трапляються у межах НПП «Залісся»), переважно в південній його частині, на Східному Поліссі відомі окремі локалітети.

Асоціації липово-дубових та кленово-липово-дубових лісів із липи серцелистої, клена гостролистого та дуба звичайного волосистоосокових – *Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) caricosum (pilosae)*, *Acereto (platanoidis)-Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) caricosum (pilosae)*, а також липово-дубових та кленово-липово-дубових лісів із липи серцелистої, клена гостролистого і дуба звичайного яглицевих – *Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) aegopodiosum*, *Acereto (platanoidis)-Tilieto (cordatae)-Quercetum (roboris) aegopodiosum* є типовими для Лівобережжя ділянками старих лісів і трапляються у межах НПП. Вони поширені в широколистянолісовій та лісостеповій зонах Лівобережжя України, спорадично трапляються на Придніпровській та Подільській височинах, у Прикарпатті та на Поліссі.

Рідкісні представники флори ключової ділянки: зозульки м'ясочервоні та травневі, зозуліні черевички справжні, ковила дніпровська, коручка чемерникова, цибуля ведмежа та ін.

В межах Парку, як частини ключової території, поширена низка типових та рідкісних природних середовищ, що охороняються у Європі (EUNIS) (Berne..., 1996; Онищенко, 2016):

C1.2: Постійні стоячі мезотрофні водойми (Permanent mesotrophic lakes, ponds and pools).

C1.223: Угруповання *Stratiotes aloides* (Floating *Stratiotes aloides* rafts).

C1.224: Угруповання *Utricularia australis* і *U. vulgaris* (Floating *Utricularia australis* and *Utricularia vulgaris* colonies).

C3: Літоральна зона материкових поверхневих водойм (Littoral zone of inland surface waterbodies). Літоральна зона проточних і стоячих, прісних і солоних водойм та мілководні угруповання повітряно-водних рослин.

C3.1: Багатовидові угруповання гелофітів (Species-rich helophyte beds). Угруповання союзів *Glycerio-Sparganion*, *Eleocharito palustris-*

Sagittarion sagittifoliae (*Oenanthion aquaticae*), *Carici-Rumicion hydrolapatii*.

C3.2: Літоральні угруповання високих гелофітів (Water-fringing reedbedsand tall helophytes other than canes). Угруповання материкових водойм, з домінуванням *Acorus calamus*, *Bolboschoenus* spp., *Carex acuta*, *C. riparia*, *Eleocharis palstris*, *Equisetum fluviatile*, *Glyceria maxima*, *Hippuris vulgaris*, *Iris pseudacorus*, *Phalaroides arundinacea*, *Phragmites australis*, *Sagittaria sagittifolia*, *Scirpus lacustris*, *Sium latifolium*, *Sparganium erectum*, *Typha* spp.

D5: Осокові й високотравні болотні угруповання (Sedge and reedbeds, normally without free-standing water).

D5.1: Високотравні болота (Reedbeds normally without free-standingwater). Болотні незасолені угруповання з *Phragmites australis*, *Phalaroides arundinacea*, *Scirpus lacustris*, *Typha* spp.

D5.2: Болота з домінуванням великих осок (Beds of large sedges normallywithout free-standing water). Союзи *Magnocaricion elatae* і *Magnocaricion gracilis*. Домінують *Carex acuta*, *C. acutiformis*, *C. pseudocyperus*, *C. riparia* та ін.

D5.2: Болота з домінуванням великих осок (Beds of large sedges normally withoutfree-standing water).

E1: Сухі трав'яні угруповання (Dry grasslands).

E1.1: Материкові піски і скелі з розрідженою рослинністю (Inland sandand rock with open vegetation). Охоплює слабосформовані кальцефільні псамофітні ценози, угруповання на продуктах вивітрювання карбонатних і силікатних скель. Рослинність класів *Festuco-Brometea*, *Koelerio-Corynephoretea* s. l., *Helianthemo-Thymetea*.

E1.12: Європейсько-сибірські піонерні кальцефільні піщані угруповання (Euro-Siberian pioneer calcareous sand swards). Типові таксони: *Arabidopsis arenosa*, *Dianthus arenarius* subsp. *pseudosquarrosus*, *D. deltoides*, *Euphorbia seguierana*, *Festuca beckeri*, *Gypsophila fastigiata*, *Jurinea cyanooides*, *Koeleria glauca*, *Poa bulbosa*, *Silene borysthenica*.

E2.2: Рівнинні та низькогірні сінокісні луки (Low and medium altitude haymeadows). Мезофільні сінокоси. Типовими домінантами є *Agrostis* spp., *Arrhenatherum elatius*, *Dactylis glomerata*, *Lolium pratense*, *Poa pratensis*, *Sibirotrisetum sibiricum*.

E2.2: Рівнинні та низькогірні сінокісні луки (Low and medium altitude hay meadows).

G1.1: Заплавні і галерейнні ліси з домінуванням *Alnus*, *Betula*, *Populus* або *Salix* (Riparian and gallery woodland, with dominant *Alnus*, *Betula*, *Populus* or *Salix*). На території України домінують *Alnus incana*, *Salix alba*, *S. fragilis*. З *Salix* spp. нерідко співдомінують *Populus alba*, *P. nigra*, *P. tremula*. Союзи *Alnion incanae*, *Salicion albae*.

G1.11: Прирічкові вербові ліси (Riverine *Salix* woodland).

G1.A: Мезо- і евтрофні ліси з домінуванням *Quercus*, *Carpinus*, *Fraxinus*, *Acer*, *Tilia*, *Ulmus* і споріднені ліси (Meso- and eutrophic *Quercus*, *Carpinus*, *Fraxinus*, *Acer*, *Tilia*, *Ulmus* and related woodland). Ліси союзів *Carpinion betuli*, *Quercus roboris-Tilion cordatae*, *Paeonio dauricae-Quercion petraeae*, *Scillo sibericae-Quercion roboris*, *Tilio platyphyllos-Acerion pseudoplatani*, в меншій мірі *Alnion incanae* s. l.

G1.A1: Ліси з домінуванням *Quercus*, *Fraxinus*, *Carpinus betulus* на евтрофних і мезотрофних ґрунтах (*Quercus*, *Fraxinus*, *Carpinus betulus* woodland on eutrophic and mesotrophic soils).

G3.4: Ліси *Pinus sylvestris* на південь від тайги (*Pinus sylvestris* woodland south of the taiga). Незаболочені ліси з домінуванням *Pinus sylvestris*.

G3.4232: Сарматські остепнені ліси *Pinus sylvestris* (Sarmatic steppe *Pinus sylvestris* forests). Соснові ліси класу *Pulsatillo-Pinetea*, збіднені на бореальні ацидофільні види. За видовим складом близькі до нелісових піщаних угруповань класу *Koelerio-Corynephoretea*.

До складу Дніпровсько-Деснянської ключової території входять наступні заповідні території: НПП «Залісся» (зокрема створені на території, яку нині займає Парк — заказник «Заліське» (створений у 1979 р.), гідрологічний заказник місцевого значення «Великівське болото» (створений у 1994 р.)), ландшафтні заказники загальнодержавного значення «Калитянська дача» та «Дніпровсько-Деснянський», ландшафтний заказник місцевого значення «Чернинський», орнітологічний заказник місцевого значення «Пірнівський», орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Журавлиний», а також проєктовані національний природний парк «Подесіння» та ландшафтні заказники місцевого значення «Острів Любичів», «Богданівські багна» та «Росоші».

Починаючи із 2009 р. в Україні активно розбудовується Смарагдова мережа (Emerald Network), яка впроваджується у країнах, котрі ратифікували Бернську конвенцію, але не є членами ЄС (Смарагдова..., 2011; Судинні..., 2017).

Територія НПП «Залісся» частково перекривається із двома об'єктами Смарагдової мережі (рис. 8.1) (<https://emerald.eea.europa.eu/>). Північна частина урочища Залісся, в межах Чернігівської області, перекривається із смарагдовим об'єктом «Nyzhnie Podesennia» (код – UA0000054). А кілька невеликих територій Рожнянського відділення – у південно-західній частині урочища Залісся, та весь 30-й квартал на правому березі р. Десна – перебувають у межах контуру смарагдового об'єкту «Kyivske Podesennia» (код – UA0000233).

Територія смарагдового об'єкту «Nyzhnie Podesennia» має площу 73897,0 га і він весь розташований у Чернігівській області. Його метою є збереження біотопів та раритетного флоро- та фауністичного різноманіття долини р. Десна. Смарагдовий об'єкт «Kyivske Podesennia» охоплює нижнє Подесення в межах Київської області на площі 20621,0 га. В обох смарагдових об'єктах охороняються по 23 типи біотопів із Бернської конвенції, а також види флори і фауни із додатків Бернської конвенції, зокрема, рідкісні рослини: *Jurinea cyanoides*, *Ostercicum palustre* (Besser) Besser (= *Angelica palustris* (Besser) Hoffm.) і *Pontechium maculatum* (= *Echium russicum*).

На цей час більша частина території НПП «Залісся» не охоплена охороною в рамках Смарагдової мережі, але її доцільно включити до останньої, враховуючи знахідки на території Парку п'яти видів рослин із Додатку Бернської конвенції та низки рідкісних біотопів, які охороняються у Європі. Оптимальним було б усю територію урочища «Залісся», яка залишилася за межами контурів Смарагдової мережі, приєднати до неї як новий Смарагдовий об'єкт. Це перспективне завдання подальшої природоохоронної роботи із вивчення та охорони рослинного покриву НПП «Залісся».

ВИСНОВКИ

Вперше проведено інвентаризацію флори Національного природного парку «Залісся», з'ясовано її видовий склад (778 видів і підвидів), здійснено структурний та фракційний аналізи, з'ясовані регіональні особливості.

1. У результаті проведеного дослідження встановлено, що переважна більшість видів (612) належить до аборигенної фракції флори Парку, що репрезентує понад половину (58,5%) різноманіття регіональної флори Східного Полісся. Структурні особливості природної фракції відображають її чітко виражений лісовий характер, що обумовлено розташуванням у південній частині Лівобережного (Східного) Полісся: у спектрі біоморф переважають гемікриптофіти (65,7%), а частка фанерофітів становить 9,5%; у географічній структурі превалюють широкоареальні види (47,5%), але досить високі частки європейського (21,2%), європейсько-субсередземноморського (13,1%) і бореального (10,6%) геоелементів флори.

2. Результати фракційного аналізу вказують, що у синантропізації флори Парку домінує процес адвентизації; встановлено, що група чужорідних видів (166) є суттєвим компонентом її флори, серед них переважають таксони субсередземноморського (44,6%) та американського (22,9%) походження. За результатами структурного аналізу групи синантропних рослин у спектрах провідних родин і життєвих форм розподіл видів як адвентивної, так і апофітної фракції флори загалом проявляються тенденції, типові для такої України.

3. Встановлено, що у складі адвентивної фракції флори Парку у сучасних процесах фітоінвазій важлива роль належить інвазійним видам (наприклад, *Acer negundo*, *Amelanchier × spicata*, *Amorpha fruticosa*, *Cytisus scoparius*, *Phragmites altissimus*, *Prunus serotina*, *Solidago canadensis* та ін.), більшість з яких культивувалися на його території із початку або середини 50-х років ХХ ст. і за порівняно короткий період досягли ступеня агріофітів або агріо-епекофітів, виявляючи високу інвазійну здатність,

трансформуючи природні фітоценози; основну небезпеку передусім для лісового та лучного флорокомплексів становить вкорінення деревних ергазіофітів на трансформовані ділянки, що загрожує зміною умов існування і може призвести до пригноблення поновлення місцевих видів.

4. Встановлено високий відсоток рідкісних видів рослин у флорі Парку (79 таксонів судинних рослин), що пов'язано із добре збереженим природним рослинним покривом дослідженої території. Серед рідкісних видів два мають критичні категорії у Червоному списку МСОП, два – у Європейському Червоному списку, 10 – занесені до додатку II СІТЕС, п'ять – до Додатку I Бернської конвенції, 20 – до Червоної книги України, а 55 – регіонально-рідкісні у Київській та Чернігівській областях. Ряд рідкісних видів (*Carlina cirsioides*, *Echium russicum*, *Hemipilia cucullata*, *Lycopodium annotinum*, *Thesium ebracteatum* та ін.) тривалий час не фіксувалися у природних ценозах Парку, тож нині вони є, імовірно, зниклими зі складу флори.

5. За результатами проведених дослідження охарактеризовано місце Парку у загальній схемі екомережі Східного Полісся та встановлено загальний стан рідкісних видів, рослинних угруповань та природних оселищ. Проаналізовано територіальні особливості Смарагдової мережі у Парку та його околицях. У зв'язку з тим, що лише незначна частина території Парку охоплена Смарагдовою мережею, існують перспективи її подальшої розбудови на дослідженій території.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Андрієнко Т.Л. 1994. Еколого-ценотичні особливості заростання лісків Українського Полісся. *Український ботанічний журнал*. Т. 51, № 4. С. 34–38.
- Андрієнко Т.Л., Прядко О.І., Арап Р.Я., Конішук М.О. 2009. Національний природний парк «Прип'ять-Стохід». Рослинний світ. К.: Фітосоціоцентр, 86 с.
- Баранський О.Р., Коломійчук В.П. 2021. Нові місцезнаходження рідкісних видів флори національного природного парку «Залісся» (Київська обл.). *Вісті біосферного заповідника Асканія-Нова*. Т. 23. С. 58–63.
- Безсмертна О.О., Герасимчук Г.В., Мерленко Н.О., Шиндер О.І. 2023. Результати першої інвентаризації флори Ківерцівського національного природного парку «Цуманська Пуша» (Волинська область): Матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Євроінтеграція екологічної політики України». Одеса. С. 281–285.
- Бурда Р.І., Пашкевич Н.А., Бойко Г.В., Фіцайло Т.В. 2015. Чужорідні види охоронних флор Лісостепу України. К.: Наук. думка. 113 с.
- Васильюк О., Костюшин В., Норенко К., Плига А., Прекрасна Є., Коломицев Г., Фатікова М. 2012. Природно-заповідний фонд Київської області. К.: Національний екологічний центр України. 338 с.
- Вершковский В.П. 1915. О некоторых растениях, собранных в области песков и области лесса Остерского уезда Черниговской губернии. *Варшавские университетские известия*, с. 1–11.
- Вершковский В.Н. 1916. О нахождении редких растений в Остерском у. Черниговской губ. Козелец. С. 1–10.
- Вершковский В.Н. 1917. Флора Остерского уезда Черниговской губернии. *Варшавские университетские известия*, с. 1–86.
- Вініченко Т.С. 2006. Рослини України під охороною Бернської конвенції. К.: Хімджест, 176 с.
- Войтюк Ю.А. 1986. Флора и фитоценологические особенности псаммофильных комплексов Среднего Приднепровья: дисс. ... канд. биол. наук, 03.00.05 – ботаника. К., 357 с.
- Гальченко П.П. 2012. НПП Нижньосульський. Фіторізноматія заповідників і національних природних парків України. Ч. 2. Національні природні парки. К.: Фітосоціоцентр. С. 349–356.
- Гречихкіна Ю.В. 2010. Природна флора судинних рослин м. Києва: дис. ... к. б. н. 03.00.05 – ботаніка. К. 358 с.
- Данилик І.М., Кузарін О.Г., Бурда Р.І., Борсукевич Л.М., Данилик Р.М., Сосновська С.В. 2019. Ревізія флори судинних рослин Рівненського природного заповідника. Природа Полісся: дослідження та охорона: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю Рівненського природного заповідника (Сарни, 13–15.06.2019). Рівне. С. 237–246.
- Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Коротченко І.А. та ін. 2011. Біотопи лісової та лісостепової зон України. К.: ТОВ «Макрос», 288 с.
- Дідух Я.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. 2003. Геоботанічне районування України та суміжних територій. *Український ботанічний журнал*. Т. 60 (1). С. 6–17.

Древлянський. 2021. Природний заповідник "Древлянський". Склад флори. Available at: <https://drevlyansky.in.ua/2021/04/12/sklad-flory/>

Екофлора України: тт. 1–3, 5, 6 / За ред. Я.П. Дідуха. К.: Фітосоціоцентр. 2000–2010.

Зав'ялова Л.В., Протопопова В.В., Панченко С.М., Смаголь В.О., Коломійчук В.П., Кучер О.О., Шевра М.В. 2022. Синантропізація рослинного покриву України внаслідок воєнних дій. У кн.: Подолання екологічних ризиків та загроз для довкілля в умовах надзвичайних ситуацій 2022. Полтава–Львів: НУПІ ім.ні Юрія Кондратюка, НУ «Львівська політехніка» / Під ред. М.С. Мальованого, О.В. Степової. Дніпро: Середняк Т.К. С. 31–52.

Зелена книга України. 2009. За ред. Я.П. Дідуха. К.: Хімджест, 490 с.

Зеров Д.К. 1924. До флори Черкаської округи (кол. Черкаський та Чигиринський повіти) Київщини. *Вісник Київського ботанічного саду*, вип. 1. С. 5–26.

Злаки України: Анатомо-морфологический, карносистематический и экологофитоценологический обзор. 1977. / Ю.Н. Прокудин, А.Г. Вовк, О.А. Петрова и др. К.: Наукова думка, 518 с.

Клеонов Ю.Д. 1990. Анализ флоры широколиственных лесов Европейской части СССР. К.: Наукова думка, 351 с.

Клімат України 2003. / За ред. В.М. Лбініського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченко. К.: Вид. Раєвського, 343 с.

Коломійчук В.П., Баранський О.Р. 2021. Рослинність ППІ «Залісся»: перше наближення / Сучасні фітосозологічні дослідження в Україні: зб. наук. праць з нагоди вшанування пам'яті видатного фітосозолога, д.б.н., проф. Т.Л. Андрієнко-Малюк (1938–2016 рр.). Вип. 5 / упоряд. В.П. Коломійчук. К.: Талком. С. 9–18.

Коломійчук В.П. 2022. Флора. Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник. Літопис природи за 2021 рік. К., С. 65–67.

Коломійчук В.П., Шидлер О.І., Баранський О.Р., Шевра М.В. 2024. Флора судинних рослин національного природного парку «Залісся» (Київська область). *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Біологія*. Т. 96, № 1, (у друці).

Коніщук В.В. 2006. Оцінка різноманітності екосистем Черемського природного заповідника на основі картографічного моделювання: автореф. дис. ... канд. біол. наук, 03.00.16 – екологія. К., 15 с.

Конякін, С.М., Бурда, Р.І., Буджак В.В. 2023. Чужорідні види в урбанофлорі Київської міської агломерації, 2003–2022 роки: попередні нотатки. *Чорноморський ботанічний журнал*. Т. 19 (2). С. 200–225.

Коротченко І.А., Мосякін С.І. 2014. Види флори України в базі даних Міжнародного союзу охорони природи (МСОП – IUCN). Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин. Мат-ли III Міжнародної наукової конференції (4–7 червня 2014 р., м. Львів). Львів. С. 42–47.

Лисюк В.М., Верцеха О.М., Кальчук Г.В., Базан О.О. 2017. Флористичне різноманіття Національного природного парку «Дермансько-Острозький», проблеми його охорони, збереження та відновлення. Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонного Придністров'я: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (14–15 вер. 2017 р., м. Залішки). Чернівці: Друк Арт. С. 66–68.

Лукаш О.В. 2008а. Синантропізація флори природно-заповідних територій Східного Полісся. *Заповідна справа в Україні*. Т. 14, Вип. 2. С. 41-44.

Лукаш О.В. 2008б. Флора судинних рослин Східного Полісся: історія дослідження, конспект. К.: Фітосоціоцентр, 436 с.

Лукаш О.В. 2009а. Біоморфологічна структура флори Східного Полісся у контексті екологічної цінності. *Інтродукція рослин*. № 1. С. 10-17.

Лукаш О.В. 2009б. Систематична структура флори Східного Полісся. *Український ботанічний журнал*. Т. 66, № 2. С. 162-170.

Лукаш О.В. 2009в. Флора судинних рослин Східного Полісся: структура та динаміка. К.: Фітосоціоцентр, 200 с.

Маринич О.М., Пархоменко Г.О., Петренко О.М., Шищенко П.І. 2003. Удосконалена схема фізико-географічного районування України. *Український географічний журнал*. 2. С. 16-20.

Мельник В.І., Баранський О.Р. 2017. Генезис та динаміка ареалу *Sarothamnus scoparius* (Fabaceae) у межах України. *Український ботанічний журнал*. Т. 74(4). С. 334-346.

Молдовалова О.Г. 1995. Біоекологічні особливості *Iris hungarica* Waldst. et Kit. в зв'язку з введенням в культуру: дис. ... канд. біол. наук, 03.00.05 – ботаніка. К., 190 с.

Мосякін А.С. 2014. Судинні рослини природної флори України, інвазійні у Північній Америці: еколого-географічний аналіз та моделювання потенційних ареалів: дис. ... канд. біол. наук, 03.00.05 – ботаніка. К., 270 с.

Мосякін С.Л. 1988. Критичний перегляд видів роду *Corispermum* L. флори України. *Український ботанічний журнал*. Т. 45, № 5. С. 19-23.

Мосякин С.Л. 1990. Флора Киевского Полесья. Анализ современного состояния, пути формирования и тенденции агрологической трансформации: дисс. ... к.б.н. 03.00.05 – ботаника. К., 276 с.

Мосякин С.Л. 1996. *Corispermum* L. Флора Восточной Европы. Т.9. СПб: Мир и семья-95, С. 60-69.

Мосякін С.Л. 2003. Систематика, фітогеографія та генезис родини *Cheopodiaceae* Vent.: дис. ... докт. біол. наук. 03.00.05 – ботаніка. К., 448 с.

Мулярчук С.О. 1970. Рослинистість Чернігівщини. К.: Вища школа, 212 с.

Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 15 лютого 2021 року № 111 «Про затвердження Переліку видів рослин та грибів, що заносяться до Червоної книги України (рослинний світ)». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0370-21#Text>

Національний атлас України. За ред. Л. Руденка. К.: ДНВП «Картографія», 2007. 440 с.

Онищенко В.А. 2016. Оселища України за класифікацією EUNIS. К.: Фітосоціоцентр, 56 с.

Онищенко В.А., Прядко О.І., Вірченко В.М., Арал Р.Я., Орлов О.О., Дацюк В.В. 2016. Судинні рослини і мохоподібні національного природного парку "Поліссявський". К.: Альтерпрес, 94 с.

Определитель высших растений Украины. 1987. / За ред. Ю.Н. Прокудина. К.: Наукова думка, 548 с.

Орлов О.О., Сіренський С.П., Якушенко Д.М., Жижин М.П., Степаненко М.А., Тарасевич О.В. 2015. Природно-заповідний фонд Житомирської області. Житомир Новоград-Волинський: Новоград, 404 с.

Охорона фітотризоматиття Чернігівської області: види Червоної книги України 2016. / Т.Л. Андрієнко-Малюк, Л.О. Лобань, О.В. Лукаш, Ю.О. Карпенко, Н.П. Гальченко, Л.В. Дідак; під ред. Т.Л. Андрієнко-Малюк та О.В. Лукаша. Чернігів: Десна Поліграф, 120 с.

Панченко С.М. 2014. Доповнення до флори Національного природного парку "Деснянсько-Старогутський". *Чортоморський ботанічний журнал*. Т. 10(2). С. 263–270.

Подорожний Д.С. 2013. Півники сибірські (*Iris sibirica* L.) в Україні (хорологія, популяції, еколого – ценотичні особливості та охорона): дис. ... канд. біол. наук, 03.00.05 ботаніка. К., 233 с.

Польнов Б. Б. 1906. Список растений Остерского уезда. Почвы Черниговской губ. Вып. 1. Чернигов, С. 56–72.

Про затвердження Списку регіонально рідкісних, зникаючих видів рослин і грибів, які потребують охорони у Київській області та Положення до нього: Рішення Київської обласної ради № 285-15-VI від 7 лютого 2012 р. Голова О.С. Качпий.

Проект організації території національного природного парку «Залісся», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів (загв. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України (наказ №180 від 26 квітня 2022 р.). Київ: ІПАТ Науково-виробничий комплекс «Курс», 2022. 354 с.

Протопопова В.В. 1991. Синантропная флора Украины и пути ее развития. К.: Наук. думка, 204 с.

Протопопова В.В., Шевера М.В., Мосякін С.Л., Соломаха В.А., Соломаха Т.Д., Васильєва Т.В., Петрик С.П. 2009. Інвазійний потенціал адвентивної фракції флори Причорномор'я. К.: Фітосоціоцентр, 60 с.

Протопопова В.В., Шевера М.В., Федорончук М.М., Шевчак В.Л. 2014. Види трансформери Середнього Придніпров'я. *Український ботанічний журнал*. Т. 71, (5). С. 563–572.

Рак О.О. 2012. Рідкісні види судинних рослин Лівобережного Полісся України: дис. ... к.б.н. 03.00.05 – ботаніка. К. 280 с.

Рельєф України / За заг. ред. В.В. Стецюка. К.: Слово, 2010. 688 с.

Рішення Чернігівської обласної ради від 28.03.2018 № 32-12/VII "Про затвердження Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Чернігівської області" Available at: https://chor.gov.ua/images/Razdely/Norm_docum/Rishennia/7_skykannia/12_sesiya/Dodatok_32

Рогович А. С. 1855. Обзорение сосудистых и полусосудистых растений, входящих в состав флоры губерний Киевской, Черниговской и Полтавской. *Труды комиссии для отисания губерний Киевского учебного округа. Ботаника*. К., Ч.III. С. 1–147.

Рогович А. 1869. Обзорение сменных и высших споровых растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа: Вольнской, Подольской, Киевской, Черниговской и Полтавской. К.: Унив. тип., 308 с.

Сележинский И. 1905. О некоторых растениях, собранных в южной части Остерского уезда Черниговской губернии. *Труды Ботанического сада императорского Юрьевского университета*, Т. 7, вып. 1. С. 10–13.

- Слободян С.М. 1963. Нотатки про природне поширення деяких видів вищих рослин на Чернігівському Поліссі. *Український ботанічний журнал*. Т. 20, № 5. С. 68–75.
- Смарагдова мережа в Україні / Під ред. Л.Д. Проценка. К.: Хімджест, 2011. 192 с.
- Собко В.Г., Грищенко В.В., Гнатюк А.М., Деркач О.В., Міліна Ю.В. 2002. Рідкісні види флори України у Європейському Червоному списку. *Інтродукція рослин*. № 3–4. С. 3–12.
- Стійкість інтродукованих та рідкісних рослин за умов кліматичних змін в Україні / Д.Б. Рахметов, Н.В. Заїменко, М.Б. Ганоненко та ін. К.: Ліра-К, 2022. 326 с.
- Судинні рослини Мезинського НПП / Під ред. Ю.О. Карпенка. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 100 с.
- Судинні рослини Смарагдової мережі України під охороною Бернської конвенції / Кол. авторів під. ред. В.А. Солюмахи. Житомир: Вид-во О.О. Євенок, 2017. 152 с.
- Толмачев А.И. 1974. Введение в географию растений. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 244 с.
- Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона / Під ред. Т.Л. Андрієнко. К.: Фітосоціоцентр, 2006. 316 с.
- Фіцайло Т.В., Папкевич І.А. 2019. Сигналізація флори та біотопів Шацького національного природного парку. *Український ботанічний журнал*. 70, (1). С. 16–21.
- Флора УРСР. У 12 т. / [за ред. О.В. Фоміна (т. 1.), Є.І. Бордзіловського (т. 2), С.М. Лавренка (т. 2), М.І. Котова (т. 3, 4, 8–10), А.І. Барбарича (т. 3, 8), М.В. Клокова (т. 5, 7), О.Д. Вісколіної (т. 5, 7, 11, 12), Д.К. Зерова (т. 6)]. К.: Вид-во АН УРСР, 1936–1965. Т.2–12.
- Цибуба М.М. 2021. Екологічна і ценологічна структура флори Національного природного парку «Мале Полісся». *Екологічні науки*. №7 (34). С. 101–104.
- Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
- Черниговская губерния: Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Сост. М. Домонтович. СПб, 1865. XXI + 686 – 19.
- Шевчик В.В. 2012. Канівський ПЗ. Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч.1. Біосферні заповідники. Природні заповідники. К.: Фітосоціоцентр, С. 151–169.
- Шиндер О.І. 2021. Таксономічний комплекс *Centaurea stoebe* s. l. (Asteraceae) у флорі України. Вид у біології: теорія та практика: Збірник наукових праць. [За ред. І. Загороднюка]. [Серія: Novitates Theriologicae. Pars 12]. К. С. 237–251.
- Шиндер О.І., Безмертна О.О., Кучер О.О. 2021. Флора Ржишівської МОТГ: структура, регіональні особливості, синантропія та раритетна фракція. Біорізноманіття Ржишівської міської об'єднаної територіальної громади. [Наукові праці Екологічної дослідницької станції «Глибокі Балки»]. Виц. 1. Чернівці: Друк Арт. С. 15–100.
- Шиндер О.І., Шевчик В.Л., Спрягайло О.А., Спрягайло О.В., Гагушко О.С. 2023. Аналіз флори національного природного парку «Холодний яр»: попередні результати. *Вісник Черкаського університету. Біологічні науки*. № 2. С. 119–134.

Шмальгаузен И.Ф. 1886. Флора Юго-Западной России, то есть губерний: Киевской, Вольнской, Подольской, Полтавской, Черниговской и смежных местностей. Руководство для определения семенных и высших споровых растений. Киев: тип. С.В. Кульженко. XI.VIII + 783 с.

Ярова О.А., Федорчук М.М. 2013. Систематична структура флори Національного природного парку "Білозвський". *Український ботанічний журнал*, 70(5). С. 610–613.

Baransky A. 2021. iNaturalist Research-grade Observations. iNaturalist.org. Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/ab3s5x> accessed via GBIF.org on 2021-11-19.

Berne Convention. Revised Appendix I. Species requiring specific habitat conservation measures (Adopted by the Standing Committee on 2 December 2011). 2011. <https://rm.coe.int/1680746afe>

Bilz M., Kell S.P., Maxted N. & Lansdown R.V. 2011. European Red List of Vascular Plants. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 130 pp.

Boychenko S., Voloshchuk V., Movehan Ya., Serdjuchenko N., Tkachenko V., Tyshchenko O., Savchenko S. 2016. Features of climate change on Ukraine: scenarios, consequences for nature and agroecosystems. *Proceedings of the National Aviation University*. № 4 (69). P. 96–113.

Genovesi P., Shine C. 2004. European strategy on invasive alien species European strategy on invasive alien species Convention on the Conservation of European Wildlife and Habitats (Bern Convention) Nature and environment, No. 137 Council of Europe Publishing, 68 p.

Gleason H.A., Cronquist A. 1993. Manual of vascular plants of Northern United States and adjacent Canada (2 ed.). New York: The N.Y. Botanical Garden. 910 p.

Global Strategy on Invasive Alien Species / Convention of Biological Diversity, SBSTTA Sixth Meeting. Montreal, 2001. IX + 52 p.

Govaerts, R. 2023. The World Checklist of Vascular Plants (WCVP) - Ver. 12. [The Royal Botanic Gardens, Kew]. <https://doi.org/10.34885/jdh2-dr22>

Gudžinskis Z., Žalneravičius E. 2017. Invaziniai augalai. In: L. Balčiauskas, R. Butkus, M. Dagys, Z. Gudžinskis, E. Šidagytė, G. Vaitonis, T. Virbickas, E. Žalneravičius. *Invazinės rūšys Lietuvoje*. Vilnius, P. 27–44.

Kornaš J. 1968. Geograficzno-historyczna klasyfikacja roślin synantropijnych. *Mater. Zakł. Fitosoc. Stos. U.W.* 25: 33-41.

Medvecká J., Kliment J., Májeková J., Halada L., Zaliberová M., Gojdičová E., Feráková V., Jarolímeck I. 2012. Inventory of the alien flora of Slovakia. *Preslia*. Vol. 84, P. 257–309.

Mosyakin S.L., Yavorska O.G. 2002. The Nonnative Flora of the Kiev (Kyiv) Urban Area, Ukraine: A Checklist and Brief Analysis. *Urban Habitats*. Vol. 1. № 1. P. 45–65.

Mráz P., Bouchier R.S., Treier U.A., Schaffner U., Müller-Schärer H. 2011. Polyploidy in phenotypic space and invasion context: a morphometric study of *Centaurea stoebe* s.l. *International Journal of Plant Sciences*. Vol. 172, № 3). P. 386–402.

Pyšek P., Sádlo J., Chrtek Jr. J., Chytrý M., Kaplan Z., Pergl J., Pokorná A., Axmanová I., Čuda J., Dolčal J., Dřevojan P., Hejda M., Kočár P., Körtz A., Lososová Z., Lustyk P., Skálovál H., Štajerová K., Večeřa M., Vítková M., Wild J., Danihelka J. 2022.

Catalogue of alien plants of the Czech Republic (3rd edition): species richness, status, distributions, habitats, regional invasion levels, introduction pathways and impacts. *Preslia*. Vol. 94. P. 447–577.

Raunkiaer C. 1934. The life forms of plants and statistical plant geography, being the collected papers of C. Raunkiaer. Translated by H. Gilbert-Carter, A. Fausbøll, and A. G. Tansley. Oxford University Press, Oxford. Reprinted 1978 (ed. by Frank N. Egerton), Ayer Co Pub., in the "History of Ecology Series". 652 p.

Richardson D. M., Pysck P., Rejmánek M., Barbour M.G., Panetta F.D., West C.J. 2000. Naturalization and invasion of alien plants: concepts and definitions. *Diversity and Distributions*. 6, P. 93–107.

Thiers B. 2011. Index Herbariorum: A global directory of public herbaria and associated staff. New York Botanical Garden's Virtual Herbarium, New York, 2022. <http://sweetgum.nybg.org/science/ih>.

Uotila P. Chenopodiaceae (pro parte majore). In: Euro+Med Plantbase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Available at: https://europlusmed.org/cdm_dataportal/taxon/1ce1e7f6-456b-4e7c-ad27-2bf1e4c08563

Walter H., Straka H. 1970. Arealkunde. Floristisch-historische Geobotanik, Stuttgart: Verlag Eugen Ulmer, 478 pp.

Zavialova I., Kolomiichuk V., Shevera M., Protopopova V., Kucher O., Panchenko S., Smagol V. 2023. The main trends of post-entry restoration of vegetation cover of Ukraine. Joint ESENIAS and DIAS Scientific Conference and 12th ESENIAS Workshop «Globalisation and invasive alien species in the Black Sea and Mediterranean regions – management challenges and regional cooperation» (11–14 October 2023, Varna, Bulgaria) Book of Abstracts / Eds: T. Trichkova, H. Kalcheva, R. Tomov, V. Vladimirov & V. Tyufekchieva. Varna. P. 146.

КОНСПЕКТ ФЛОРИ НПП «ЗАЛІССЯ»

LYCOPODS (ПЛАУНИ)

LYCOPODIACEAE

1. *Lycopodium annotinum* L.: native. - Range: Boreal
2. *Lycopodium clavatum* L.: native. - Range: Boreal
3. *Lycopodium complanatum* L. (= *Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub): native. - Range: Boreal

HORSETAILS (ХВОЩІ)

EQUISETACEAE

4. *Equisetum arvense* L.: native. - Range: Holarct
5. *Equisetum fluviatile* L.: native. - Range: Holarct
6. *Equisetum hyemale* L.: native. - Range: Cosmo
7. *Equisetum palustre* L.: native. - Range: Holarct
8. *Equisetum sylvaticum* L.: native. - Range: Boreal

FERNS (ПАПОРОТИ)

ATHYRIACEAE

9. *Athyrium filix-femina* (L.) Roth: native. - Range: Cosmo

CYSTOPTERIDACEAE

10. *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh.: native. - Range: Cosmo
11. *Gymnocarpium dryopteris* (L.) Newman: native. - Range: Boreal

DENNSTAEDTIACEAE

12. *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn: native. - Range: Parct
13. *Pteridium pinetorum* C.N. Page & R.R. Mill: native. - Range: Boreal

DRYOPTERIDACEAE

14. *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs: native. - Range: Boreal
15. *Dryopteris cristata* (L.) A. Gray: native. - Range: Boreal
16. *Dryopteris dilatata* (Hoffm.) A. Gray: native. - Range: Euro
17. *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott: native. - Range: Holarct
18. *Polypodium vulgare* L.: native. - Range: Cosmo

OPHIOGLOSSACEAE

19. *Borrichium multifidum* (S.G.Gmel.) Rupr.: native. - Range: Cosmo

THELYPTERIDACEAE

20. *Thelypteris palustris* Schott: native. - Range: Parct

GYMNOSPERMS (ГОЛОНАСІННІ)

CUPRESSACEAE

21. *Juniperus communis* L.: native. - Range: Holarct

PINACEAE

- 22. *Picea abies* (L.) H. Karst.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Boreal
- 23. *Pinus banksiana* Lamb.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
- 24. *Pinus sylvestris* L.: native. - Range: Boreal

ANGIOSPERMS (ПОКРПІТОХАЦІЙНІ). MONOCOTS

ALISMATACEAE

- 25. *Alisma lanceolatum* With.: native. - Range: Parct
- 26. *Alisma plantago-aquatica* L.: native. - Range: Parct
- 27. *Sagittaria sagittifolia* L.: native. - Range: EuroAs

AMARYLLIDACEAE

- 28. *Allium angulosum* L.: native. - Range: Euro-Siberian
- 29. *Allium scorodoprasum* L.: archacophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Euro
- 30. *Allium oleraceum* L.: native. - Range: Euro
- 31. *Allium paniculatum* non L. (= *A. podolicum* Blocki ex Racib. & Szafer): native. - Range: Steppet(n)
- 32. *Allium ursinum* L.: native. - Range: Euro
- 33. *Allium vineale* L.: native. - Range: EuroMed

ARACEAE (incl. LEMNACEAE)

- 34. *Lemna minor* L.: native. - Range: Cosmo
- 35. *Lemna trisulca* L.: native. - Range: Cosmo
- 36. *Lemna turionifera* Landolt: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)-As
- 37. *Spirodela polyrhiza* (L.) Schleid.: native. - Range: Cosmo

ASPARAGACEAE

- 38. *Anthericum ranosum* L.: native. - Range: Euro
- 39. *Asparagus officinalis* L.: native. - Range: Parct
- 40. *Convallaria majalis* L.: native. - Range: Holarct
- 41. *Maianthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt: native. - Range: Boreal
- 42. *Polygonatum multiflorum* (L.) All.: native. - Range: Holarct
- 43. *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce: native. - Range: EuroAs

BUTOMACEAE

- 44. *Butomus umbellatus* L.: native. - Range: EuroAs

CYPERACEAE

- 45. *Carex acuta* L.: native. - Range: Parct
- 46. *Carex acutiformis* Ehrh.: native. - Range: EuroAs
- 47. *Carex appropinquata* Schumacher: native. - Range: Euro
- 48. *Carex brizoides* L.: native. - Range: Euro
- 49. *Carex cespitosa* L.: native. - Range: EuroAs
- 50. *Carex digitata* L.: native. - Range: Euro
- 51. *Carex distans* L.: native. - Range: EuroMed
- 52. *Carex elongata* L.: native. - Range: Euro
- 53. *Carex ericetorum* Pollich: native. - Range: Boreal
- 54. *Carex hirta* L.: native. - Range: EuroMed
- 55. *Carex pallescens* L.: native. - Range: Holarct

56. *Carex pilosa* Scop.: native. - Range: Euro
 57. *Carex praecox* Schreb.: native. - Range: EuroAs
 58. *Carex pseudocyperus* L.: native. - Range: Holarct
 59. *Carex riparia* Curtis: native. - Range: Parct
 60. *Carex rostrata* Stokes: native. - Range: Holarct
 61. *Carex spicata* Huds.: native. - Range: EuroMed
 62. *Carex sylvatica* Huds.: native. - Range: EuroMed
 63. *Cyperus flavescens* L.: native. - Range: Cosmo
 64. *Eriophorum angustifolium* Honck.: native. - Range: Boreal
 65. *Eleocharis palustris* (L.) Roem. & Schult.: native. - Range: Holarct
 66. *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla: native. - Range: Parct
 67. *Scirpus sylvaticus* L.: native. - Range: EuroAs

HYDROCHARITACEAE

68. *Elodea canadensis* Michx.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 69. *Hydrocharis morsus-ranae* L.: native. - Range: Parct
 70. *Stratiotes aloides* L.: native. - Range: Euro

IRIDACEAE

71. *Iris aphylla* L. (*I. hungarica* Waldst. & Kit.): native. - Range: Euro
 72. *Iris pseudacorus* L.: native. - Range: Parct
 73. *Iris sibirica* L.: native. - Range: Euro
 74. *Sisyrinchium montanum* Greene: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)

JUNCACEAE

75. *Juncus articulatus* L.: native. - Range: Holarct
 76. *Juncus atratus* Krock.: native. - Range: EuroAs
 77. *Juncus bufonius* L.: native. - Range: Cosmo
 78. *Juncus conglomeratus* L.: native. - Range: Euro
 79. *Juncus effusus* L.: native. - Range: Holarct
 80. *Juncus tenuis* Willd.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
 81. *Luzula campestris* (L.) DC.: native. - Range: Euro
 82. *Luzula multiflora* (Ehrh.) Lej.: native. - Range: EuroAs
 83. *Luzula pallescens* Sw.: native. - Range: EuroAs
 84. *Luzula pilosa* (L.) Willd.: native. - Range: Euro-Siberian

LILIACEAE

85. *Gagea lutea* (L.) Ker Gawl.: native. - Range: EuroAs
 86. *Gagea minima* (L.) Ker Gawl.: native. - Range: EuroMed
 87. *Lilium martagon* L.: native. - Range: Euro-Siberian

MELANTHIACEAE

88. *Paris quadrifolia* L.: native. - Range: Boreal
 89. *Veratrum tobelicum* Bernh.: native. - Range: Holarct

ORCHIDACEAE

90. *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon & M.W. Chase subsp. *elegans* (Heuff.) R.M. Bateman, Pridgeon & M.W. Chase: native. - Range: EuroMed

91. *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó (*D. maculata* (L.) Soó subsp. *fuchsii* (Druce) Hyl.): native. - Range: EuroAs
92. *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó: native. - Range: EuroAs
93. *Epipactis helleborine* (L.) Crantz: native. - Range: EuroAs
94. *Epipactis palustris* (L.) Crantz: native. - Range: EuroAs
95. *Hemipilia cucullata* (L.) Y. Tang, H. Peng & T. Yukawa (*Ponerorchis cucullata* (L.) X.H. Jin, Schuit. & W.T. Jin, *Neottianthe cucullata* (L.) Schlechter): native. - Range: EuroAs
96. *Neottia nidus-avis* (L.) Rich.: native. - Range: EuroMed
98. *Neottia ovata* (L.) Bluff & Fingerh. (= *Listera ovata* (L.) R.Br.): native. - Range: EuroAs
98. *Platanthera bifolia* (L.) Rich.: native. - Range: EuroAs
? *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó: native. - Range: EuroMed

POACEAE

99. *Agrostis canina* L.: native. - Range: Boreal
100. *Agrostis capillaris* L.: native. - Range: EuroAs
101. *Agrostis stolonifera* L.: native. - Range: PARct
102. *Alopecurus aequalis* Sobol.: native. - Range: Holarct
103. *Alopecurus geniculatus* L.: native. - Range: Euro
104. *Alopecurus pratensis* L.: native. - Range: EuroAs
105. *Anthoxanthum odoratum* L.: native. - Range: PARct
106. *Apera spica-venti* (L.) P. Beauv.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
107. *Arrhenatherum elatius* (L.) P. Beauv. ex J. Presl & C. Presl: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: EuroMed
108. *Avena fatua* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
109. *Avena sativa* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Euro(s)
110. *Avenula pubescens* (Huds.) Dumort. (= *Helictotrichon pubescens* (Huds.) Pilg.): native. - Range: EuroAs
111. *Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P. Beauv.: native. - Range: PARct
112. *Briza media* L.: native. - Range: Euro
113. *Bromus arvensis* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
114. *Bromus hordeaceus* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
115. *Bromus inermis* Leyss.: native. - Range: EuroAs
116. *Bromus japonicus* Houtt.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med
117. *Bromus secalinus* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med
118. *Bromus squarrosus* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
119. *Bromus tectorum* L. (*Anisantha tectorum* (L.) Nevski): archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
120. *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth: native. - Range: Boreal
121. *Calamagrostis epigejos* (L.) Roth : native. - Range: EuroAs
122. *Corynephorus canescens* (L.) P. Beauv.: native. - Range: Euro
123. *Dactylis glomerata* L.: native. - Range: PARct
124. *Deschampsia cespitosa* (L.) P. Beauv.: native. - Range: Holarct
125. *Digitaria sanguinalis* (L.) Scop.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(se)
126. *Digitaria ischaemum* (Schreb.) Muhl.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Euro(c)
127. *Elymus repens* (L.) Gould (= *Elytrigia repens* (L.) Nevski): native. - Range: PARct
128. *Fragrostis minor* Host: neophyte, xenophyte. - Origin: Euro(s)

129. *Festuca altissima* All.: native. - Range: Euro
 130. *Festuca beckeri* (Hack.) Trautv.: native. - Range: Steppe(n)
 131. *Festuca ovina* L.: native. - Range: EuroAs
 132. *Festuca rubra* L.: native. - Range: Holarct
 133. *Glyceria maxima* (Hartm.) Holmb.: native. - Range: EuroAs
 134. *Holcus lanatus* L.: native. - Range: EuroMed
 135. *Koeleria glauca* (Spreng.) DC.: native. - Range: EuroAs
 136. *Lolium arundinaceum* (Schreb.) Darbysh subsp. *orientale* (Hack.) G.H. Loos: native. - Range: Med
 137. *Lolium giganteum* (L.) Darbysh.: native. - Range: EuroAs
 138. *Lolium perenne* L.: native. - Range: EuroMed
 139. *Lolium pratense* (Huds.) Darbysh. (= *Festuca pratensis* Huds.): native. - Range: EuroAs
 140. *Melica nutans* L.: native. - Range: EuroAs
 141. *Melica transsilvanica* Schur: native. - Range: Med
 142. *Milium effusum* L.: native. - Range: Holarct
 143. *Molinia caerulea* (L.) Moench: native. - Range: Boreal
 144. *Nardus stricta* L.: native. - Range: Boreal
 145. *Phalaris arundinacea* L.: native. - Range: Holarct
 146. *Phleum pratense* L.: native. - Range: Paerct
 147. *Phragmites altissimus* (Benth.) Mabilie: neophyte, xenophyte. - Origin: Med
 148. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.: native. - Range: Cosmo
 149. *Poa angustifolia* L.: native. - Range: Holarct
 150. *Poa annua* L.: native. - Range: Cosmo
 151. *Poa bulbosa* L.: native. - Range: Med
 152. *Poa nemoralis* L.: native. - Range: Paerct
 153. *Poa palustris* L.: native. - Range: Holarct
 154. *Poa pratensis* L.: native. - Range: Holarct
 155. *Poa trivialis* L.: native. - Range: Paerct
 156. *Setaria pumila* (Poir.) Room. & Schult.: archacophyte, xenophyte. - Origin: Asian(sc)
 157. *Setaria verticillata* (L.) P. Beauv.: archacophyte, xenophyte. - Origin: Asian(sc)
 158. *Setaria viridis* (L.) P. Beauv.: archacophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
 159. *Sibirotrisetum sibiricum* (Rupr.) Barberá (*Trisetum sibiricum* Rupr.): native. - Range: EuroAs
 160. *Stipa borysthena* Klokov ex Prokudin: native. - Range: Steppe(n)

POTAMOGETONACEAE

161. *Potamogeton crispus* L.: native. - Range: Cosmo
 162. *Potamogeton lucens* L.: native. - Range: Paerct
 163. *Potamogeton natans* L.: native. - Range: Holarct
 164. *Potamogeton nodosus* Poir.: native. - Range: Cosmo
 165. *Potamogeton perfoliatus* L.: native. - Range: Cosmo

TYPHACEAE

166. *Sparganium emersum* Rehmman: native. - Range: EuroAs
 167. *Sparganium erectum* L.: native. - Range: EuroAs
 168. *Typha angustifolia* L.: native. - Range: Holarct
 169. *Typha latifolia* L.: native. - Range: Holarct

ANGIOSPERMS (ПОКРИТОНАСІИНИ). EUDICOTS

AMARANTHACEAE (incl. CHENOPODIACEAE)

170. *Amaranthus cruentus* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(trop)
 171. *Amaranthus retroflexus* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(c)
 172. *Atriplex micrantha* Ledeb.: neophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
 173. *Atriplex patula* L.: native. - Range: Holarc
 174. *Atriplex rosea* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med
 175. *Atriplex sagittata* Borkh.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
 176. *Atriplex tatarica* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
 177. *Bassia laniflora* (S.G. Gmel.) A.J. Scott (= *Kochia laniflora* (S.G. Gmel.) Borbás):
 neophyte, xenophyte. - Origin: Med
 178. *Chenopodium hybridum* (L.) S. Fuentes, Uotila & Borsch (*Chenopodium
 hybridum* L.): archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 179. *Chenopodium album* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med(e)
 180. *Chenopodium betaceum* Andrz.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med(c)
 181. *Chenopodium opulifolium* Schrad. ex W.D.J. Koch & Ziz: archacophyte, xenophyte. -
 Origin: Med
 182. *Chenopodium suecicum* Murr: neophyte, xenophyte. - Origin: Asian
 183. *Corispermum canescens* Kit. ex Schult.: native. - Range: Steppe
 184. *Corispermum hyssopifolium* L.: native. - Range: Euro
 185. *Lipandra polysperma* (L.) S. Fuentes, Uotila & Borsch: archaeophyte(?), xenophyte. -
 Origin: Med
 186. *Oxybasis glauca* (L.) S. Fuentes, Uotila & Borsch: native. - Range: Cosmo

APIACEAE

187. *Aegopodium podagraria* L.: native. - Range: EuroAs
 188. *Angelica sylvestris* L.: native. - Range: Boreal
 189. *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm.: native. - Range: Cosmo
 190. *Berula erecta* (Huds.) Coville: native. - Range: Cosmo
 191. *Carum carvi* L.: native. - Range: EuroAs
 192. *Chaerophyllum temulum* L.: native. - Range: EuroMed
 193. *Cicuta virosa* L.: native. - Range: Boreal
 194. *Conium maculatum* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
 195. *Daucus carota* L.: native. - Range: Parct
 196. *Fryngium platum* L.: native. - Range: EuroAs
 197. *Heracleum sibiricum* L.: native. - Range: Euro
 198. *Heracleum sosnowskyi* Manden.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Caucasus
 199. *Kudenia dubia* (Schkuhr) Lavrova & V.N. Tikhom. (*Cnidium dubium* (Schkuhr)
 Thell.): native. - Range: Euro-Siberian
 200. *Oenanthe aquatica* (L.) Poir.: native. - Range: EuroAs
 + *Peucedanum alsaticum* L.: native. - Range: Steppe
 201. *Pastinaca sativa* L., var. *sylvestris* (Mill.) Mérat: native. - Range: Med
 202. *Peucedanum cervaria* (L.) Lapcyr. (= *Cervaria rivinii* Gaertn.): native. - Range: Euro
 203. *Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench: native. - Range: Euro
 204. *Peucedanum palustre* (L.) Moench: native. - Range: Boreal
 205. *Pimpinella saxifraga* L.: native. - Range: Euro-Siberian
 206. *Sanicula europaea* L.: native. - Range: EuroMed
 207. *Selinum carvifolia* (L.) L.: native. - Range: Euro

208. *Seseli libanotis* (L.) W.D.J. Koch subsp. *intermedium* (Rupr.) P.W. Ball: native. - Range: Euro-Siberian
 209. *Siphiodaucus prutenicus* (L.) Spalik, Wojew., Banasiak, Piwczyński & Reduron (= *Laserpitium prutenicum* L.): native. - Range: Euro
 210. *Sium latifolium* L.: native. - Range: Euro-Siberian
 211. *Tarilis japonica* (Houtt.) DC.: native. - Range: EuroAs

APOCYNACEAE

212. *Asclepias syriaca* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 213. *Vinca minor* L.: neophyte?, ergasiophygophyte?. - Origin: EuroMed
 214. *Vincetoxicum hirsutinaria* Medik.: native. - Range: Parct

ARISTOLOCHACEAE

215. *Aristolochia clematitis* L.: native. - Range: EuroMed
 216. *Asarum europaeum* L.: native. - Range: Euro

ASTERACEAE

217. *Achillea inundata* Kondr.: native. - Range: Euro
 218. *Achillea millefolium* L. subsp. *millefolium*: native. - Range: Boreal
 219. *Achillea millefolium* subsp. *collina* (Wirtg.) Oborný: native. - Range: Euro
 220. *Achillea pannonica* Scheele: neophyte, xenophyte. - Origin: Steppe
 221. *Achillea setacea* Waldst. & Kit.: native. - Range: EuroAs
 222. *Ambrosia artemisiifolia* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
 223. *Antennaria dioica* (L.) Gaertn.: native. - Range: Boreal
 224. *Arctium lappa* L.: native. - Range: EuroAs
 225. *Arctium tomentosum* Mill.: native. - Range: EuroAs
 226. *Artemisia absinthium* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
 227. *Artemisia marschalliana* Spreng. (= *A. campestris* auct.): native. - Range: EuroAs
 228. *Artemisia vulgaris* L.: native. - Range: Holaret
 229. *Bidens frondosa* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
 230. *Bidens tripartita* L.: native. - Range: Cosmo
 231. *Carduus crispus* L.: native. - Range: EuroAs
 232. *Carlina biebersteinii* Bernh. ex Hornem.: native. - Range: EuroAs
 233. *Carlina cirsioides* Klokov (- *C. acaulis* L.): native. - Range: Euro
 234. *Centaurea borysthena* Gruncr: native. - Range: Euro
 235. *Centaurea cyanus* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 236. *Centaurea jacea* L. subsp. *jacea*: native. - Range: Euro
 237. *Centaurea phrygia* L. subsp. *pseudophrygia* (C.A. Mey.) Gugler: native. - Range: Steppe(n)
 238. *Centaurea scabiosa* L. subsp. *scabiosa*: native. - Range: EuroAs
 239. *Centaurea stoebe* L. subsp. *australis* (Pančić ex A. Kern.) Greuter: neophyte, xenophyte. - Origin: Med
 240. *Chondrilla juncea* L.: native. - Range: Med
 241. *Cichorium intybus* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
 242. *Cirsium arvense* (L.) Scop.: native. - Range: EuroAs
 243. *Cirsium camum* (L.) All.: native. - Range: Steppe(n)
 244. *Cirsium rivulare* (Jacq.) All.: native. - Range: Euro
 245. *Cirsium vulgare* (Savi) Ten.: native. - Range: EuroAs

- + *Crepis biennis* L.: native. – Range: Euro(c)
246. *Crepis foetida* L. subsp. *rhoeadifolia* (M. Bieb.) Čelak.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med
247. *Crepis praemorsa* (L.) Tausch: native. - Range: Euro-Siberian
248. *Crepis tectorum* L.: native. - Range: EuroAs
249. *Cyclachaena xanthiifolia* (Nutt.) Fresen.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
250. *Erechtites hieracifolia* (L.) Raf. ex DC.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
251. *Erigeron acris* L. subsp. *acris*: native. - Range: Holarct
252. *Erigeron annuus* (L.) Desf. subsp. *annuus*: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
253. *Erigeron annuus* subsp. *ilacinus* Sennikov & Kurtto: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
254. *Erigeron canadensis* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
255. *Filago arvensis* L.: native. - Range: EuroAs
256. *Galinsoga parviflora* Cav.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(s)
257. *Gnaphalium uliginosum* L.: native. - Range: EuroAs
258. *Helichrysum arenarium* (L.) Moench: native. - Range: EuroAs
259. *Hieracium umbellatum* L.: native. - Range: Holarct
260. *Hypochaeris maculata* L.: native. - Range: Euro-Siberian
261. *Hypochaeris radicata* L.: native. - Range: EuroMed
262. *Inula helenium* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: EuroAs
263. *Jacobaea erucifolia* (L.) G. Gaertn., B.Mey. & Scherb.: native. - Range: Euro-Siberian
264. *Jacobaea vulgaris* Gaertn.: native. - Range: Parct
265. *Jurinea cyanoides* (L.) Rehb.: native. - Range: EuroAs
266. *Lactuca muralis* (L.) Gaertn. (= *Mycelis muralis* (L.) Dumort.): native. - Range: EuroMed
267. *Lactuca serriola* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
268. *Lapsana communis* L.: native. - Range: Parct
269. *Leucanthemum vulgare* Lam.: native. - Range: Euro
270. *Matricaria discoidea* DC.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
271. *Omalotheca sylvatica* (L.) Sch. Bip. & F.W. Schultz: native. - Range: Holarct
272. *Onopordum acanthium* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
273. *Pentanema britannica* (L.) D. Gut. Larr., Santos-Vicente, Anderb., F.Rico & M.M.Mart.Ort. (= *Inula britannica* L.): native. - Range: EuroAs
274. *Pentanema ensifolium* (L.) D.Gut.Larr., Santos-Vicente, Anderb., E.Rico & M.M.Mart.Ort. (= *Inula ensifolia* L.): native. - Range: Med
275. *Pentanema hirtum* (L.) D. Gut. Larr., Santos-Vicente, Anderb., E.Rico & M.M.Mart.Ort. (= *Inula hirta* L.): native. - Range: Euro
276. *Pteris hieracioides* L.: native. - Range: EuroAs
277. *Pilosella bauhini* (Schult.) Arv.-Touv. (= *P. plicatula* (Zahn) Schljakov): native. - Range: EuroMed
278. *Pilosella caespitosa* (Dumort.) P.D.Sell & C.Westl.: native. - Range: Euro
279. *Pilosella cymosa* (L.) F.W. Schultz & Sch.Bip. subsp. *vaiillantii* (Tausch) S.Bräut. & Greuter (= *P. vaiillantii* (Tausch) Soják): native. - Range: Euro-Siberian
280. *Pilosella echinoides* (Lumn.) F.W.Schultz & Sch.Bip.: native. - Range: EuroAs
281. *Pilosella floribunda* (Wimm. & Grab.) Fr.: native. - Range: Euro
282. *Pilosella officinarum* Vaill.: native. - Range: EuroMed
283. *Pilosella onegensis* Norrl.: native. - Range: Euro-Siberian

284. *Pilosella* × *piloselliflora* (Nägeli & Peter) Soják: native. - Range: Euro
 285. *Pilosella piloselloides* (Vill.) Soják subsp. *praealta* (Gochnat) S. Bräut. & Greuter (= *P. praealta* (Vill. ex Gochnat) F.W. Schultz & Sch.Bip.): native. - Range: Euro
 286. *Psephellus sumensis* (Kalen.) Greuter (= *Centaurea sumensis* Kalen.): native. - Range: Euro
287. *Scorzomera purpurea* L.: native. - Range: Steppe(n)
 288. *Scorzomeroides autumnalis* (L.) Moench (= *Leontodon autumnalis* L.): native. - Range: Euro
289. *Senecio sylvaticus* L.: native. - Range: Euro
 290. *Senecio viscosus* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: EuroMed
 291. *Senecio vulgaris* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 292. *Serratula tinctoria* L.: native. - Range: Euro
 293. *Solidago canadensis* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 294. *Solidago gigantea* Aiton: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 295. *Solidago virgaurea* L.: native. - Range: Parct
 296. *Sonchus arvensis* subsp. *uliginosus* (M.Bieb.) Nyman: native. - Range: EuroAs
 297. *Sonchus asper* (L.) Hill: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 298. *Sonchus oleraceus* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 299. *Symphytotrichum novi-belgii* (L.) G.L.Nesom (= *Aster novi-belgii* L.): neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
300. *Tanacetum vulgare* L.: native. - Range: EuroAs
 301. *Taraxacum officinale* F.H. Wigg. s.l.: native. - Range: EuroAs
 302. *Tragopogon dubius* Scop. subsp. *major* (Jacq.) Vollm.: native. - Range: Steppe(n)
 303. *Tragopogon orientalis* L.: native. - Range: Euro-Siberian
 304. *Tragopogon ucrainicus* Artemczuk: native. - Range: Euro
 305. *Tripleurospermum inodorum* (L.) Sch.Bip. (= *Matricaria inodora* L.): archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
306. *Tussilago farfara* L.: native. - Range: Parct
 307. *Verbesina encelioides* (Cav.) Benth. & Hook.fil. ex A.Gray: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 308. *Xanthium orientale* L. var. *albium* (Widder) Adema & M.T.Jansen: neophyte, xenophyte. - Origin: Euro(w)
 309. *Xanthium strumarium* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)

BALSAMINACEAE

310. *Impatiens noli-tangere* L.: native. - Range: Holarct
 311. *Impatiens parviflora* DC.: neophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)

BERBERIDACEAE

312. *Berberis aquifolium* Pursh: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 313. *Berberis vulgaris* L.: native. - Range: EuroMed

BETULACEAE

314. *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.: native. - Range: EuroMed
 315. *Betula pendula* Roth: native. - Range: Euro
 316. *Betula pubescens* Ehrh.: native. - Range: Boreal
 317. *Carpinus betulus* L.: native. - Range: EuroMed
 318. *Corylus avellana* L.: native. - Range: EuroMed

BORAGINACEAE

319. *Anchusa arvensis* (L.) M. Bieb. (= *Lycopsis arvensis* L.): archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
320. *Anchusa officinalis* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
321. *Anchusa procera* Besser ex Link.: native. - Range: Med
322. *Asperugo procumbens* L.: native. - Range: Parc
323. *Buglossoides arvensis* (L.) I.M. Johnst.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med(e)
324. *Cynoglossum officinale* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
325. *Echium vulgare* L.: native. - Range: Parc
326. *Myosotis arvensis* (L.) Hill: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
327. *Myosotis scorpioides* L.: native. - Range: EuroAs
328. *Myosotis sparsiflora* J.C. Mikan ex Pohl: native. - Range: EuroAs
329. *Myosotis stricta* Link ex Roem. & Schult.: native. - Range: EuroMed
330. *Pontechium maculatum* (L.) Böhlc & Hilger (= *Echium rubrum* Jacq., *E. russicum* S.G. Gmel.): native. - Range: Med
331. *Pulmonaria angustifolia* L.: native. - Range: Euro
332. *Pulmonaria obscura* Dumort.: native. - Range: Euro
333. *Symphytum officinale* L.: native. - Range: Euro

BRASSICACEAE

334. *Alliaria petiolata* (M. Bieb.) Cavara & Grande: native. - Range: Parc
335. *Arabidopsis arenosa* (L.) Lawalréc: native. - Range: Euro
336. *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh.: native. - Range: Parc
337. *Arabis planisiliqua* (Pers.) Rechb.: native. - Range: Euro-Siberian
338. *Arabis sagittata* (Bertol.) DC. (= *A. hirsuta* auct. non (L.) Scop.): native. - Range: EuroAs
339. *Armoracia rusticana* P. Gaertn., B.Mey. & Scherb.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med
340. *Barbarea vulgaris* (L.) W.T. Aiton (= *B. arcuata* (Opiz) Rechb.): native. - Range: EuroAs
341. *Berteroa incana* (L.) DC.: native. - Range: EuroAs
+ *Brassica rapa* var. *oleifera* (DC.) Lej. & Courtois (= *B. campestris* L.): archaeophyte, xenophyte. - Origin: As(c)
342. *Bunias orientalis* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med(c)
343. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med(c)
344. *Cardamine amara* L.: native. - Range: Euro
345. *Cardamine bulbifera* (L.) Crantz: native. - Range: Euro
346. *Cardamine impatiens* L.: native. - Range: EuroAs
347. *Cardamine pratensis* L. subsp. *paludosa* (Knaf) Čelak. (= *C. dentata* Schult.): native. - Range: Boreal
348. *Descurainia sophia* (L.) Webb ex Prantl: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
349. *Draba verna* L.: native. - Range: Parc
350. *Erysimum canum* (Pill. & Mitterp.) Polatschek: native. - Range: Euro
351. *Erysimum cheiranthoides* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Siberia(?)
352. *Lepidium densiflorum* Schrad.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)
353. *Lepidium sativum* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian
354. *Rorippa palustris* (L.) Besser: native. - Range: Cosmo

355. *Rorippa sylvestris* (L.) Besser: native. - Range: Holarct
 356. *Sisymbrium loeselii* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med
 357. *Sisymbrium officinale* (L.) Scop.: archacophyte, xenophyte. - Origin: Med
 358. *Thlaspi arvense* L.: archacophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
 359. *Turritis glabra* L.: native. - Range: Holarct

CAMPANULACEAE

360. *Campanula bononiensis* L.: native. - Range: EuroAs
 361. *Campanula cervicaria* L.: native. - Range: Euro-Siberian
 362. *Campanula glomerata* L.: native. - Range: EuroAs
 363. *Campanula patula* L.: native. - Range: Euro
 364. *Campanula persicifolia* L.: native. - Range: Euro
 365. *Campanula rapunculoides* L.: native. - Range: EuroMed
 366. *Campanula rotundifolia* L.: native. - Range: Boreal
 367. *Jasione montana* L.: native. - Range: EuroMed
 368. *Phyteuma spicatum* L.: native. - Range: Euro

CANNABACEAE

369. *Cannabis sativa* L. var. *ruderalis* (Janisch.) S.Z. Liou: neophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
 370. *Humulus lupulus* L.: native. - Range: EuroAs

CAPRIFOLIACEAE (incl. DIPSACACEAE et VALERIANACEAE)

371. *Knautia arvensis* (L.) Coult.: native. - Range: Euro
 372. *Scabiosa ochroleuca* L.: native. - Range: EuroAs
 373. *Succisa pratensis* Moench.: native. - Range: Euro-Siberian
 374. *Valeriana officinalis* L.: native. - Range: EuroAs
 375. *Valeriana stolonifera* Czern.: native. - Range: EuroMed

CARYOPHYLLACEAE

376. *Arenaria serpyllifolia* L. (= *A. viscida* Loisel.): native. - Range: Holarct
 377. *Cerastium arvense* L.: native. - Range: Holarct
 378. *Cerastium holosteoides* Fr. (*C. fontanum* non Baumg.): native. - Range: EuroAs
 379. *Cerastium semidecandrum* L.: native. - Range: EuroMed
 380. *Dianthus arenarius* L. subsp. *pseudosquarrosus* (Novak) Kleopow: native. - Range: Euro
 381. *Dianthus armeria* L.: native. - Range: EuroMed
 382. *Dianthus barbatus* L.: neophyte, ergasiophytophyte. - Origin: Med
 383. *Dianthus borbasii* Vandas: native. - Range: Euro
 384. *Dianthus deltoides* L.: native. - Range: Euro
 385. *Dianthus superbus* L. subsp. *stenocalyx* (Trautv. ex Juz.) Kleopow: native. - Range: Euro
 386. *Fremogone saxatilis* (L.) Ikonn.: native. - Range: EuroAs
 387. *Gypsophila fastigiata* L.: native. - Range: Euro
 388. *Gypsophila paniculata* L.: native. - Range: EuroAs
 389. *Herniaria glabra* L.: native. - Range: Parct
 390. *Herniaria polygama* J. Gay: native. - Range: Steppe(n)
 391. *Holosteum umbellatum* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: EuroMed

392. *Moehringia trinervia* (L.) Clairv.: native. - Range: Paet
 393. *Psammophylliella muralis* (L.) Ikonn. (= *Gypsophila muralis* L.): native. - Range: EuroAs
 394. *Rabellera holostea* (L.) M.T. Sharples & E.A. Tripp (= *Stellaria holostea* L.): native. - Range: Euro
 395. *Sagina procumbens* L.: native. - Range: Holarct
 396. *Saponaria officinalis* L.: neophyte, ergasiophyogophyte. - Origin: Med
 397. *Scleranthus annuus* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 398. *Scleranthus perennis* L.: native. - Range: Euro
 399. *Silene baccifera* (L.) Roth: native. - Range: EuroMed
 400. *Silene borysthena* (Cruner) Walters (= *Otites borysthena* (Cruner) Klokov): native. - Range: EuroAs
 401. *Silene dichotoma* Ehrh.: native. - Range: EuroMed
 402. *Silene flos-cuculi* (L.) Greuter & Burdet (= *Coronaria flos-cuculi* (L.) A. Braun): native. - Range: Euro
 403. *Silene latifolia* Poir. subsp. *alba* (Miller) Greuter & Burdet (= *Melandrium album* (Mill.) Garcke): native. - Range: EuroAs
 404. *Silene nutans* L.: native. - Range: Euro
 405. *Silene vulgaris* (Moench) Garcke: native. - Range: Paet
 406. *Spergula arvensis* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 407. *Spergula morisonii* Boreau: native. - Range: Boreal
 408. *Stellaria aquatica* (L.) Scop.: native. - Range: EuroAs
 409. *Stellaria graminea* L.: native. - Range: EuroAs
 410. *Stellaria media* (L.) Vill.: native. - Range: Cosmo
 411. *Stellaria palustris* Ehrh. ex Retz: native. - Range: EuroAs
 412. *Viscaria vulgaris* Roehl.: native. - Range: Euro

CELASTRACEAE

413. *Euonymus europaeus* L.: native. - Range: EuroMed
 414. *Euonymus verrucosus* Scop.: native. - Range: EuroMed

CERATOPHYLLACEAE

415. *Ceratophyllum demersum* L.: native. - Range: Cosmo
 416. *Ceratophyllum submersum* L.: native. - Range: EuroAs

CISTACEAE:

417. *Helianthemum nummularium* (L.) Mill. subsp. *obscurem* (Pers.) Holub: native. - Range: EuroMed

CONVOLVULACEAE

418. *Calystegia sepium* (L.) R.Br.: native. - Range: Cosmo
 419. *Convolvulus arvensis* L.: native. - Range: Paet

CORNACEAE

420. *Cornus sanguinea* L. subsp. *sanguinea*: native. - Range: Euro

CRASSULACEAE

421. *Ilyfotelephium maximum* (L.) Holub subsp. *maximum*: native. - Range: EuroMed

422. *Hylotelephium telephium* (L.) H. Ohba: native. - Range: EuroAs
 423. *Petrosedum rupestre* (L.) P.V. Heath: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Euro(c)
 424. *Sedum acre* L.: native. - Range: Euro
 425. *Sempervivum ruthenicum* Schnittsp. & C.B. Lehm.: native. - Range: Euro

CUCURBITACEAE

426. *Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: African
 427. *Cucurbita pepo* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 428. *Echinocystis lobata* (Michx.) Torr. & A.Gray: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 429. *Thladiantha dubia* Bunge: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(se)

ELATINACEAE

430. *Elatine alsinastrum* L.: native. - Range: EuroAs
 + *Elatine hydropiper* L.: native. - Range: EuroAs

ERICACEAE

431. *Calluna vulgaris* (L.) Hull: native. - Range: Boreal
 432. *Moneses uniflora* (L.) A. Gray: native. - Range: Boreal
 433. *Orthilia secunda* (L.) House: native. - Range: Boreal
 434. *Pyrola chlorantha* Sw.: native. - Range: Boreal
 435. *Pyrola minor* L.: native. - Range: Boreal
 436. *Pyrola rotundifolia* L.: native. - Range: Boreal
 437. *Vaccinium myrtillus* L.: native. - Range: Boreal
 438. *Vaccinium vitis-idaea* L.: native. - Range: Boreal

EUPHORBIACEAE

439. *Euphorbia cyparissias* L.: native. - Range: EuroMed
 440. *Euphorbia esula* L.: native. - Range: EuroAs
 441. *Euphorbia helioscopia* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 442. *Euphorbia palustris* L.: native. - Range: Euro
 443. *Euphorbia saratoui* Ardoino: native. - Range: EuroAs
 444. *Euphorbia seguieriana* Neck.: native. - Range: EuroAs
 445. *Mercurialis perennis* L.: native. - Range: Euro

FABACEAE

446. *Amorpha fruticosa* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 447. *Astragalus arenarius* L.: native. - Range: Euro
 448. *Astragalus cicer* L.: native. - Range: Euro
 449. *Astragalus glycyphyllos* L.: native. - Range: EuroMed
 450. *Caragana arborescens* Lam.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(c)
 451. *Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. ex Wol.) Klásk.: native. - Range: Euro
 452. *Coronilla varia* L.: native. - Range: EuroMed
 453. *Cytisus scoparius* (L.) Link: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Euro(w)
 454. *Genista tinctoria* L.: native. - Range: Euro-Siberian
 455. *Lathyrus niger* (L.) Bernh.: native. - Range: EuroMed
 456. *Lathyrus pratensis* L.: native. - Range: Paret

457. *Lathyrus sylvestris* L.: native. - Range: Euro
 458. *Lathyrus vernus* (L.) Bernh.: native. - Range: Euro
 459. *Lotus corniculatus* L.: native. - Range: EuroMed
 460. *Lupinus polyphyllus* Lindl.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 461. *Medicago falcata* L.: native. - Range: EuroAs
 462. *Medicago lupulina* L.: native. - Range: Parct
 463. *Medicago sativa* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med(e)
 464. *Melilotus albus* Medik.: native. - Range: Parct
 465. *Melilotus officinalis* (L.) Lam.: native. - Range: EuroAs
 466. *Ononis arvensis* L.: native. - Range: EuroAs
 467. *Robinia pseudoacacia* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 468. *Trifolium alpestre* L.: native. - Range: Euro
 469. *Trifolium carvense* L.: native. - Range: Parct
 470. *Trifolium aureum* Pollich: native. - Range: EuroMed
 471. *Trifolium campestre* Schreb.: native. - Range: Parct
 472. *Trifolium dubium* Sibth.: native. - Range: EuroMed
 473. *Trifolium fragiferum* L.: native. - Range: EuroMed
 474. *Trifolium hybridum* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med
 475. *Trifolium medium* L.: native. - Range: EuroAs
 476. *Trifolium montanum* L.: native. - Range: Euro
 477. *Trifolium pratense* L.: native. - Range: Parct
 478. *Trifolium repens* L.: native. - Range: Parct
 479. *Vicia cassubica* L.: native. - Range: EuroMed
 480. *Vicia cracca* L.: native. - Range: EuroAs
 481. *Vicia hirsuta* (L.) Gray: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 482. *Vicia sativa* L. subsp. *nigra* (L.) Ehrh. (*V. angustifolia* L.): neophyte, xenophyte. -
 Origin: Med-As(e)
 483. *Vicia tetrasperma* (L.) Schreb.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 484. *Vicia villosa* Roth: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med

FAGACEAE

485. *Quercus robur* L.: native. - Range: Euro
 486. *Quercus rubra* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)

GENTIANACEAE

487. *Centaurium erythraea* Rafn: native. - Range: EuroMed
 488. *Centaurium littorale* (Turner) Gilmour subsp. *uliginosum* (Waldst. & Kit.) Rothm. ex
 Melderis (*C. uliginosum* (Waldst. & Kit.) Fritsch): native. - Range: EuroAs
 489. *Gentiana pneumonanthe* L.: native. - Range: EuroAs

GERANIACEAE

490. *Erodium cicutarium* (L.) L'Hér.: native. - Range: Holart
 491. *Geranium palustre* L.: native. - Range: Euro
 492. *Geranium pratense* L.: native. - Range: EuroAs
 493. *Geranium pusillum* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
 494. *Geranium robertianum* L.: native. - Range: EuroAs
 495. *Geranium sanguineum* L.: native. - Range: Euro
 496. *Geranium sibiricum* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Siberia

GROSSULARIACEAE

497. *Ribes nigrum* L.: native. - Range: EuroAs
498. *Ribes spicatum* F. Robson: native. - Range: EuroAs
499. *Ribes uva-crispa* L.: native. - Range: Euro

HYPERICACEAE

500. *Hypericum elegans* Stephan ex Willd.: native. - Range: Steppe
501. *Hypericum montanum* L.: native. - Range: Euro
502. *Hypericum perforatum* L.: native. - Range: Parct
503. *Hypericum tetrapterum* Fr.: native. - Range: EuroMed

JUGLANDACEAE

504. *Juglans mandshurica* Maxim.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: As(FE)
505. *Juglans regia* L.: ncophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med-As(c)

LAMIACEAE

506. *Ajuga genevensis* L.: native. - Range: Euro
507. *Ajuga reptans* L.: native. - Range: EuroMed
508. *Ballota nigra* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med(e)
509. *Betonica officinalis* L.: native. - Range: EuroMed
510. *Clinopodium acinos* (L.) Kuntze: native. - Range: EuroMed
511. *Clinopodium vulgare* L.: native. - Range: EuroMed
512. *Dracocephalum ruyschiana* L.: native. - Range: EuroAs
513. *Elsholtzia ciliata* (Thunb.) Hyl.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(e)
514. *Galeopsis bifida* Boenn.: native. - Range: EuroAs
515. *Glechoma hederacea* L.: native. - Range: EuroAs
516. *Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit.: native. - Range: Med
517. *Lamium album* L.: archacophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)
518. *Lamium amplexicaule* L.: archacophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)
519. *Lamium galeobdolon* (L.) L. (= *Galeobdolon luteum* Huds.): native. - Range: Euro
520. *Lamium maculatum* (L.) L.: native. - Range: Euro
521. *Lamium purpureum* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
522. *Leonurus quinquelobatus* Gilib.: native. - Range: EuroAs
523. *Lycopus europaeus* L.: native. - Range: Parct
524. *Mentha aquatica* L.: native. - Range: EuroMed
525. *Mentha arvensis* L.: native. - Range: EuroAs
526. *Mentha longifolia* (L.) Huds.: native. - Range: Parct
527. *Origanum vulgare* L.: native. - Range: EuroAs
528. *Prunella grandiflora* (L.) Turra: native. - Range: Euro
529. *Prunella vulgaris* L.: native. - Range: Parct
530. *Salvia pratensis* L.: native. - Range: Euro
531. *Scutellaria galericulata* L.: native. - Range: Holarct
532. *Scutellaria hastifolia* L.: native. - Range: Euro
533. *Stachys palustris* L.: native. - Range: EuroAs
534. *Stachys recta* L.: native. - Range: EuroMed
535. *Stachys sylvatica* L.: native. - Range: EuroAs
536. *Teucrium chamaedrys* L.: native. - Range: EuroMed

537. *Thymus pulegioides* L.: native. - Range: Euro

538. *Thymus serpyllum* L.: native. - Range: Boreal

LENTIBULARIACEAE

539. *Utricularia vulgaris* L.: native. - Range: Holarct

LINACEAE

540. *Linum catharticum* L.: native. - Range: EuroMed

541. *Linum flavum* L.: native. - Range: Steppe(n)

542. *Linum perenne* L.: native. - Range: EuroAs

LYTHRACEAE

543. *Lythrum portula* (L.) D.A. Webb: native. - Range: EuroMed

544. *Lythrum salicaria* L.: native. - Range: Parct

545. *Lythrum virgatum* L.: native. - Range: EuroAs

MALVACEAE

546. *Athaea officinalis* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(c)

547. *Malva neglecta* Wallr.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)

548. *Malva sylvestris* L.: archaeophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med

549. *Malva thuringiaca* (L.) Vis. (= *Lavatera thuringiaca* L.): native. - Range: EuroAs

550. *Tilia cordata* Mill.: native. - Range: Euro

551. *Tilia platyphyllos* Scop.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Euro(w)

MENYANTHIACEAE

552. *Menyanthes trifoliata* L.: native. - Range: Boreal

MORACEAE

553. *Morus alba* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(anthropogenic)

NYMPHAEACEAE

554. *Nuphar lutea* (L.) Sm.: native. - Range: Euro

555. *Nymphaea alba* L.: native. - Range: Euro

556. *Nymphaea candida* C. Presl: native. - Range: Euro

OIFACEAE

557. *Fraxinus excelsior* L.: native. - Range: Euro

558. *Fraxinus pennsylvanica* Marshall: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)

559. *Ligustrum vulgare* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med

560. *Syringa vulgaris* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med(Balcan)

ONAGRACEAE

561. *Epilobium angustifolium* L. (= *Chamerion angustifolium* (L.) Holub): native. - Range: Holarct

562. *Epilobium hirsutum* L.: native. - Range: Parct

563. *Epilobium palustre* L.: native. - Range: Boreal

564. *Epilobium parviflorum* Schreb.: native. - Range: Parct

565. *Oenothera biennis* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)

566. *Oenothera rubricaulis* Kleb.: neophyte, xenophyte. - Origin: Euro(w)

OROBANCHACEAE

567. *Euphrasia stricta* J.P. Wolff ex J.F. Lehm.: native. - Range: Euro

568. *Rhinanthus major* L. var. *apterus* Fr. (=incl. *R. vernalis* (N. Zinger) Schischk. & Serg.): native. - Range: Boreal

569. *Lathraea squamaria* L.: native. - Range: Euro

570. *Melampyrum nemorosum* L.: native. - Range: Euro

571. *Melampyrum pratense* L.: native. - Range: Boreal

572. *Pedicularis sceptrum-carolinum* L.: native. - Range: Boreal

573. *Rhinanthus minor* L.: native. - Range: Boreal

OXALIDACEAE

574. *Oxalis acetosella* L.: native. - Range: Boreal

575. *Oxalis stricta* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(n)

PAPAVERACEAE

576. *Chelidonium majus* L.: native. - Range: EuroAs

577. *Corydalis cava* (L.) Schweigg. & Körte: native. - Range: Euro

578. *Corydalis solida* (L.) Clairv.: native. - Range: EuroMed

579. *Fumaria officinalis* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med

580. *Papaver rhoeas* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med

PHYTOLACCACEAE

581. *Phytolacca acinosa* Roxb.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(se)

PLANTAGINACEAE

582. *Callitriche palustris* L.: native. - Range: Holarct

583. *Digitalis grandiflora* Mill.: native. - Range: Euro

584. *Gratiola officinalis* L.: native. - Range: Euro-Siberian

585. *Linaria genistifolia* (L.) Mill.: native. - Range: EuroAs

586. *Linaria odora* (M. Bieb.) Fisch. (= *L. dulcis* Klokov): native. - Range: Steppe

587. *Linaria vulgaris* Mill.: native. - Range: EuroAs

588. *Plantago indica* L. (*P. scabra* Moench, *P. aenaria* Waldst. & Kit.): native. - Range: Parct

589. *Plantago lanceolata* L.: native. - Range: Parct

590. *Plantago major* L.: native. - Range: Parct

591. *Plantago media* L.: native. - Range: EuroAs

592. *Veronica arvensis* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)

593. *Veronica chamaedrys* L.: native. - Range: EuroAs

594. *Veronica incana* L.: native. - Range: EuroAs

595. *Veronica longifolia* L.: native. - Range: Boreal

596. *Veronica officinalis* L.: native. - Range: Euro

597. *Veronica persica* Poir.: neophyte, xenophyte. - Origin: Asian(w)

598. *Veronica polita* Fr.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)

599. *Veronica scutellata* L.: native. - Range: Boreal

600. *Veronica serpyllifolia* L.: native. - Range: Parct

601. *Veronica spicata* L. subsp. *spicata*: native. - Range: EuroAs

602. *Veronica spicata* subsp. *paczoskiana* (Klokov) Kosachev: native. - Range: Euro

603. *Veronica teucrium* L.: native. - Range: EuroAs

604. *Veronica verna* L.: native. - Range: EuroAs

POLEMONIACEAE

605. *Phlox paniculata* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)

606. *Polemonium caeruleum* L.: native. - Range: Boreal

POLYGALACEAE

607. *Polygala amarella* Crantz: native. - Range: Boreal

608. *Polygala comosa* Schkuhr: native. - Range: Euro

609. *Polygala vulgaris* L.: native. - Range: Euro

POLYGONACEAE

610. *Fallopia convolvulus* (L.) Á. Löve: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian

611. *Fallopia dumetorum* (L.) Holub: native. - Range: EuroAs

612. *Persicaria amphibia* (L.) Gray: native. - Range: Holarct

613. *Persicaria hydropiper* (L.) Spach: native. - Range: Holarct

614. *Persicaria lapathifolia* (L.) Gray: native. - Range: EuroAs

615. *Persicaria maculosa* Gray: native. - Range: Holarct

616. *Persicaria minor* (Huds.) Opiz: native. - Range: EuroAs

617. *Polygonum arenastrum* Boreau: native. - Range: Paet

618. *Polygonum aviculare* L.: native. - Range: Paet

619. *Polygonum novoascanicum* Klokov: native. - Range: Steppe

620. *Reynoutria* × *bohemica* Chrtek & Chrtková: neophyte, ergasio-xenophyte. - Origin: anthropogenic

621. *Rumex acetosa* L.: native. - Range: Boreal

622. *Rumex acetosella* L. subsp. *acetosella*: native. - Range: Paet

623. *Rumex confertus* Willd.: native. - Range: EuroAs

624. *Rumex crispus* L.: native. - Range: EuroAs

625. *Rumex hydrolapathum* Huds.: native. - Range: Euro

626. *Rumex maritimus* L.: native. - Range: EuroAs

627. *Rumex obtusifolius* L. subsp. *sylvestris* (Lam.) Čelak.: native. - Range: EuroMed

628. *Rumex stenophyllus* Ledeb.: native. - Range: EuroAs

629. *Rumex thyrsiflorus* Fingerh.: native. - Range: EuroAs

PORTULACACEAE

630. *Portulaca oleracea* L.: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Asian(c)

PRIMULACEAE

631. *Hottonia palustris* L.: native. - Range: EuroMed

632. *Lysimachia europaea* (L.) U. Manns & Anderb. (= *Trientalis europaea* L.): native. - Range: Boreal

633. *Lysimachia nummularia* L.: native. - Range: Euro

634. *Lysimachia vulgaris* L.: native. - Range: EuroAs

635. *Primula veris* L.: native. - Range: Euro

RANUNCULACEAE

636. *Actaea spicata* L.: native. - Range: Euro

637. *Anemonoides nemorosa* (L.) Holub (= *Anemone nemorosa* L.): native. - Range: Euro
 638. *Anemonoides ranunculoides* (L.) Holub (= *Anemone ranunculoides* L.): native. - Range: Euro
 639. *Anemonoides sylvestris* (L.) Galasso, Banfi & Soldano (= *Anemone sylvestris* L.): native. - Range: Steppe(n)
 640. *Aquilegia vulgaris* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Euro
 641. *Caltha palustris* L.: native. - Range: Boreal
 642. *Clematis recta* L.: native. - Range: Steppe(n)
 643. *Delphinium consolida* L. subsp. *consolida* (= *Consolida regalis* Gray): archaeophyte, xenophyte. - Origin: Euro(s)
 644. *Pulsatilla patens* (L.) Mill.: native. - Range: Boreal
 645. *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.: native. - Range: Euro
 646. *Ranunculus acris* L.: native. - Range: Boreal
 647. *Ranunculus auricomus* L.: native. - Range: Boreal
 648. *Ranunculus cassubicus* L.: native. - Range: Euro
 649. *Ranunculus ficaria* L.: native. - Range: Parc
 650. *Ranunculus flammula* L.: native. - Range: Euro
 651. *Ranunculus illyricus* L.: native. - Range: Med
 652. *Ranunculus polyanthemus* L.: native. - Range: EuroAs
 653. *Ranunculus repens* L.: native. - Range: EuroAs
 654. *Ranunculus sardous* Crantz: native. - Range: EuroMed
 655. *Ranunculus sceleratus* L.: native. - Range: Holarct
 656. *Thalictrum aquilegifolium* L.: native. - Range: Euro
 657. *Thalictrum flavum* L.: native. - Range: Boreal
 658. *Thalictrum lucidum* L.: native. - Range: EuroMed
 + *Thalictrum minus* L.: native. - Range: EuroAs
 659. *Thalictrum simplex* L.: native. - Range: EuroAs

RHAMNACEAE

660. *Frangula alnus* Mill.: native. - Range: EuroAs
 661. *Rhamnus cathartica* L.: native. - Range: EuroAs

ROSACEAE

662. *Agrimonia eupatoria* L.: native. - Range: EuroMed
 663. *Agrimonia pilosa* Ledeb.: native. - Range: EuroAs
 664. *Agrimonia procera* Wallr.: native. - Range: Euro
 665. *Alchemilla vulgaris* L.: native. - Range: Euro
 666. *Amelanchier* × *spicata* (Lam.) K.Koch: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: anthropogenic
 667. *Argemina anserina* (L.) Rydb. (= *Potentilla anserina* L.): native. - Range: Cosmo
 668. *Chaenomeles japonica* (Thunb.) Lindl. ex Spach: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(sc)
 669. *Crataegus monogyna* Jacq.: native. - Range: EuroMed
 670. *Crataegus rhpidophylla* Gand.: native. - Range: EuroMed
 671. *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.: native. - Range: EuroAs
 672. *Filipendula vulgaris* Moench: native. - Range: Parc
 673. *Fragaria vesca* L.: native. - Range: Boreal
 674. *Fragaria viridis* Duchesne: native. - Range: EuroAs

675. *Geum rivale* L.: native. - Range: Boreal
 676. *Geum urbanum* L.: native. - Range: Parct
 677. *Malus domestica* Borkh.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: anthropogenic
 678. *Malus sylvestris* (L.) Mill.: native. - Range: Euro
 679. *Physocarpus opulifolius* (L.) Maxim.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 680. *Potentilla alba* L.: native. - Range: EuroAs
 681. *Potentilla argentea* L.: native. - Range: EuroAs
 682. *Potentilla erecta* (L.) Raetsch.: native. - Range: Boreal
 683. *Potentilla heptaphylla* L.: native. - Range: Euro
 684. *Potentilla incana* P.Gaertn., B.Mcy. & Scherb.: native. - Range: Euro
 685. *Potentilla inclinata* Vill. (= *P. canescens* Besser): native. - Range: EuroAs
 686. *Potentilla norvegica* L.: native. - Range: Holarct
 687. *Potentilla recta* L. subsp. *obscura* (Willd.) Arcang.: native. - Range: EuroAs
 688. *Potentilla reptans* L.: native. - Range: Parct
 689. *Prunus armeniaca* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(c)
 690. *Prunus avium* (L.) L.: native. - Range: EuroMed
 691. *Prunus cerasifera* Ehrh.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(c)
 692. *Prunus cerasus* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: anthropogenic
 693. *Prunus fruticosa* Pall.: native. - Range: Steppe(n)
 694. *Prunus padus* L.: native. - Range: EuroAs
 695. *Prunus serotina* Ehrh.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 696. *Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin: native. - Range: EuroAs
 697. *Pyrus communis* L. subsp. *communis*: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: anthropogenic
 698. *Pyrus communis* subsp. *pyraster* (L.) Ehrh.: native. - Range: EuroMed
 699. *Rosa canina* L.: native. - Range: EuroMed
 700. *Rosa majalis* Herrm.: native. - Range: Euro-Siberian
 701. *Rosa rugosa* Thunb.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: As(FE)
 702. *Rosa villosa* L.: native. - Range: EuroMed
 703. *Rubus caesius* L.: native. - Range: Parct
 704. *Rubus idaeus* L.: native. - Range: Boreal
 ? *Rubus* × *idaeoides* Ruthe: native. - Range: Euro
 705. *Rubus polonicus* Weston (*R. nessensis* W.Hall): native. - Range: Euro
 706. *Rubus saxatilis* L.: native. - Range: Boreal
 707. *Rubus scissus* W.C.R. Watson: native. - Range: Euro
 708. *Sorbus aucuparia* L.: native. - Range: Euro

RUBIACEAE

709. *Asperula tinctoria* L.: native. - Range: Euro
 710. *Cruciata glabra* (L.) Opiz: native. - Range: Euro-Siberian
 711. *Cynanchica pyrenaica* (L.) P. Caputo & Del Guacchio subsp. *cynanchica* (L.) P. Caputo & Del Guacchio (= *Asperula cynanchica* L.): native. - Range: EuroMed
 712. *Galium album* Mill.: native. - Range: Parct
 713. *Galium aparine* L.: native. - Range: Parct
 714. *Galium boreale* L.: native. - Range: Boreal
 715. *Galium elongatum* C. Presl: native. - Range: EuroMed
 716. *Galium mollugo* L.: native. - Range: Euro
 717. *Galium odoratum* (L.) Scop.: native. - Range: EuroAs

718. *Galium palustre* L.: native. - Range: Boreal
 719. *Galium rivale* (Sm.) Griseb.: native. - Range: EuroMed
 720. *Galium uliginosum* L.: native. - Range: Boreal
 721. *Galium verum* L.: native. - Range: EuroAs

RUTACEAE

722. *Ptelea trifoliata* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)

SALICACEAE

723. *Populus alba* L.: native. - Range: Paet
 724. *Populus nigra* L.: native. - Range: Paet
 725. *Populus tremula* L.: native. - Range: Paet
 726. *Salix acutifolia* Willd.: native. - Range: Euro(e)
 727. *Salix alba* L.: native. - Range: Paet
 728. *Salix aurita* L.: native. - Range: Euro
 729. *Salix caprea* L.: native. - Range: EuroAs
 730. *Salix cinerea* L.: native. - Range: EuroAs
 731. *Salix euxina* I.V. Belyaeva (= *S. fragilis* auct.): archaicophyte or neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Med(e)
 732. *Salix* × *fragilis* L. (*S.* × *rubens* Schrank): neophyte, ergasio-xenophyte. - Origin: anthropogenic
 733. *Salix myrsinifolia* Salisb.: native. - Range: Boreal
 734. *Salix pentandra* L.: native. - Range: EuroAs
 735. *Salix purpurea* L.: native. - Range: EuroMed
 | *Salix rosmarinifolia* L. (= *S. repens* auct.): native. - Range: EuroAs
 736. *Salix triandra* L.: native. - Range: Paet

SANTALACEAE

737. *Viscum album* L.: native. - Range: EuroMed
 738. *Thesium linophyllum* L.: native. - Range: Euro
 | *Thesium ebracteatum* Haync: native. - Range: Euro

SAPINDACEAE

739. *Acer negundo* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
 740. *Acer platanoides* L.: native. - Range: EuroMed
 741. *Acer pseudoplatanus* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Euro(c)
 742. *Acer tataricum* L.: native. - Range: EuroAs

SAXIFRAGACEAE

743. *Chrysosplenium alternifolium* L.: native. - Range: Boreal

SCROPHULARIACEAE

744. *Scrophularia nodosa* L.: native. - Range: EuroAs
 745. *Scrophularia oblongifolia* Loisel. (= *S. alata* Gilib., *S. umbrosa* Dumort.): native. - Range: EuroAs
 746. *Verbascum densiflorum* Bertol.: native. - Range: EuroMed
 747. *Verbascum lychnitis* L.: native. - Range: Paet
 748. *Verbascum nigrum* L.: native. - Range: Euro

749. *Verbascum phlomooides* L.: native. - Range: EuroMed
750. *Verbascum phoeniceum* L.: native. - Range: EuroAs
751. *Verbascum thapsus* L.: native. - Range: Parct

SOLANACEAE

752. *Datura stramonium* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Am(c)
753. *Solanum dulcanara* L.: native. - Range: EuroAs
754. *Solanum nigrum* L. subsp. *nigrum*: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Euro(s)
755. *Solanum nigrum* subsp. *schultesii* (Opiz) Wessely.: neophyte, xenophyte. - Origin:
Med

ULMACEAE

756. *Ulmus glabra* Huds.: native. - Range: EuroMed
757. *Ulmus laevis* Pall.: native. - Range: EuroMed
758. *Ulmus minor* Mill.: native. - Range: EuroMed
759. *Ulmus pumila* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(c)

URTICACEAE

760. *Urtica dioica* L. subsp. *dioica*: native. - Range: EuroAs
761. *Urtica dioica* subsp. *pubescens* (Ledeb.) Domin (*U. galeopsifolia* Wierzb. ex Opiz):
native. - Range: Euro

VERBENACEAE

762. *Sambucus ebulus* L.: native. - Range: EuroMed
763. *Verbena officinalis* L.: neophyte, xenophyte. - Origin: Med-As(c)

VIBURNACEAE

764. *Adoxa moschatellina* L.: native. - Range: Holartc
765. *Sambucus nigra* L.: native. - Range: EuroMed
766. *Sambucus racemosa* L.: native. - Range: Euro
767. *Viburnum opulus* L.: native. - Range: EuroAs

VIOLACEAE

768. *Viola arvensis* Murray: archaeophyte, xenophyte. - Origin: Med
769. *Viola canina* L.: native. - Range: Euro
770. *Viola hirta* L.: native. - Range: EuroAs
771. *Viola mirabilis* L.: native. - Range: EuroAs
772. *Viola odorata* L.: native. - Range: EuroMed
773. *Viola rupestris* F.W. Schmidt: native. - Range: EuroAs
Bece
775. *Viola tricolor* subsp. *matutina* (Klokov) Valentine: native. - Range: Euro
776. *Viola uliginosa* Besser: native. - Range: Boreal

VITACEAE

777. *Parthenocissus vitacea* (Knerr) Hitchc. (*P. incerta* (A. Kern.) Fritsch): neophyte,
ergasiophygophyte. - Origin: Am(n)
778. *Vitis vinifera* L.: neophyte, ergasiophygophyte. - Origin: Asian(c)

Скорочення:

іміграційна група:

naïve – аборигенний таксон, archaeophyte – археофіт, neophyte – неофіт;
ergasiophygophyte ергазіофітофіт; xenophyte ксенофіт.

«?» – вид потребує підтвердження.

«+» – вид додано до Конспекту на етапі підготовки монографії до друку.

Range – ареал (для аборигенних таксонів):

Boreal - бореальний,

Cosmo - космополітний,

Euro - європейський,

Euro-Siberian - європейсько-сибірський,

EuroAs - євразійський,

EuroMed - європейсько-середземноморський,

Holarct - голарктичний,

Med - середземноморський,

PArcet - палеоарктичний,

Steppe – євразійський степовий.

Origin – походження (для чужорідних таксонів)

African - африканське,

Am - американське,

anthropogenic - антропогенне,

Asian - азійське,

As(FE) – далекосхідне,

Boreal - бореальне,

Caucasus - кавказьке,

Euro - європейське

EuroAs - євразійське,

EuroMed - європейсько-середземноморське

Med - середземноморське,

Siberia - сибірське,

Steppe – степова зона Євразії.

(c) - центр,

(e) - схід,

(n) - північ,

(s) - південь,

(w) - захід,

(top) - тропіки.

Наукове видання

Коломійчук Віталій Петрович
Шиндер Олександр Іванович
Когут Тарас Іванович
Смаголь Вікторія Олександрівна
Шевера Мирослав Васильович

Флора Національного природного парку «Залісся»

Монографія

Оригінал-макет авторів

Підписано до друку 28.02. 2024 р.
Формат 60×90/16. Гарнітура Newton С.
Друк офсетний. Умов. друк. ар. 6,00.
Тираж 100 прим.

Видавець Бихун В.Ю.
вул. Леонтовича, 9, к. 18, м. Київ, 01601
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК 5366 від 26.06.2017 р.
Тел.: (044) 235 75 28, (044) 235 00 09
E-mail: printquick@ukr.net

ISBN 978-617-14-0217-1

zalissia-park.in.ua